

IZR. TANÜGYI ÉRTESEITŐ

A szerkesztésért felelős: *Kornfeld Gyula.*

Megjelen minden hó 1-én. — Kiadja az „Orsz. izr. tanító-egyesület.” — Előfizetési ár: nem tagok számára egész évre 2 frt. — Az egyesület tagjainak díjmentesen jár. — Az előfizetési pénzek és tagsági díjak Győri Adolf egyesületi pénztárhoz VI, Eötvös-utca 6. szám, küldendők. Szerkesztői iroda: VII., Sip-utca 12. sz.

TARTALOM: Munkaprogramunk. Irta: Kornfeld Gyula. — A közgyűlés. Irta: Hajnal János. — Az aforizmákról. Irta: Lederer Ábrahám. — Tárca: Kis emberek. Irta: Sasvári Béla. — Egyesületi élet. — Levelezés. — Vegyesek. — Hirdetések.

Munkaprogramunk.

Elült a kedélyek izgalma, lecsendesedett a szenvedélyek háborgása, és mi ismét neki fekszünk azon kötelességek teljesítésének, melyek ma hatványozott mértékben háramlanak a vezetőségre. Mert ha a közbizalom megtisztelő megnyilvánulása örömmel és meglepődöttséggel tölti is el azokat, kik a közjó érdekében önzetlenül munkálkodtak: minden siker újabb és újabb feladatok megoldására serkent és kötelez. Nekünk pedig előre kell vinnünk egyesületünk ügyét, emelnünk annak erkölcsi és anyagi súlyát.

Ha figyelemmel kísérjük felekezeti életünknek majdnem országszerte egyöntetűen nyilvánuló bajait és ha ennek keretében a zsidó felekezeti iskola-ügy sajnálatos visszaesését látjuk, önkénytelenül öntudatra kél bennünk a szent kötelesség, hogy céltudatos munkássággal járuljon felekezetünknek minden hivatott tényezője mindannak megszilárdításához, a mi inog és mindannak megmentéséhez, ami veszni indul.

Iskoláink államosítása, a felekezeti életünkben tapasztalható nagy közöny mindinkább előtérbe lépteti azon gondolatot, hogy a közel jövőben Magyarország zsidó felekezetének életében egyesületünkre az eddiginél sokkal nagyobb, fontosabb misszió vár.

Egyesületünk már eddig is nagy eredményt mutathat fel; 35 év óta fejleszti felekezeti tanügyünket, segített igazán magyarrá tenni iskoláinkat, és közbenjárt a zsidó tanító anyagi helyzetének türhetővé tételéhez; impozáns nagy testületté tömörítette tanítóinkat, támogatta, gyámolította a segítségre szorultakat, tőle telhetőleg megvédelmezte az igazságtalanul megtámadott kartársakat, lapjával tanított, nevelt és lelkesített és az egyesülésben rejlő erő segítségével a magyar zsidó iskolát a modern színvonalra emelte és tanítóinak a társadalmi életben is nagyobb tekintélyt szerzett.

Tette mindezt zajtalanul, hivalkodás nélkül, erkölcsi és anyagi erejének megfelelően.

Jelen helyzetünkben azonban egyesületünkre sokkal nagyobb feladat vár. Nem nézhetjük közönnyel, miként veszíti egyre talaját a zsidó iskola. Fele-

kezetünk szervezetlensége miatt nekünk kell szorosabb kapcsolatot létesítenünk azon tényezőkkel, melyektől a zsidó iskola fenállása függ. Meg kell találnunk azon érintkezési pontokat, melyek a hazai zsidó tanítószolgálat nagy testületét állandó közvetlen összeköttetésbe hozzák az iskolafenntartó hitközségekkel. Beható tanácskozás tárgyát fogja képezni ezen törekvésünk felé vezető eszközök megválasztása és nem fogunk visszariadni a legmesszebb menő anyagi áldozatoktól sem, hogy fenntartsuk iskoláinkat és ezek által hitéletünk tradícióit, mint vallásunk mentő várát, melynek keretében az újabb nemzedék továbbra is megmaradjon jó zsidónak és lelkes magyar hazafinak.

Intenzívebb munkásságot óhajtunk kifejtteni az ország minden részén működő kartársak körében, úgy, hogy ne akadjon hazánk legtávolabbi zugában sem zsidó tanító, kinek ne volna alkalma az egyesületünk által kitűzött eszméket mint lelkes harcos propagálni.

Teljes odaadással látunk hozzá fiókköreink újjászervezéséhez, azoknak szaporításához és egy gazdag munkaprogramnak megállapításához, melynek feldolgozásában vegye ki részét mindenki, ki tehetségét érvényesíteni akarja.

Viszont hozza össze minden vidék a jó ügy szolgálatában az összes erőket, nem szabad hiányozni egy munkásnak sem, kinek Isten értelmet és tehetséget adott az Úr szőlejének gondozásában.

Ez az élénk, pezsgő szellemi élet és tevékenység közelebb hozza majd egyesületünkhöz a községeket, felkelti irántunk mindazok érdeklődését, kik szívesen áldoznak telekezeti intézményeink oltárára.

A közgyűléseken kifejtendő munkásságra meg kell nyernünk derék rabbijainkat is, kik bizonyára a náluk megszokott lelkesedéssel ragadnak meg minden alkalmat, mely a terjedő felekezeti életet felfrissíti. Karöltve járnak majd velünk, kik a zsidó iskolából kikerülő nemzedéket biztosítani akarjuk a templom számára.

Ily gyűléseken azután lelkesedést merit a tanító szent hivatásáért, buzgóságot közös törekvéseink megvalósítására. Mert a jó tanító az iskolának legerősebb támasza. Az iskolák fennállását a rossz pénzügyi helyzet mellett a rossz tanító veszélyezteti leginkább.

Főfeladatnak tekintjük továbbá, hogy mikép irányítsuk, könnyítsük és tegyük eredményesebbé a tanítás munkáját. E célból tankönyvvállalatunkat nagy figyelemmel igyekezünk a még hiányzó és szükséges tankönyvek kiadásával bővíteni.

Kiváló gonddal akarjuk ápolni egyesületünk anyagi forrásait és valamint a múltban igyekezetünk odairányult, hogy körültekintő óvatossággal a bevétel és kiadás közötti viszonyból még valami fölösleggel is növeljük egyesületi vagyonunkat, úgy a jövőben is azon leszünk, hogy a nagyobb mérvű segélyezés mellett is egyesületünk anyagi erőiben folyton gyarapodjék.

Mindezen célok szolgálatában álló eszközök közt első helyet foglal el egyesületi közlönyünk: a „Tanügyi Értesítő.”

A közgyűlés, visszatérve a régi tradícióhoz, ezuttal az elnökre bízta a lap szerkesztését, szem előtt tartván, hogy az elnökség kebelében és műkö-

désében mindenkor a kellő összhangzat honoljon, mert egyetértésben rejlik az erő, a széthuzás pedig a legjobb szervezetet is megöli.

Legyen e lapunk a magyar zsidó tanítóóság szellemi képességének, tudásának, erkölcsi felfogásának, hazafias törekvéseinek és felekezeti hithűségének tükré.

Hivatása tanítani, buzdítani, önképzésre ösztönözni, munkásságra serkenteni, fontos tanügyi kérdésekben felvilágosítani; megszilárdítja e lap a kartársi összetartás érzetét, számot ad a központi vezetőség működéséről, megbeszél minden, a felekezeti tanügyet érintő mozzanatot, megvilágítja a helyzetet a nélkül, hogy támadólag lépne fel, de azért minden igaz ügynek szókimondó, önérzetes védelmezője lesz.

Hogy mindezen feladatoknak megfelelhessen, felhivom mindazokat, „a kiknek Isten szelleméből adott,“ keressék fel lapunkat dolgozataikkal és segítsék annak színvonalát emelni.

Az „Értesítő“ munkatársai bennem mindenkor igazságos bírót fognak találni és gondoskodom majd, hogy a tartalmi becsesel bíró cikkek megfelelő írói elismerésben is részesüljenek.

Erős az akaratom, hogy egyesületünket a kellő körültekintéssel, de céltudatosan vezessem tovább, hiven azon tradíciókhoz, a melyeket a múltnak sikerei megszentestettek, támogatva azon tapasztalatokkal, melyeket egyesületünk életében 30 évi működésem alatt megszerezni alkalmam volt.

Buzdításomra szolgál azon kiválóan megtisztelő bizalom, melyet a magyar zsidó tanítóóság oly impozáns módon belém helyezett akkor, mikor engem immár negyedszer elnökké való megválasztatásommal kitüntetett.

Fogadják érte kedves kartársaim szívem mélyéből eredő köszönetemet.

Erős akarattal, tiszta, önzetlen szándékkal igyekezem majd a jelzett nemes célok elérésében munkálkodni és hogy ezt tehessem, Isten segítségét kérem.

Kornfeld Gyula.

A közgyűlés.

A f. hó 2.-án Budapesten, a pesti izr. hitközség disztermében (VII. Sip-utca 12. sz.) tartott közgyűlés lefolyásáról a következőket jelentjük:

Elnök: Kornfeld Gyula, a kit a tanácskozás vezetésében Csukási Fülöp, majd Reif Jakab egyesületi alelnökök váltanak fel.

Jegyző: Hajnal Jakab.

Jelen voltak: a pesti izr. hitközségi előljáróság képviselőjében: Schweiger Márton az oktatásügyi szakosztály elnöke, dr. Adler Illés ó-budai, dr. Steiner Jakab székesfehérvári rabbi, számos vendég, több laptudósító és az egyesület *rendes* tagjai közül a következők:

a) helybeliek:

Adler Jakab, Adler Simon, Bárd Rezső, Barna Jónás, Bató J. Lipót, Berkes Jakab, dr. Braun Salamon, Csukási Fülöp, Dénes Ármin, Erdős Adolf, Fischer Márk, Fleischmann J. Gyula, Füredi Ignác, Győri Adolf, Hajnal Jakab, Kanitz Zsigmond, Kondor Ignác, Koralek Emil, Kornfeld Gyula,

*

Krausz Jakab, Lederer Ábrahám, Lévai Izor, Maislis Ferencz, Mandl Bernát, Mendl Lajos, Müller Adolf, Ózer Zsigmond, Pfeiffer Ignác, Pintér Zsigmond, Reif Jakab, Reich Sámuel, Reisz Izsák, Révai Adolf, Révai Miksa, Rotter Salamon, Rózsa Ede, Salamon Nátán, Sebestyén Manó, Singer A. Henrik, Sor Mihály, Schichtancz Armin, Schön Dávid, Székely Lajos, Szücs J. Jenő, Szücs Samu, Tolnai J. Béla, Vécsei J. Kálmán;

b) *vidékiek*:

Alpár Mór N.-Kanizsáról, Altmann József, Gyula-Fehérvárról, Barta Fülöp Veszprémből, Baumgarten Samu Győrről, Baumhorn Ede Szolnokról, Berger Benő Pozsonyból, Berger Mór Vácraól, Berger Vilmos Sárbogárdról, Biró Samu Sopronból, Bizchitz Mór Érsekújvárról, Blau Henrik Pápáról, Bónis Menyhért Nyiregyházáról, Boskovitz Dávid Győrről (pártoló tag), Brett Mór B.-Gyarmatról, Bricht Nándor Rózsahegyről, Brody Ármin Pomázról, Buxbaum Jakab Kis-Martonból, Csajági Bernát Kuláról, Darvas Salamon Ó-Becséről, Deák Adolf Léváról, Deutsch Mór Szeniczről, Eckstein Lipót S. Tarjánból, Ehrenthal Mór Pozsonyból, Ehrenthal Mór Nagyszombatból, Erdős Jakab Bajáról, Fehér S. Sámuel Laczházáról, Fejér Lipót Szécsényről, Fischhof Márk Hevesről, Fleischmann Izsák Zsámbékről, Fleischner Lipót B.-Bányáról, Fodor Miksa Vág-Sellyéről, Friedmann Adolf Ungvárról, Friedmann Márton Farádról, Fürst Salamon Ujvidékről, Füzi Márk L.-Szt.-Miklósról, Gál Simon N.-Rippényből, Geiger Miksa Esztergomból, Gere Antal Ozoráról, Gipsz Ignác Pöstyénből, Goldhammer Samu Csornáról, Gömöri Ármin Kaposvárról, Grosz Ignác Nyékről, Grünblatt Áron Spáczáról, Haas Mór Péczelről, Halász Mór Szatmárról, Halász Samu Egerről, Hegyi Ignác H.-Nánásról, Herczföld Jakab Tatáról, Horn Lipót Báthról, Kaufmann Ármin S.-A.-Ujhelyről, Klauber János Kecskemétről, Klein Gábor Kún-Félegyházáról, Klein Izrael Adáról, Klein Salamon Pozsonyból, Klein Sámuel Ungvárról, Klingenberg Jakab Pécsről, Knopfler Sándor S.-A.-Ujhelyről, Kohn Izidor Zala-Tapolczáról, Kohn Miksa N.-Károlyból, Kohn Mór Pécsről, Kohn Simon Zavarról, Kohn Vilmos Pozsonyból, Korányi József Kis-Pestről, Kozma Jakab Tasnádról, Kramer Miksa Vácraól, Kramer Simon D.-Penteléről, Kuthi Zsigmond Debreczenből, Lackner Mór Egerből, Láczer Samu Czeglédről, Lantos Simon Dunaföldvárról, László Arnold Lengyel-tótiából, Lederer József Soroksárról, Lehner Lipót Beszterczebányáról, Lendvai Fülöp Kis Martonból, Lengyel Manó Bajáról, Lengyel Samu Homonnáról, Lerner Vilmos Erzsébetfalváról, Liebermann Samu Tokajból, Lippe József Debreczenből, Lipscher Jakab Zsámbékről, Löbl Lipót Marczaliból, Löwy Izidor Abauj-Szántóból, Löwy Mór Iglórol, Mannheim Sámuel Vicsap-Apátiból, Mendl József Párkányból, Munk Béla Trencsénből, Nagy Ignác Kótajból, Nagy József Bezdánból, Neufeld Ármin Zólyomból, Pfeiffer Mór Győrről, Policzer Gyula Enyingből, Popper Lajos Galántáról, Sasvári Béla Pécsről, Serlegi Márk Csurogról, Silberstein Ede Mosócraól, Sipos Lipót Szarvasról, Solt Samu Kunhegyesről, Spitzer József Bajáról, Spitzer Lipót B.-Bicskéről, Schächter Károly Győrből, Scheer Bernát Bajáról, Schlesinger Ignác N.-Bajomról, Schneider Jakab S.-A.-Ujhelyről, Schön Bernát Győrből, Schönbrunn Márk Miskolczraól, Schönfeld Arnold Vácraól, Schönfeld Márk Kapuvárról, Schwarcz Ábrahám Verbórol, Schwarcz Márk Vácraól, Sterk Ármin Moholról, Stein Dávid R.-Palotáról, Steiner Mór Tatáról, Stern Jakab Kassáról, Strauss Zsigmond Tapolczáról, Sugár Mór Kaposvárról, Stricker Simon Bajáról, Székely Lipót Makórol, Szép Lipót Veszprémből, Szimányi Adolf Puchórol, Szőgyi Lipót Vág-Beszterczéről, Ujvári Adolf, P.-Ladányról, Vajda Miksa Galgócraól, Vértesi Adolf Kaposvárról, Wilhelm József Tatáról, Weisz Náthán Turólkáról, Weisz Pinkász Halasról, Weisz Samu Szokolczáról, Wittmann P. Pál N.-Tapolcsányról.

Elnöki megnyitó.

Kornfeld Gyula, egyesületi elnök, megnyitójában üdvözli a megjelenteket, a kik az ország minden vidékéből ide rándultak, a mivel szép jelét adták annak, hogy az egyesület érdekeit szívéükön hordják és kéri őket, hogy a napirenden levő fontos kérdések fölötti tanácskozásban komolysággal és higgadtsággal vegyenek részt. Szóló üdvözli Schweiger Márton urat és a közgyűlés nevében köszönetet mond neki megtisztelő megjelenéseért, valamint a pesti izr. hitközség előljáróságának, a melyet képvisel, mire a közgyűlést megnyitottnak nyilvánítja.

Bizottságok kiküldése.

Elnök indítványára a közgyűlés a következő bizottságokat küldi ki:

a) a jegyzőkönyv hitelesítésére: Sasvári Bélát Pécsről és Vajda Miksát Galgócziáról;

b) a számvizsgáló bizottságba: Székely Lipótot Makóról, Barta Fülöpöt Veszprémből, Herzfeld Jakabot Tatóról, Knopfler Sándort S.-A.-Ujhelyről és Lengyel Manót Bajáról.

c) a szavazatszedő bizottságba: Erdős Jakabot Bajáról, Schön Bernátot Győrből, Tolnai J. Bélát Budapestről.

Üdvözetek.

Elnök jelenti a következő távirati üdvözetek érkezését: Singer Izráeltől S.-A.-Ujhelyről, dr. Kelemen Adolftól Nyiregyházáról, dr. Bruck hitk. elnöktől Bajáról, Fischer Ignácztól Nyitráról, Schwarcz Lipóttól Kassáról és Kacz Henriktől Liptó-Szt.-Miklósról.

A közgyűlés éljenzéssel fogadta az üdvözeteket.

Erdős Jakab felolvasása.

Erre Erdős Jakab, bajai iskolaigazgató felolvasta: „A magyar zsidó iskola a felekezet és a magyar nemzet szolgálatában“ című dolgozatát, melynek tartalmával és szép előadásával a hallgatóság figyelmét lekötötte és élénk tetszésnyilvánítását kivívta. A közgyűlés az elnök indítványára köszönetet szavazott előadónak és elrendelte, hogy az értekezés egész terjedelmében az egyesület közlönyében megjelenjék.

Kuthi Zsigmond felolvasása.

Ezután Kuthi Zsigmond, a debreczeni izr. iskola igazgatója olvasta fel terjedelmes dolgozatát, ezen cím alatt: „*Hazánk zsidó felekezeti tankönyvirodalma, különös tekintettel egyesületünk kiadványaira.*“ A nagy szorgalommal irt munka íróját és felolvasóját a közönség figyelemmel végig hallgatta, tetszését éljenzésekkel nyilvánította és elnök indítványára elhatározta, hogy a dolgozatot az „Értesítő“-ben kinyomatja és felolvasónak köszönetet szavaz.

A titkári jelentés.

Az egyesület három évi működéséről a titkár által megírt jelentés számol be, mely jelentés nyomtatásban megjelent és a közgyűlésen megjelentek közt szétosztatott. A közgyűlés ezt felolvasottnak tekinti és tartalmát tudomásul veszi.

Szükségesnek találjuk, hogy ezt a jelentést azon tagok számára, kik a közgyűlésen nem vettek részt itt szószerint közöljük:

Tisztelt közgyűlés !

Alapszabályaink intézkedése szerint ezennel összefoglaló jelentést teszünk egyesületünk azon működéséről, melyet az utolsó három évben kifejtettünk, tiszta képet akarván adni arról, miképen oldottuk meg azon feladatokat, melyeket a közgyűlés reánk bízott; mely-célok felé törekedtünk és mily eredménnyel járt az anyagiakban való sáfárkodásunk.

Összefoglaló jelentés ez csak és nem részletes adatok kimerítő felsorolása, melyekre szükség úgy sincs, miután ezeket egyesületünk közlönye hónapról-hónapra közölte és évváró számadásainkban eredményképen ismertette.

Mielőtt az egyesületi működés minden egyes ágának ismertetését megkezdünk, a jól végzett munka tudatában, jóleső önérzettel lépünk a t. közgyűlés elé, mondván: Az egyesület utolsó három évének története méltóan sorakozik a megelőző időszak történetéhez, mert lépten-nyomon haladás észlelhető emberbaráti és kultur-munkánkban egyaránt, gyarapodott az egyesület anyagi eszközeiben és erkölcsi súlyában, a mint azt e jelentés során tényekkel igazolni alkalmunk lesz.

Erkölcsi súlyunkat emelte első sorban azon siker, melyet új olvasókönyveinkkel elértünk, mely siker annál örvedetesebb, miután a mellett, hogy a tanítóság rég hangoztatott kívánalmainak tökéletesen meg tudtunk felelni, jövedelmezőség tekintetében is meg lehetünk elégedve. Erkölcsi siker az is, hogy az *Értesítő* fennállásának 25-ik évfordulója alkalmából kiadott emlékszámmal becsületet szereztünk a zsidó tanítóságnak a tanügyi kormányzat előtt, a napi sajtóban, valamint a tanügyi írók előkelő köreiből. Nem kevésbé figyelemre méltó azon számos dolgozat, mely az „*Értesítő*“-ben megjelent és mely tanítóinknak bő alkalmat adott fontos tanügyi kérdésekben tájékozódni, tanulni vagy buzditást meríteni, a tanítás módszerét, a nevelés fontos kérdését előbbre vinni, miről a bő tartalomjegyzék, melyet a három kötethez kiadtunk, részletesen beszámol. Bátran mondhatjuk, hogy egyesületünk közlönye a hasonló hazai folyóiratok sorában az első közt foglal helyet.

Becsületes munkát végzett az egyesület akkor is, midőn a kormány által az egyesületeknek véleményezés végett szétküldött tantervjavaslat ügyében a magyar zsidó tanítóság álláspontját tolmácsolta. Valahányszor csak alkalom kínálkozott, méltó módon mutattuk be egyesületünket, mint olyan intézményt, mely országos jellegének megfelelő kötelességeit készségesen és tapintatosan teljesíti.

Aldott emlékezetű, mindnyájunk kimondhatatlan fájdmára, a halhatatlanság világába örökre elköltözött *Erzsébet* királynénk emlékének kegyeletes megőrzésére a nevét viselő alapítványt létesítettük, melynek kamataival szegénysorsú tanítók leányainak kiházásítási segélyt nyújthatunk.

Ózer Zsigmond egyesületünk kiváló érdemű tagjának tiszteletére, a felekezeti tanügy terén kifejtett sikerdús működésének ötvenedik évfordulóján tartott jubileumi ünnepélyén, a nevét megörökítő árva alapítványt tettünk, a mit bizonyára a közgyűlés is helyeselni fog.

Méltóan képviseltettük egyesületünket akkor is, a mikor az ország tanítósa *Halász Ferencz* miniszteri osztálytanácsos urat jubilálta és illő módon vettünk részt a magyar zsidó tanítósa egyik kiváló tagjának, *Halász Nátán*-nak, a felekezeti tanügy körül töltött félszázados sikerdús működésének évfordulója alkalmából tartott jubileumi ünnepségen is.

Kegyeletes kötelességet teljesítünk, midőn e helyen megemlékezünk, mindazokról, a kiket a végzet tagjaink sorából az örök létre, mindnyájunk bánatára kiszólitott.

Tiszteletbeli, alapító és pártoló tagjaink közül meghaltak: hevesi Bischitz Dávidné Budapesten, Ehrlich Mózes Budapesten, dr. Goldberg Rafael Budapesten, Lederer Bernátné Budapesten, dr. Löwinger Mór Nyitrán, Neufeld Miksa Érsekújvárott, Silberstein Lipót Budapesten, tornyai Schossberger Zsigmond báró Budapesten, Wahrmann Sándor Budapesten, Wodianer Fülöp Budapesten.

Rendes tagjaink közül jobblétre költöztek: Bogner Jakab Vácson, Deutsch Samu Szegeden, Fürst Győző Nyitrán, Kaufman József Budapesten, König Mór D.-Szerdahelyről, Keleti Vilmos Budapesten, Löwinger Mór Sárvárott, Neufeld Gusztáv Érsekújvárott, Oblatt Mór Budapesten, Rosinger Márton Miskolczon, Szirmai József Vágújhelyen, Weinberger József N.-Bicsén.

Az egyesület méltóan róttá le a megdicsőültek iránt tartozó kegyelet adóját, a gyászoló tanítócsaládoknak pedig részvétnyilatkozat mellett az alapszabályszerű özvegysegélyt is nyújtotta.

Áttérünk most az anyagiakra, kimutatván a bevételek és kiadások tételeivel, hogy fentartottuk egyesületünk háztartásában a kellő egyensúlyt, bár a bevételek összehasonlítva a megelőző triennium eredményével, megcsappantak, a kiadások pedig, különösen a segélyezések, nagyobb összeget vettek igénybe.

Bevételek:

	1895—1897.	1898—1900.
1. Rendes tagdíjak	14266.—	12861.—
2. Pártoló	3018.—	2932.—
3. Alapító tagdíjak és hagyatékok	4600.—	2400.—
4. Adományok	1079.—	2417.—
5. A könyvkiadványok jövedelme	13799.74	11376.68
6. A tőke kamatai	13253.90	16452.08
Összesen	<u>50016.64</u>	<u>48438.76</u>

Kiadások:

	1895—1897.	1898—1900.
1. Özvegyek jutaléka	4800.—	5200.—
2. Segélyezés	5273.—	8226.92
3. Alapítványok kamatai	4513.—	8435.33
4. A havi közlöny költsége	6341.64	7173.58
5. Irodalmi ösztöndíjak	—.—	935.90
6. A monografiák kiadása	2919.98	—.—
7. A kezelés költsége	9017.46	9585.17
8. Leírás az ingóságok értékéből	1615.60	1327.66
Összesen	<u>34480.68</u>	<u>40884.56</u>

Bevételi többlet

50016.64 48438.76 kor.

Eredmény:

Az 1895/97-ben volt bevétel	50016.64	
Az 1898/900 „ „ „	48438.76	
Apadás az utolsó 3 évben		1577.88 kor.
1895/97-ben volt kiadás	34480.68	
1898/900 „ „ „	40884.56	
A kiadások emelkedése		<u>6403.88</u>

Ennélfogva a tőkegyűjtés apadt

4826.00 kor.-val.

Ez azt jelenti, hogy az utolsó 3 évben átlag évenként 1600 koronával kevesebbet takaríthatott meg az egyesület, mint a megelőző időszakban, miután részint a bevételek megcsappantak, a jótékony célokra fordított összegek pedig tetemesen emelkedtek. A vezetőség a kedvezményeket kibővítette, engedve azon nézetnek, hogy tagjaink gyámolítása első feladata az egyesületnek, a tőkegyűjtés csak másodsorban jöhet tekintetbe; de amennyiben az alapszabályok a tőkegyűjtést is elrendelik, a vezetőség ennek is igyekezett megfelelni és hogy ez nem sikerült egészen, ezért csak a mostoha viszonyokat lehet okolni, melyeknek hatását egyrészt a bevételek apadásánál, másrészt a segélyreszorultak szokatlan nagy számánál észlelhettük.

Kedvezőbb az eredmény az egyesület által kezelt különféle alapítványoknál, mert ezeknél összesen 12520.35 koronával emelkedett a tőke és a megelőző három évben csak 3659.22 koronával. Ha tekintetbe vesszük, hogy az egyesületi céloknak szolgáló tizennégy alapítvány kamatjövedelméből szintén segélyeztük tagjainkat, ezek tanuló gyermekeit, férjhez menő lányait vagy árváit, az eredmény igen kedvezőnek mondható. Ezen örvendetes tényt főleg azon körülménynek köszönhetjük, hogy néhai *Lederer Bernátné* 2000 koronát hagyott végrendeletileg az Istenben boldogult férje nevét viselő alapítvány gyarapítására, néhai *Wahrmann Sándor* pedig az árva-alapra 2000 koronát hagyományozott. Hozzájárultak ez eredményhez nagyban a tanítók is gyűjtéseik által, valamint a bárczák révén begyűlt összegek, melyekkel az „Erzsébet”-alapot létesítettük.

A vagyonállás f. évi január 1-én, beleszámítva az alapítványokat, 148191.85 korona volt. A tiszta, le nem kötött vagyon 97054.48 korona.

A *rendes* tagok száma évek óta 550 körül stagnál. Hogy az egyesület még a többi, körülbelül 400 tanítót, nem képes belépésre ösztönözni, dacára annak, hogy a különféle kedvezményeket kibővítettük anélkül, hogy az évi tagsági díjat felemeltük volna: ez olyan jelenség, melynek magyarázatát abban látjuk, hogy ezek közül sok tanító már olyan korban van, melyben nevének már nem biztosíthatja többé a 400 korona özvegyi jutalékot, sok pedig fiatal még és azt tartja, hogy majd később belép.

A *pártoló* tagok száma évről-évre csökken, a miért új pártoló tagok szerzésére nagy szükség van. A központi vezetőség csak azért nem tett az utolsó időben ez irányban lépéseket, mivel a mostoha megélhetési viszonyoknál, melyek országszerte ijesztően uralkodnak, a sikerre való kilátás nem igen kecsegtető. Jobb gazdasági viszonyokat kell bevárnunk.

Az *adományok* gyűjtésében, mely eddig meglehetősen kedvező eredményű volt, tagjaink további buzgalmas közbenjárására vagyunk utalva és hálás elismeréssel adózunk e helyen is mindazon derék kartársaknak, a kik a vezetőséget támogatták, és így évkönyveink lapjain maradandó emléket biztosítottak nevöknek.

Az *alapító tagok* szerzésében a központi vezetőség az utolsó három évben alig volt képes valamely eredményhez jutni; azonban pótolta az ebből származó hiányt néhány fenkölt lelkű filantrop végrendelezése, mely egyesületünk jótékony céljaira szép összeget hozott, de sajnos, ezen esetek is mindinkább ritkábbak lesznek, a mi az egyesület vezetőit gondolkodóba kell, hogy ejtse, mert külső támogatás nélkül alig vagyunk képesek a magunk elé tűzött kulturális és emberbaráti feladatokat sikeresen megoldani.

Könyvkiadványaink jövedelme az utolsó három évben nem emelkedett ugyan, de az nem jelenti azt, hogy könyveink kelendősége csökkent volna, sőt ellenkezőleg, azt tapasztaltuk, hogy ez örvendetes módon fellendült, és kecsegtető a jövő, amennyiben új olvasókönyveink és a tervbe vett más, új tankönyvek kiadásától nagyobb jövedelmet várhatunk. Hogy az átlagos jövede-

lem mégis elmarad a megelőző időszak eredményétől, ez azon körülménynek tudandó be, hogy az új olvasókönyv kiadása körül sok oly költség fordult elő, mely befektetés számba megy.

A *tőke utáni kamat-jövedelem* évről-évre örvendetesen emelkedik, a mi a vezetőség céltudatos gazdálkodására vall.

A kiadás tételeire nézve ezen jelentésbe foglalt számadatok adnak tiszta képet. A mi e számok alatt rejtőzik, a következő: Szokottnál nagyobb számban szorultak tagjaink a pénzbeli segélyre. A fürdői segélyre előirányzott összeg nem elegendő és nem elég nagy az az összeg sem, mely azon tanítók segélyezésére van engedélyezve, a kik ugyan nem tagjai az egyesületnek, de zsidó tanügyet szolgálva minden támogatás nélkül még sem hagyhatók.

Az *Értesítő* kiadása az utolsó három évben nem egészen 1000 K.-val többbe került ugyan, de tekintve a kulturális célt, melyet szolgál, és a mely cél sokszor megköveteli, hogy az egyes számok nagyobb terjedelemben jelenjenek meg, az átlag évi 300 korona kiadási többlet alig jöhet tekintetbe.

A *kezelés* az utolsó időszakban 500 koronával került többbe. E jelenség oka abban keresendő, hogy vannak és voltak rendkívüli esetek, a melyek követelik, hogy az egyesület méltóan representálódjék a nagy nyilvánosság előtt, a mi költséggel jár. A rendes kezelési költségeknél azonban megtakarításokra is hivatkozhatunk, daczára annak, hogy az irodai munka, a levelezés mindinkább felszaporodik, úgy, hogy egyes esetekben külön munkakerőre voltunk utalva, a mi szinte költséggel jár.

Ezekben hű képet kívántunk adni a t. közgyűlésnek mindazokról, a miről joga és kötelessége van tájékozódni, mielőtt a jövőre kiható javaslatok felett döntene és úgy hiszszük, e jelentés folyamán elég tárgyilagossággal a következőket mutattuk ki:

A központi vezetőség fontos feladatának tudatában, az ország zsidó tanítóságához méltóan vezette az egyesület ügyeit, a tanítók ügyes-bajos dolgaival szemben mindenkor készségesen nyújtott támogatást szóval és tettel, az egyesület anyagi eszközeivel lelkiismeretesen sáfárkodott, a felekezeti tanügyet és tanügyi irodalmat buzgalommal, áldozatkészséggel és hazafias érzülettel szolgálta, végre pedig a magyar zsidó névnek becsületet szerzett.

Budapesten, 1901. július 2.-án

Hajnal Jakab,
egyes. titkár.

Alapítványok.

Elnök előterjeszti, hogy a közp. választmány a közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében *Ózer Zsigmond* nevére egy árvasegély-alapítványt létesített, kihatván az árva-alap tőkéből 2500 koronát, melynek kamatait évenként egy tanítói árvának segélyezésére kíván fordítani. Az odaitélés joga *Ózer Zsigmond*ot illetné. Minthogy nevezett férfiú egyesületünkben kiváló érdemeket szerzett, különösen pedig, mivel az árva-alap megteremtése az ő elnökségéhez fűződik, reményli szóló, hogy a közgyűlés az előterjesztést magáévá fogja tenni, illetőleg az erre vonatkozó alapító-levelet, melynek szövege az „*Értesítő*“-ben közzé volt már téve, jóváhagyásával fogja ellátni.

A közgyűlés az előterjesztést egyhangulag elfogadja.

Csukási a *Szántó Eleázár*-alapítvány esedékes 144 koronából álló kamatainak odaitélésére nézve úgy a központi, mint a teljes választmány nevében kéri a közgyűlést, hogy az összeget *Mandl Bernát* tagtársnak ítélje oda, mint irodalmi ösztöndíjat.

A közgyűlés tájékoztatására felolvassa a következő bizottsági jelentést:

Jegyzőkönyv. Felvétel az Orsz. izr. tanítóegyesület közp. választmányának a Szántó-féle jutalomdíj ügyében kiküldött hármas tagu bizottság 1901. június 28.-án tartott üléséről.

Jelen voltak: Lederer A., Schön D., Révai M. és Hajnal J.

Elnök: Lederer A., *jegyző:* Révai M.

Elnök ismertetvén az alapító-levél idevonatkozó részeit, hangsulyozza, hogy az alapítvány célja „a hazai nemzeti alapon nyugvó, felekezeti nép-
oktatásügy körébe vágó irodalmi munkásságnak kitüntetése, illetve jutalomban való részesítése” és a bizottságot az ismertetett irányelvek szemmeltartása mellett nyilatkozásra kéri fel.

A jelenlevő tagok mindegyikének hozzászólása után a bizottság nagy örömmel, igazi lelkesedéssel állapotodott meg egyhangulag abban, hogy a Szántó-féle jutalomdíj odaitélésére a választmánynak első helyen *Mandl Bernát* tagtársat hozza javaslatba.

Említett tagtársról köztudomásu, hogy irodalmi munkásságával régtől fogva a zsidó tanügy szolgálatába szegődött. Széles körű szakismeretének és fáradhatlan buvárkodásának tanujelét adta már akkor is, midőn a millenium alkalmával a pesti izr. hitközség megbízásából iskoláinak történetét írta meg a Monografiákban. Az utolsó három évi cyclusban — mely időpont a jutalom odaitélése dolgában egyedül irányadó — szintén két nagyobb munkával gazdagította a szakirodalmat. Az I. M. I. T. 1899. Évkönyvében megjelent tőle „Kazinczy és a zsidók” című munkája, melyben a nagy nyelvújító befolyását a modern zsidó iskola keletkezésére, a korabeli zsidó tanügyet általában nagy részletességgel ismerteti. Második munkája, melyet külön lenyomatban is közrebocsátott, az idei Évkönyvben jelent meg: „A magyarhoni zsidók tanügye II. József alatt” címmel. Ezen abszolút becsü munkájával magára vonta a szakkörök figyelmét és elismert tekintély, számottevő tényező lett a magyar zsidó tanügyirodalom terén. Különben maga a tény, hogy Mandl tagtársunk az I. M. I. T. Évkönyveiben a magyar zsidóság legelőkelőbb irói, szak-
tudósok, hirneves rabbik és költők sorában helyet szorított a szerény nép-
tanítónak, a zsidóság szellemi életének fejlesztésében szerepet juttatott a népnevelés ügyének, oly dicséretes ténykedés, mely méltóvá teszi tagtársunkat arra, hogy a Szántó-féle jutalomdíj erkölcsi jutalmában, anyagi javadalmazásában részesüljön.

Elnök indítványára a bizottság méltatni akarván azokat a tagtársakat is, kik az egyesület lapja számára dolgoztak, annak szellemi színvonalát szakszerű értekezések által emelték, az alapító-levél értelmében még két tagtársat hoz javaslatba és pedig:

II. Löb Simon, (Lantos) dunaföldvári tanítót, kitől a következő cikkek jelentek meg az Értesítőben: 1. Az olvasástanítás és olvasókönyveink. 2. Az önképzés. 3. Mikép szoktathatjuk növendékeinket rendes pontosságra. 4. Az akarat és jellem képzése az iskolában. 5. Új olvasókönyveink. 6. A rokonszenv és bizalom fejlesztése.

III. Nagy József, bezdáni tanítót, kinek cikkei: 1. A tanító birói mérlege. 2. A zsidó népiskolák fenntartásáról. 3. Osztály vagy fellépő rendszer. 4. Az évfárá vizsgálatokról. 5. Felirat az osztatlan iskolák tanterve ügyében. 6. Új olvasókönyveink.

Kmf.

Révai Miksa
biz. jegyző.

Léderer Abrahám
mint biz. elnök.

Schön Dávid
a bizottság tagja.

A közgyűlés a Szántó-alapítvány ösztöndíját egyhangulag *Mandl Bernát*, a pesti izr. hitközség polg. fuiskolájánál működő tagtársnak ítéli oda.

Mandl Bernát megköszönvén a közgyűlésnek a kitüntetést, beéri, ugymond, az erkölcsi elismeréssel, az anyagi jutalomról a bizottsági jelentésben felemlített érdemes két kartárs javára mond le; kéri a közgyűlést, hogy a 144 koronát Lantos Simon dunaföldvári és Nagy József, bezdáni tanítók közt ossza meg.

A közgyűlés *Mandl* nyilatkozatát éljenzéssel fogadta és kívánsága szerint a díjat Lantosnak és Nagynak juttatja.

Csukási előterjesztésére a közgyűlés egyhangulag elhatározza, hogy a „Ferencz József-Tanítók-Háza“ javára 3000 koronából álló alapítványt tesz, melynek kamatjait évenként a magyarországi Tanítók-Háza budapesti kezelőbizottságának fogja kiszolgáltatni.

Tiszteletbeli tagok választása.

Csukási a teljes választmány nevében ajánlja a közgyűlésnek, hogy a következő érdemes férfiakat válasza meg tiszteletbeli tagokul:

1. Halász Nátánt, a pesti izr. hitk. elemi és polgári leányiskola igazgatóját, a ki félszázad óta buzgó odaadással és ritka sikerrel működik felekezeti tanügyünk terén, a ki a tankönyv irodalomnak is kiváló munkása és így a magyar zsidó tanítósnak egyik dísze.

2. Dr. Réthi Mórt, műegyetemi tanárt, a pesti izr. hitközség képviselőtestületének egyik kiváló tagját, a ki számos alkalommal felekezeti tanügyünk fejlesztése érdekében síkra szállt és a ki a tanítók iránti rokonszenvének a nyilvánosság előtt is fényes tanujelét adta.

3. Löwy Mór földbirtokost Nagy-Tétényben, a ki a biblia-tanulás előmozdítása érdekében 100.000 koronából álló ösztöndíj-alapítványt tett a pesti izr. hitközségnél.

A közgyűlés az előterjesztést egyhangulag és lelkesedéssel magáévá teszi.

Az alapszabályok módosítása.

Előadó Pfeiffer Ignác, a közp. és a teljes választmány nevében először általánosságban jelzi azon körülményeket, a melyek az alapszabályok módosítását szükségessé teszik. Egyuttal számos helyen stiláris módosítások is eszközöndők valamint a gyakorlat által felvetett esetek következtében több lényeges, a tagok jogait és kötelcségeit érintő módosítás is. Mielőtt azonban a közgyűlés a módosítások tárgyalásába bocsátkoznék, Barna Jónás két indítványa felett kell dönten. Az egyik az özvegyi segély felemelését, a második a kölcsönadás engedélyezését czélozza.

Az erre megindult eszmecsere után a közgyűlés az özvegyi segély felemelését czélzó indítványt elveti, a kölcsönadás ügyét pedig, miután Barna az erre vonatkozó indítványát visszavonta, tárgytalannak nyilvánította.

Egyben felhatalmazza a közgyűlés az elnökséget, hogy a kiadványok átlagos jövedelmének 25 százalékát a legközelebbi három évben a különböző segélyezések kibővítésére fordithassa, és pedig 15 százalékot olyan özvegyek hathatósabb támogatására, a kik anyagi helyzetüknél fogva rendkívüli segélyre, illetőleg valamely kereseti forrás megteremtése czéljából nagyobb segélyre szorulnak és erre érdemesek, 10⁰/₀-ot pedig úgy mint az előző 3 évi ciklusban, tanítógyermekeknek tanulmányi ösztöndíjra.

Erre a közgyűlés pontról-pontra tárgyalta az előadó által jelzett és az „Értesítő“ f. évi 6. számában közzétett módosítási javaslatokat. A tárgyalásban résztvettek: elnök, Kondor Ignác, Lippe József, Lengyel Manó, Kauf-

mann Ármin, Nagy Ignác, Fehér S. Sámuel, Kohn Izidor, mire a közgyűlés a következőleg határozott:

1. A szükséges stiláris módosítások eszközését előadóra bizza.
2. Mindenütt, a hol az összeg forintokban szerepel, koronákban legyen kifejezve.
3. A közgyűlés aztán a következő lényeges módosításokat tartalmazó szövegben állapodik meg:

IV.

5. §. Az egyesületnek rendes tagja lehet: Magyarország területének bármely nyilvános iskolájában működő izr. vallásu okleveles tanító, tanítónő, kiseddóvó, tanár és hivatásos vallástanító. A tagok felvétele fölött a központi választmány határoz. A felvételre jelentkező tag köteles korát születési bizonyítvánnyal, egészségét pedig tisztí orvos által kiállított bizonyítvánnyal igazolni; tartozik továbbá tagsági díj fejében évenként 8 koronát fizetni, a mely tagsági díj 2 koronás részletekben is fizethető. Oly tanítók azonban, kik nyilvános iskolában való működésük első három évében nem jelentkeznek felvételre, későbbi belépésük esetén kötelesek a mulasztott tagsági díjak felét három éven belül pótlólag befizetni, és míg e kötelezettségüknek eleget nem tettek, a rendes tagok részére biztosított jogokat nem élvezhetik.

V. Az egyesületi tagok jogai.

8. §. A rendes tagoknak következő segélyezések engedélyezhetők:

a) *Betegségi segélyezések.* Betegsegélyben csak oly rendes tag részesülhet, ki legalább három év óta tagja az egyesületnek és az alapszabályokban előirt kötelezettségének eleget tett. A betegség minősége és időtartama orvosi és az iskolafentartó hatóság bizonyítványával igazolandó és a mennyiben a folyamodó tag ezen bizonyítványok alapján kimutatja, hogy hivatalos teendőiben akadályozva volt, a betegsegély heti 10 koronát tesz ki; e segélyezés azonban hat hétnél tovább nem terjedhet.

A betegsegély igénybevételétől számított három éven belül a rendes tag újabb segélyezésre nem tarthat igényt; rendkívüli esetekben azonban a központi választmány az illetékes vidéki körelnök vagy választmányi tag meghallgatásával belátása szerint újabb segélyben részesítheti az erre szoruló tagot.

b) *Rendkívüli segélyezések.* A rendkívüli segélyezésben (fürdő, kiházási segély) részesülhet azon rendes tag, ki hitelesen kimutatja, hogy rendkívüli mostoha körülmények következtében válságos anyagi helyzetbe jutott. E rendkívüli segély azonban a hat hétre megállapított betegsegély összegét meg nem haladhatja.

c) *Jutalom és ösztöndíjak.* Segélyezi még az egyesület rendes tagjait vagy azok hozzátartozóit a különféle alapítványok kamatainak odaitélése által, mely célból a központi választmány az egyesületi közlöny útján pályázati hirdetést tesz közzé. Az erre beérkezett folyamodványok alapján az illető alapítvány kamatait a központi választmány annak ítéli oda, ki az alapító levél határozmányainak leginkább megfelel.

d) *Özvegyek és árvák segélyezése.* Azon rendes tag, ki a felvétel, illetve az újrafelvétel napjától számított 3 éven át az egyesület iránti kötelezettségének eleget tett, elhalálása esetén özvegye, illetve árvái számára egyszersmindenkorra 400 korona segélyt biztosít.

Az árváknak ezen segély iránti igényük a hajadon lányoknál a férjhezmenetelig, illetve a törvényes nagykorúságig, fiuknál pedig betöltött 20 éves korukig érvényesíthető.

Ezen özvegyi segély az özvegy, illetőleg árvák elidegeníthetlen tulajdonát képezi, bíróilag le nem foglalható és külön végrendekezés tárgyát nem képezheti.

9. §. Azon rendes tag, ki az egyesületbe való belépésekor a 40-ik életévet már túlhaladta, özvegye, illetve árvái számára csak 200 korona özvegyi segélyt biztosít, míg azon rendes tagok, kik 50 éves korukon túl lépnek az egyesületbe, csak a 8. § a), b), c) pontjában foglalt kedvezményekre tarthatnak igényt, özvegyeik, illetve árváik számára azonban semmiféle segélyt nem biztosítanak.

VII. Az egyesület vezetősége.

12. §. Az egyesület vezetőségét képezik: egy elnök, két alelnök, egy titkár, egy pénztáros, két ellenőr és a mennyiben nem az elnök szerkeszteni az egyesület közlönyét, a szerkesztő, húsz budapesti és harmincz vidéki választmányi tag.

21. §. Oly választmányi tagok, kik az egyesület számára szerződés alapján díjazott munkát irtak, mint érdekeltek a saját ügyük feletti tárgyalásban részt nem vehetnek.

22. §. A teljes választmány minden közgyűlés előtt egyszer, sürgős esetekben a közp. választmány, vagy 20 vidéki választmányi tag kivására másszor is egybehívható oly időben, midőn a tanítás általában szünetel.

Ha a vidéki választmányi tag a fővárosban tartandó rendkívüli teljes választmányi ülésen részt vesz, a menettérti jegy költségének megtérítését igényelheti.

X. Az egyesületi alaptőke.

33. §. Ha az egyesület vagyonát képező valamely sorsjegy tekintélyes nyereséménnyel kihuzatnék, a nyeresémény hovaforrására nézve a legközelebbi közgyűlés határoz.

34. §. Az összes bevételek az alapszabályokban meghatározott kötelezettségek teljesítésére fordítandók. Ennek betartása után mutatkozó felesleg az alaptőkéhez csatolandó.

38. §. A központi választmány az árva-alapot kezelő bizottságnak indokolt előterjesztésére az évenként mutatkozó tiszta jövedelem egy részét az árva-alap növelésére fordíthatja.

XIII. Függelék.

A körgyűlések. Minden évben egyszer és pedig általános évközi szünetnapon körgyűlés tartandó; ezenkívül tartozik a körelnök a közp. választmány utasítására rendkívüli körgyűlést is egybehívni.

A napirend megváltoztatása.

László Arnold és 26 társa írásbeli kérvényére a közgyűlés elhatározza, hogy a napirend többi pontjainak letárgyalását délután folytatja, tekintettel azon körülményre, hogy számos vidéki tag még az nap este elutazni szándékozik és a tisztujításnál szavazatát érvényesíteni óhajtja.

Az elnökség bucsuzója.

Ezek után Kornfeld elnök visszapillantást vet elnöki működésének egyes ténykedéseire, különösen pedig az egyesületi kiadványok ügyében a könyvkiadó céggel kötött szerződés által az egyesületnek biztosított jövedelemre,

mely lehetőségessé tette, hogy a jótékonyág terén hathatósabban támogat-
hatók a tanítók és azok családjai, rámutat a vezetőség önzetlen fáradozására
és saját maga és tisztársai nevében köszönetet mond mindazon kartársak-
nak és tisztviselőknak, akik őket a sokszor nehéz feladatok sikeres megoldásá-
ban lelkesen támogattak.

A közgyűlés e megható és nagy megindultsággal elmondott bucsuzó után
Sasvári Béla indítványára elnöknek és lelépő tisztársainak nagy lelkesé-
dással elismerését és köszönetét fejezi ki az egyesület érdekében kifejtett
sikeres munkálkodásért.

Számvizsgálat.

Délután $\frac{1}{2}$ három órakor a kiküldött számvizsgáló bizottság nevében
Lengyel Manó a következő jelentést olvasta fel a közgyűlésnek:

Jegyzőkönyv.

Felvétetett az orsz. izr. tanítóegylet kiküldött számvizsgáló-bizottságának
1901. július hó 2.-án tartott ülésén.

Jelen vannak: az alulírottak.

Elnök: *Knopfler Sándor.*

Jegyző: *Lengyel Manó.*

A bizottság a könyvek és vonatkozó mellékletek megvizsgálása után az
ügykezelést kifogástalannak találja és indítványozza, hogy a pénztárosnak,
ellenőröknek és titkárnak a szokásos óvások fentartásával a felmentvényt
adja meg.

A maga részéről indítványozza, hogy a közgyűlés az egylet tiszti kará-
nak jegyzőkönyvileg fejezze ki köszönetét.

Kelt Budapesten, 1901. július 2.-án.

Székely Lipót,

Herczfeld Jakab,

Barta Fülöp,

Lengyel Manó,

Knopfler Sándor.

A közgyűlés a számvizsgáló bizottság örvendetes jelentését tudomásul
veszi, a vezetőség részére egyhangulag megadja a kellő felmentést és
ugy a vezetőségnek, mint a számvizsgáló bizottságnak jegyzőkönyvi köszöne-
tet szavaz.

A tisztujítás.

Klingenberg Jakab korelnök elrendeli a szavazatszedést, melynek
céljából a tanácskozást $\frac{1}{2}$ órára felfüggeszti.

A szavazatszedő bizottság Erdős Jakab elnöklete alatt egy mellékterem-
ben működven, titkos szavazás mellett vezeti a tisztujítás munkáját és miután
az összes választók szavazatukat beadták volt, a közgyűlés Klingenberg kor-
elnök vezetése mellett ismét folytatja tanácskozását, mely estig tartott, míg
a szavazatszedő bizottság a tisztujítás eredményét kihirdette, a melyet
Erdős Jakab felolvasott:

A megválasztottak névsora a következő:

I. Elnökség: *Elnök és szerkesztő:* Kornfeld Gyula 93 szavazat.
Alelnökök: Reif Jakab 85, Csukási Fülöp 85 szavazat. *Ellenőrök:* Pfeiffer
gnác 85, Révai Miksa 142 szavazat. *Pénztáros:* Györi Adolf 89 szavazat.

II. A központi választmány tagjai: Adler Simon 141, Barna Jakab 113, Bárd Rezső 83, Csajági Béla 84, Erdős Adolf 61, Hajnal Jakab 84, Halasz Nátán 84, Kuttner Miksa 84, Lederer Ábrahám 83, Maislis Ferencz 131, Mandl Bernát 83, Mendl Lajos 142, Ózer Zsigmond 86, Schön Dávid 83, Schichtancz Ármin 86, Sebestyén Manó 80, Singer A. Henrik 83, Székely Lajos 137, Tolnai J. Béla 86, Dr. Weiszburg Gyula 138 szavazat. *Póttagok:* Dr. Braun Salamon, Wolf Ármin, Rotter Salamon, Bató J. Lipót, Müller Adolf.

III. Vidéki választmányi tagok: Barta Fülöp Veszprém, Berger Benő Pozsony, Biró Samu Sopron, Brett Mór B.-Gyarmat, Bun Samu N.-Kanizsa, Ehrenthal Mór N.-Szombat, Erdős Jakab Baja, Fischer Ignác Nyitra, Fleischner Lipót Besztercebánya, Herzfeld Jakab Tata, Kacz Lipót L.-Szt.-Miklós, Klauber Jónás Kecskemét, Klingenberg Jakab Pécs, Knopfler Sándor S.-A.-Ujhely, Kuthi Zsigmond Debreczen, Lövy Mór Igló, Lövy Izidor Abauj-Szántó, Munk Béla Trencsén, Nagy József Bezdán, Pfeiffer Mór Győr, Sasvári Béla Pécs, Scheer Bernát Baja, Schlesinger Ármin Miskolcz, Schön Bernát Győr, Schorr Ármin Pápa, Schönbrunn Ármin Miskolcz, Schwarcz Lipót Kassa, Székely Lipót Makó, Vajda Miklós Galgóc, Vitt József Sárospatak. *Póttagok:* Berger Mór Vác, Blau József Körmend, Geiger Miksa Esztergom, Lantos Simon D.-Földvár, Polacsek C. Vilmos M.-Vásárhely, Wilhelm József Tata.

A választási eredmény kihirdetése után Berger Benő, Klauber Jónás, Kohn Vilmos, Kuthi Zsigmond, Knopfler Sándor, Lövy Mór és Sasvári Béla küldetnek ki az ujonnan megválasztott elnökhöz, hogy a közgyűlés nevében értesítsék megválasztásáról.

A közgyűlés aztán Klingenberg Jakab korelnöknek, a tapintatos, körültekintő és higgadt vezetésért, ugyszintén a szavazatszedő-bizottságnak és különösen annak elnökének, Erdős Jakab igazgatónak a szavazás pártatlan, tárgyilagos vezetéséért és a fáradságos skrutinium aránylag gyors keresztülviteléért egyhangulag jegyzőkönyvi köszönetet szavaz.

Indítványok.

A különféle indítványok tárgyalása során a közgyűlés a következő határozatokat hozta:

1. Dr. Wlassics Gyula, vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urhoz sürgönyileg üdvözetet küld Keszthelyre.

2. Köszönetet szavaz a pesti izr. hitközség előljáróságának a tanácsstermek átengedéseért.

3. Az írásban beadott indítványokat átteszi a közp. választmánynak.

4. Örömet fejezi ki a közgyűlés Singer Izraelnek, az egyesület érdemes veterán tagjának nehéz betegségéből való felgyógyulása felett.

5. Az elnökség felkéretik, hogy az iskolák államosítása következtében netalán állás nélkül maradó tanítók érdekében alkalmas lépéseket tegyen.

6. Klingenberg Jakab indítványára a közgyűlés arra kéri a vezetőséget, hogy a kilátásban levő nyugdíjtörvény revisiója alkalmából oda hasson, hogy a tanítóknak az 1870 dik előtti működést is beszámítsák.

Miután a közgyűlés napirendjén több tárgy nem volt, Klingenberg Jakab korelnök a tanácskozást befejezettnek nyilvánítja.

Az aforizmákról.

(Folytatás.)

Ezen idő óta minden országban és minden nyelven vagy jótékonyági célból, vagy kegyeletes emlékünnepek alkalmából sok becses tartalmu dolgozattal, érdekes aforizmával ellátott ünneplap jelent meg. Leszek bátor ezek közül csak néhányat névleg megnevezni.

Mindenek előtt megnevezem azokat, melyeket *Barna Jónás* tanár ur, egyesületi lapunk érdemes szerkesztője kiadott. Az első 1897 ben születésem 70. évfordulóján jelent meg és ez volt az, mely engem mai értekezésem tárgyának megválasztására indított.

A második az „*Izr. Tanügyi Értesítő*“ 25 éves fennállása alkalmából jelent meg.

Mindkettő dicsekedhetik kitünő munkatársakkal, a kik között különösen dr. *Wlassics Gyula* miniszter és *Zsilinszky Mihály* államtitkár urak szellemes és jóakaratu dolgozataikkal tűnnek ki, továbbá becses figyelmüket irányozom azon ünneplapra, melyet Gyertyánffy István, a „*Népt. Lapja*“ 25. évi fennállása alkalmából kiadott és azon emléklapra, melyet Erdélyi Lipót tanító Libertiny Gusztáv tanfelügyelő 30 évi működése alkalmából szerkesztett stb.

Legyen szabad a t. hallgatók figyelmét még 3 ünnepalbumra felhivnom :

Az egyik a „*Rudolf Emlék Album*,“ melyet *Cziklay Lajos* szerkesztett és a *Wekerle Sándor* elnöksége alatt alakult orsz. bizottság, a kispesti Rudolf fogadalmi templom felépítésére kiadott.

Ezen remek album, amely nemcsak királyunknak és bold. királynénknak, a német császárnak, a román királyi párnak arczképeivel és aláírásával, továbbá a Habsburg dynasztia majdnem összes tagjainak aláírásával, rajzaival, festményeivel, aforizmáival dicsekedhetik, hanem Magyarország főpapjainak, államférfiainak és több száz híres írójának és művészenek becses dolgozataival, a magyar irodalomnak örökké fényes disze marad.

A 2. emléklap, a mely a mult évben jelent meg, a kir. ház fenséges tagjainak és nagyon sok jeles író és író nő kegyeletes közreműködésével, a Gábel Gyula f. v. közs. tanító ur által szerkesztett „*Erzsébet Emlék Album*,“ mely nagyon sok erkölcsképző, szivnemesítő aforizmát tartalmaz, a legmagasabb és általános elismerésben részesült, és melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a magyarországi iskoláknak melegen ajánlott.

A 3. „*Mentőkéz*“ cz. emléklap, melyet Hevesi József Klotild főherczegnő védnöksége és *Hegedüs Sándorné* elnöklete alatt az éhező munkanélküliek javára szerkesztett és kiadott. Ez nevezetes arról is, hogy itt kizárólagosan nők és pedig Magyarország legelőkelőbb hölgyei legkiválóbb író női, művésznői működtek közre. Ezen lap fényes bizonyítékot nyújt a magyarországi nők szellemi műveltségének örvedetes, meglepő haladásáról.

Ezen rövid történeti visszapillantásból azt is tapasztalhatjuk, hogy minden emberi gondolkozás és beszéd, minden nyelv, minden elmemű első sorban az egyes ember és az egyes társadalom általános testi és lelki tehetségének tulajdonitható; de a gondolkodás és a beszéd tartalma, módja, világossága, szépsége, az ember és a nemzet egyéniségétől, a korszellemtől és a társadalmi viszonyoktól függ.

Már Buffon a híres francia természetbuvár és író az mondja: „le styl c'est l'homme.“ „Az irány ez az ember,“ de azt is lehet mondani. „Az irány, az irodalom ez a korszellem, a nemzet lelke, a társadalom tükre.“

IV. Még néhány gondolat az aforizmákról.

Az „Orsz. Izr. Tanító Egyesületnek“ 1897-ben csekélységem tiszteletére kiadott ünneplap és a benne foglalt szellemes és kedélyes aforizmak által indítatva sok ily fajta emlék- és ünneplapot és albumot olvastam át és most a t. választmány és a t. hallgatók szives engedelmevel bátor leszek az olvasás alkalmából bennem támadt egyéni szerény gondolatok közlése céljából figyelmüket még néhány percze igénybe venni. Azonban előre kell bocsátanom, hogy nem a mi érdekes és tanulságos emléklapjainkat fogom felhasználni, mert ezeket a t. hallgatók már ismerik, továbbá nem fogom mindig az idézendő aforizma címét említeni, de nem azért, mert a név néha tévutra vezet, hanem teszem ezt a tér és az idő hiánya miatt.

1. Az emléklap kiadójának, szerkesztőjének főcélja a kegyeletet, a jótékony-ságot előmozdítani és ezért kéri fel a leghiresebb írókat, művészeket a cél-nak megfelelő értelemben irt kis munka, néhány sor beküldésére.

2. A felkért írók ugyanazon cél által lelkesülve és azon dicséretes vágy-tól vezéreltetve, hogy olvasóik várakozásának megfeleljenek, teljes erővel iparkodnak szellemi kincstárukból a legritkább gyémántot, a legjobb munkát beküldeni és már ezért sem tanácsos az ilyen alkalmi munkálatokat figyelmen kívül hagyni és valóban, én igazságszerűen és tiszta lelkiismerettel állíthatom, hogy én ezen különféle emlékalbumokat és ünneplapokat élvezet-tel és haszonnal olvastam.

3. A szerkesztő és munkatársainak célja majdnem egyenlő; de az írók természete, tehetségei, véralkata, nevelése, behatásai, tapasztalatai, képzetek, eszményei, érzelmei, jellemei, egy szóval egyéniségei különbözők, azért dolgozataik is különbözők; tartalmukra, alakjukra nézve eltérnek egymástól.

Minden egyes ünneplap hasonlít egy nagy kerthez, melyben különféle növények, gyümölcsfák, cserjék, diszvirágok, konyhavetemények megörvendeztetik a látogatók szemeit.

4. De miután az olvasók, kikhez én is tartozom, tehetségei, műveltsége, egyénisége, izlése is különböző, nagyon természetes, hogy ezeknek ítélete, bírálata is különböző lesz.

5. De véleményem szerint a gondolkodó emberek egyben mégis meg fog-nak egyezni, t. i. abban, hogy minden lelki tüneménynek lelki okának kell lennie, és hogy ennek következtében az okozatból az okra, az aforizmak tartal-mából és alakjából, a gondolat megválasztásából és annak kifejezési mód-jából lehet következtetni az író gondolatkörére, szellemi tehetségeire, hajla-maira, hivatására, sőt jellemére.

6. A ki gyorsan appercepal, aki nagyon fogékony az új és friss benyomá-sok iránt és aki élenk eszmetársítással bír, az bizonyosan fel fogja használni az adott alkalmat aforizmája anyagául.

Pld. a „*Paris—Murcia*“-ban a következő, magyar nyelven így hangzó aforizma van: „Valaki, aki erősen előmozdította a murciai szükölködők szá-mára való gyűjtést, Izabella királynénál tett látogatása alkalmából be lett mutatva *Mária Krisztina* főhercegnőnek, a jelenlegi spanyol királynőnek. „A történetben tanultam,“ mondja a magyar ausztriai fiatal főhercegnő, „hogy a Pyreneusok már nem léteznek, és ma saját szememmel győződtem meg er-ről.“ Ezen mondás talpra esett, időszerű, alkalmi mondás volt.

Ugyanezen lapban *Wolff Albert*, a „*Petit leçon de géographie*“ cz. alatt, a következő aforizmat közli: „Murcia városa egy spanyol tartományban, a *könyörület* nagy és eszményi birodalmában *fekszik*, a melynek nincs határa *nem, emberfaj* tekintetében, ahol minden lakos ugyanazt a nyelvet, t. i. a

szív nyelvét beszéli, és a hol minden polgár egyenlő az emberi solidaritás, közösség előtt.

Szép és szivreható azon alkalmi és időszerű mondás, melyet Dr. Wlassics Gyula miniszter az „Erzsébet Emlékalbum“-ba beküldeni sziveskedett. „Soha nemzetünknek nagyobb kincset nem adott az isteni gondviselés, mint nekünk — *Erzsébetet*.

De nem is volt nemzet, mely *hálásabb* tudna lenni az isteni gondviselésnek, mint a magyar. Forrón szerettük védőangyalunkat és örökké áldjuk emlékét.“

Ép oly alkalmoszerűek és élczesek a következő sorok, melyeket Bársony István író Kiss Józsefnek, a „Hét“ szerkesztőjének, az említett lapnak tiz éves jubileuma alkalmából beküldött: „A „*Hétnek*“ mégis van nagy hibája; az, hogy hetenkint nem *hétszer* jelenik meg.“

Nagyon alkalminak és szivrehatónak találtam Pálffy Andornak „*Rudolf Emlék Album*“-ba beküldött következő mondását:

„Gyermekkora volt szívem öröme ;
Ifjúkora szívem büszkesége ;
Kora halála szívem gyásza.“

Még nagyon sok alkalmi, időszerű, becses dolgozatot kellene itt felsorolnom és pedig oly dolgozatokat, melyek nemcsak az adott alkalommal állanak szoros összefüggésben és már ez által is gyakorolják a kívánt benyomást az olvasók szívére, hanem a melyeknek érdekes, tanulságos, lélekemelő tartalma és művészeti irálya fényes tanúságot tesznek az *írók műveltségéről*, azoknak élénk *fantáziájáról*, *kitünő emlékezőtehetségéről*; azonban terjedelmük és lapunknak szűk tere miatt kénytelen vagyok ezen élvezetről lemondani és csak annyit tehetek, hogy a t. olvasók figyelmét néhány ily dolgozatra felhívjam, ilyen pld. a „*Tavaszi*“ cz. költemény, amelyet Szász Károly a „*Tavaszi*“ cz. emléklapban, vagy azon dolgozat, melyet Fraknói Vilmos az „*Őszi Emlék*“ cz. emléklapban közöl és a mely *Székesfehérvárról* szól, ilyenek továbbá Dr. Jókai Mórnak „A trónörökös“ Dr. Falk Miksának „A királynéről“ cz. cikkei a „*Rudolf Emlék Album*“-ban, Mikszáth Kálmán „*Az egyforma világ*“ cz. cikke „A kenyérbál emlékkönyvében“, vagy Dr. Kiss Arnold főrabbi „*Szeptember tizedike*“ cz. cikke az „*Erzsébet*“ albumában.

Ugyancsak az említett oknál fogva lehetetlen idéznem azon érdekes, tanulságos és nagyon alkalmi levelet, melyet egy nagyon tudós püspök „*Rudolf boldogult trónörökös neveléséről*“ cz. alatt közölt a „*Rudolf Emlék Album*“-ban.

Meg vagyok győződve, hogy a püspöknek ezen hosszú dolgozata nemcsak a benne tárgyalt és általánosan tisztelt, szeretett, oly korán elhunyt és sokat siratott koronaherceg miatt, hanem a benne előforduló kegyeletes és szeretetteljes gondolatok és magasztos eszmék miatt, mély maradandó hatást gyakorolna minden olvasóra, ámbár egy ezen szép levélben kifejezett nézet nem fog általánosan helyeslésben részesülni, t. i. hogy „A koronaherceg szép lelkének ezen eszményi iránya *homályosodni* kezdett, midőn a természet-tudományok oktatói és azoknak elvei elterelték hajlamát.“

Szerény véleményem szerint ezen felfogás egy tévedést, egy sértést és a természettudományok iránti ellenszenvet tartalmaz.

Ezen nézeten lesznek mindazok is, kik a bold. genialis koronaherceg „*Tizenöt nap a Dunán*“, „*Keleti utazás*“, „*Az osztrák-magyar monarchia irásában és képmében*“ cz. műveit és különböző ünnepélyes alkalomból megtartott tudós és szellemes beszédeit olvasták.

A beküldött aforizmák között vannak olyanok is, a melyek az ünnepalbum megjelenésének okára vonatkoznak, melyek alkalmiak, amelyek azon-

ban gyakran nem az írónak saját gondolatát, eszméjét fejezik ki, hanem a sz. írás vagy egy nagy költő valamely mondását, vagy egy példabeszédet tartalmaznak. Hogy ennek időhiány, gondolatszegénység vagy szellemi lustaság, hangulatlanság, szerénység vagy tulságos tekintélyérzet-e az oka, bajos volna előre megmondani, de hogy ebből a beküldőnek olvasottságára, izlésére, tapintatos választására lehet következtetni, az bizonyos.

Másrésről vannak oly írók és írók is, a kik a változatosság kedvéért eltérnek a rendes szokástól és tapasztalataiknak gazdag kincstárából közölnek valamely becses munkát, azonban nem néhány sort, miként azt a szerkesztő kívánta, hanem sok sort, gyakran 2—3 oldalt is, azonban az olvasó örömmel veszi észre, hogy „hosszú” és „rövid,” „sok” és „kevés” viszonylagos fogalmak, mert ezen dolgozatokat oly feszült figyelemmel, oly meleg érdeklődéssel olvassa, hogy nagyon is rövideknek látszanak neki.

Az emlék-albumok, ünneplapok értéke megbecsülhetetlen nagy volna, azoknak tartalma a szépirodalomnak gyarapítására és dicséretére válnának, ha az ott található dolgozatok mind geniális íróktól vagy íróktól származnának; de sajnos, akadunk oly munkákra is, amelyek a szerkesztő kívánsága dacára is, nagy terjedelműek, de az anyag választására és kidolgozására nézve sok kívánni valót hagynak hátra. „Sok a polyva, kevés a mag.” Az ezek szerzőinél alkalmazható Nietzsche következő „*Főgadalom*” cz. rövid, de igaz aforizmája: „Sohasem akarok oly szerzőt olvasni, kinél azt vesszük észre, hogy könyvet *akart* írni, hanem csak oly szerzőt, kinek gondolatai véletlenül, akaratlanul egy könyvvé váltak.”

Ez pld. rövid, de *velős* és *tanulságos* mondás, mely az olvasónak kevés idejét veszi igénybe, szellemi élvezetet nyújt és minden kezdő írótól megszívlelendő.

Annak bebizonyítására, hogy a világosan gondolkodó, az összehasonlításra és megkülönböztetésre hajlandó, az élezzel és humorral bíró költő és író, kevés szóval is sokat mondhat, bátor leszek néhány ily aforizmát idézni; pld. az „Őszi Emlék”-albumból: „Gyakran *rátéved* az ember az *igaz* utra,” — s „*helyesen* cselekszik *tévedésből*,” — „*féltében* *hőstettet* követ el,” — „s *szerelmes* lesz *gyűlöletből*.” (Jókai Mór.)

Ugyancsak onnan van a következő aforizma: „A magyar inkább nagyságos ur adóssággal, mintsem tekintetes ur adósság nélkül.” (Greguss Ágost.)

A már említett „Murciából”: „Egy kopasz ember hasonlít egy 6 emeletes házhoz; a legmagasabb legrosszabbul van butorozva.”

A „Hét”-ből: „Sohasem kérdelem egy nagy tehetség vallását, mert tudom, hogy ő *Isten nagykövete* a földön. (gr. Zichy Géza.) Ugyancsak a „Hét”-ből a következő humorisztikus vers:

„A kor ellen Önök se vétnek,
Jubileum készül a Hétnek.
S Ön szól: Irják tele az elmék,
Kik nivójára emelték!
Én e nivót, az Isten látja lelkem,
Eddig csak hallgatásommal emeltem,
De — mert az évek mennek, jönnek,
Ha most üdvöt kívánok Önnek,
Remélem, hogy ez egy pár sortúl,
Talán nivója fel nem fordul.
Bár jó nincs benne, csak a rím,
És persze: jó kívánatim.
De haj, mit ér a szóvirág:
Önnek csak egy „Hét” — a világ.”

(Rákosy Jenő)

A „Mentőkéz“-ből: „Bár inkább munkát adhatnánk a szegény munkanélkülieknek, mint ezt a pár sort.“

A „Medizinische Wochenschrift“ 50 éves fennállása alkalmából megjelent ünneplapból: „A jelenkor ritkán állít idegorvosnak szobrot; a betegek azonban annyi követ hajítanak reá, hogy azokból ő maga rakhat egész pyramist.“

De az aforizmákból az írónak nemcsak élcztehetségét, kedélyét, jó humorát lehet megismerni, de vannak oly aforizmák is, amelyek az írónak komoly törekvéséről, gazdag tapasztalatairól, tanítási, buzdítási, vigasztalási vágyáról, idealisztikus világnézetéről, magasztos eszméiről, nemes szivéről tesznek tanúságot, (mennyiben az író nem vezérelteti magát Talleyrand ezen mondásától: „A jó Isten az embernek a nyelvet nem azért adta, hogy gondolatait elárulja, hanem azért, hogy azokat elrejtse.“

Pl. Stefánia koronahercegnő mondása: „Az élet küzdelmében legyenek a *hit* és *remény* erőd és támaszod, *türelem* és *bátorság* pajzsod és fegyvered, *kötelességérzet* és *állhatatosság* vezérfonalad és győzelmed. (L. Rudolf Emlék-album.) Dr. Kuncz Adolf praelatus következő buzdítása: „Az emberi ész vivmányai, melyek korunknak, az anyagiasságnak, minden előnyt és kényelmet biztosítanak, csak úgy fognak az emberiségre megnyugtató és boldogító hatást gyakorolni, ha az ideális törekvések is a társadalomban kellő méltatásra és támogatásra találnak. A kegyelet is egy iránylata az idealismusnak; ápolják azt mindig meleg szivvel és leskesedéssel.“ (L. Rudolf Emlék-album.) stb.

Igen érdekes, tanulságos és valláserkölcsképző, Sturm Albert szerkesztő, az „Erzsébet Album“-nak beküldött következő aforismája:

„Csak a késő utódok fogják megtudni, hogy mennyire szerette Erzsébet királyné a magyarokat.

Gyászos elhunytá alkalmából a budai királyi várlakban levő lakosztályát leltározták. Imazsámolyán egy diszes keretbe foglalt szent képet találtak, a melyet a leltárba úgy vettek föl, mint magy. sz. Erzsébetét. Ezen leltározás téves volt. Erzsébet királyné imazsámolyán talált kép *Szilágyi Erzsébet*, Mátyás király édes anyjái volt; képmása volt annak az aczélmetszetnek, melyet Teleki József gróf a „Hunyadiak történeté“-ben mint Szilágyi Erzsébet arczképét közölte. Itt átvette a királyné a nemzeti hagyományok iránti kegyeletet a vallásos áhitatba is.

Ily aforizmák az olvasóra bizonyára nemesítő, megnyugtató és erkölcs-képző hatást gyakorolnak.

A képzetek mozgására, apperceptiójára, visszaidézésére vonatkozó törvény, t. i., „hogy azon képzetek, melyek gyakran lépnek fel lelkünkben és keblünkben, érdekeltséget gerjesztenek, a legerősebbek és ennek következtében legkönnyebben és leggyorsabban lépnek tudatunk küszöbe fölé;“ ezen törvény érvényesülését is veszszük észre az aforizmák psychylogiai taglalása alkalmából.

Ha t. hölgyeim és uraim, a következő aforismákat olvassák, azonnal ki fogják tudni az illető író hivatását, kedvencz tárgyát, legerősebb képzetét.

1. *Igaz meggyőződés és tiszta lelkiismeret nélkül nincs igazi függetlenség, a nyilvános életben!!*

Ezen szép és igaz elvet csak oly jellemes férfi hirdetheti, a ki a nyilvános életben működött és gazdag tapasztalatokra tett szert; és ezen aforizmat csakugyan ilyen férfi, *Szell Kálmán*, jelenlegi miniszterelnökünk írta és tette közzé *1880-ban*, a „Vindobona“ cz. emléklapban.

2. „Áldottak, kiknek tetteiben szól Isten az árvához: „ha apád, anyád elhagyott, én felvesszlek téged.“

Ezen aforizmából kitűnik, hogy az írója a bibliában jártas; és ki ez? Senki más, mint Haynald Lajos, bold. kalocsai érsek, ki ezt 1880-ban az „Őszi emlék“-nek beküldte. — Vagy olvassuk a következő mondást: „Erzsébet királyné élete merő *költészet*; szeretete hódoló nemzete iránt, szenvedése és halála meg csupa *legendai* vonás. Rideg történeti igazság csak az, hogy értünk élt, és elvesztettük őt — elvesztettük ily rémes módon. De a magyar nemzet őt már *életében* befogadta szentjeinek pantheonjába.

És a *történelem* muzsája csak azt vésheti majd ércztáblájára, a mit a hála és kegyelet már bevéselt minden magyar szívébe! Mit gondolnak t. hallgatóim? Ki írta ezen költésze-tről, legendáról és történetről szóló aforiz-mát? Nem gondolják-e, hogy ezen aforizma írója a történeti tudománnyal foglalkozik. Ha azt gondolják, helyes az önök következtetése, mert valóban ezen aforizma írója Dr. Marczali Henrik, a tudós egyetemi tanár és híres történetíró.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Kis emberek.

— Az „Értesítő“ eredeti tárczája. —

Nagy filozófusok állítják, mi pedig természetesen elhiszszük nekik, hogy az ember lelke akkor, a mikor először pillantja meg a napvilágot, olyan, mint egy sima, fehér lap. Akárcsak egy iv legfinomabb, meritett, kétszer enyvezett diósgyőri papiros. A nagy filozófusoknak úgy látszik, tetszik ez a metafora, mert folytatják, mi nekünk hasonlóképen tetszeni kell, mert továbbra sem vonjuk kétségbe feltétlen hitelességüket. Azt mondják folytatólag a nagy filozófusok, hogy a *tapasztalat* az az irón, a mely ezt a sima, finom lapot telefirkálja különféle szeszélyes ákom-bákommal, hieroglifekkel. Ha valakinek alkalma lenne egy ilyen lelkeket képviselő diósgyőri papirosokból álló levéltárat végig kutatni, az a szerencsés rendkívül érdekes tapasztalatokról adhatna számot.

Az ivek legelején — majdnem az összeseken — egy tündéri jóságot kifejező női arczkép foglalja el a diszhelyet, alatta e szóval: „*Édes anyám.*“ Egy csomó bácsit, nénit, cziczát, boczit, fát, mezőt, asztalt, széket ábrázoló, ugyancsak erősen rózsás szinezetű kép következik ezután. Idáig csupa rózsás, világos szinek! Az első feketeség egy kicsiny, gyakorlatlan kézre valló, formátlan „i“ betű. Az „i“ betű közveilen közelében a diósgyőri ivek legtöbbikén ismét egy „fentartott hely“ következik egy arczkép számára. Többnyire bizony kissé ütött-kopott, barázdás homloku, vendégszemes bácsit ábrázol a kép. A szeméből sugárzó jóságot, a kezében levő szerény kaliberű virgács (leginkább csak a leltár régi ivein látható) hasztalan akarja ellensúlyozni. Kit ábrázol ez a kép? Az aláírás, mely alatta olvasható, azt mondja: „*Tanítóm.*“ A papirost tovább vizsgálva azt látjuk, hogy annak tükörsimaságát hovatovább erősebb, sötétebb vonalak kezdik megbolygatni. A tapasztalatok iránya, mely a lap elején szines és lágy, a lap közepén tul szürkévé, keménynyé változik s helyenkint valóságos barázdákat váj a papir sima fölületén. Szinte sérti a szemet a sok egymáson keresztül-kasul futó kemény czeruzavonás; lapozzunk hát vissza oda, hol a tanító bácsi arczképe és az a kis formátlan „i“ betű oly szép egyetértésben megférnek egymás mellett. Minket — tanítókat — ez a hely érdekel leginkább, időzzünk hát kissé nála!

Tüzetesebben vizsgálódva azt vesszük észre, hogy hát a tanító arc- képe s az „i” betű nincsenek közvetlen egymás mellett, a hogyan első föl- letes vizsgálatra hittük. Amiképen tényleg azon pillanat, mikor a kis nebuló először pillantja meg tanítóját s azon pillanat között, mikor ügyetlen, remegő kézzel az első otromba kis „i” betűt írja a palatáblára, egész tisztességes kis időköz telik el. Ennek az időköznek én és velem együtt, azt hiszem, igen sokan, nem közönséges fontosságot tulajdonítok. Rendkívül fontos át- menetnek ideje e pár hét. A gyermekjátékok gondatlan, csupa derű világá- ból — az iskola, a komoly munka, a kisebbszerű gondok világába. Első kanyarulat a gyermek életének addig nyilegyenes útján. Már ezen rövid idő- közön belül kiérdemelheti a tanító azt a szép fentartott diszhelyet a kis „i” közelében. Mert ha a fennebbi átmenet nagyobb észrevehető rázkódtatás nél- kül, simán megy végbe a gyermek lelkében, az kizárólag csak a tanító érdeme. Szóval ez az ember egész jövőjére ható átalakulás főleg a tanító kezébe van letéve s így ennek, felfogva a kérdés fontos voltát, teljes ambícióját kell ennek lefolyásába helyezni. Eszköze erre csak egy van, de az hatalmas! *A szeretet.*

Az első ügyetlenül leírt kis „i” a komoly munka kezdetét jelenti és jelentse is, de a tanító képe ne jelentse egyuttal az összes derűs gyermek- ábrándoktól színes napok végét. A tanító használja fel az iskolába való be- lépés utáni pár hetet arra, hogy magát kis tanítványaival megszerettesse s azoknak gyengéd és fogékony lelkét megismerje.

Ennek a néhány hétnek, melyet a tanító erre a célra szán, többnyire meg vannak a maga kedves, humoros epizodjai, a melyeket a gyermek előtt szokatlan, ismeretlen viszonyok idéznek elő. Ime néhány, mely az én tani- tói praxisomban fordult elő s melyek élénk világot vetnek a kis emberek kétségkívül érdekes lelki világára.

* * *

Először lépett be az iskola kapuján a kis tudor, nem csoda hát, hogy kissé elszorul a szíve s a tanteremben pityeregni kezd.

— Mi bajod, édes fiam? — kérdem tőle részvétellel.

— Nincs itt a mamám! — feleli Andorka siránkozva.

— Hiszen az enyém sincs itt — próbálom a gyereket megnyugtatni — és én még sem sirok.

Egyszerre felpattan helyéből az én siró barátomnak a szomszédja, kis fekete, villogó szemű gyerek, alig látszik ki a padból. De azért a legnagyobb pátosz hangján tele tüdőből kiáltja: Igaza van a tanár urnak! *Gyáva nép- nek nincs hazája.*

* * *

Óra előtt kijön hozzám egy csendesnek látszó kis fiú s elpanaszolja, hogy azt a radirgummit, melyet ő ma 2 fillérért vett egy papirkereskedés- ben, a szomszédja elvette. Kihivom a kis alperest. Tényleg van nála egy ugyancsak 2 fillérbe kerülő radirgummi. Kérdéseimre előadja, hogy ő is ugyancsak ma vette a radirt, ugyanannál a papirkereskedőnél, ugyancsak 2 fillérért. — Salamoni bölcsességü birót kívánó pör.

— Tudjátok mit, gyerekek, én bizony nem tudom most hamarjában, melyiteké a radirgummi igazán s így, hogy össze ne vesszettek rajta, adjátok nekem ajándékba — mondom ki a szentenciát.

A felperes hamarosan rá áll:

— Jól van, adjuk oda — mondja.

A kis alperes egy darabig láthatólag küzd, majd hirtelen oda fordul a

felpereshez s szemrehányólag mondja: „*Könnyü neked az én radirgummimat elajándékozni!*“

Természetesen birtokában hagytam erre a kijelentésre a radirt s hogy mennyire igazsága volt neki, azt másnap a felperes is beismerte, ki lelken-
dezve tudatta, hogy a radirját otthon megtalálta.

* * *

Hogy a pályaválasztás az iskolába belépő kis embereknél is már fontos kérdés számba megy, mutatja a kis statisztika, a mit ezidei tanulóimról összeállítottam, saját bemondásuk alapján.

45 gyermek közül csakis egyetlen egy nem határozott még a választandó életpályája felől. A többinek a következő tervei vannak jövőjére nézve:

katona akar lenni	---	---	---	---	22
doktor	---	---	---	---	6
patikus	---	---	---	---	2
miniszter	---	---	---	---	2 (a két legszerényebb)
titkár	---	---	---	---	1
czukrász		---	---	---	1
tanár	---	---	---	---	1
hivatalnok	---	---	---	---	2
bankár	---	---	---	---	1
boltos	---	---	---	---	1
rabbi	---	---	---	---	1
aranyműves	---	---	---	---	1
suszter	---	---	---	---	1
vasuti pénztáros	---	---	---	---	1
biró	---	---	---	---	1

A leendő biró mindjárt meg is okolta, miért szándékozik a birói pályára lépni. Édes atyja ügyvéd, kinek majdan kezére akar járni a perek megnyerésénél. A tanárnak készülő gyerek történetesen a legostobább az egész osztályban. Érdekes és jellemző, hogy csakis egyetlenegy választotta az édes apja pályáját. Egy őrmesternek a fia, ki katona akar lenni. De ez sem teljesen, mert apja gyalogos őrmester, ő pedig kifejezetten huszár szeretne lenni!

* * *

Az „á“ betű tanítása előtt megkérdem a tanulókat, ki tudja már az „á“ betűt. Feláll egy orvos fia s elmondja, hogy ő az „á“-val már régen ismerős. Valahányszor ugyanis a torka fáj, az édes atyja egy kis kanállal lenyomja a nyelvét, a szájába néz s ilyenkor neki mindig azt kell mondani „Á.“

* * *

Héber fibliámban sulyt fektettem arra, hogy a vallásgyakorlatban előforduló fogalmak bent legyenek. Így a challó חלה, תפילין és a többi. Osztott iskolában a tanító egyik-másik szóról beszélhet is. Így a mult év egyik héber olvasási órájában a חלה-ról volt szó. Megkérdezem, vajjon hallotta-e valaki a tanulók közül e szót?

— Igen, valahányszor a papa a telefonhoz megy, mindannyiszor azt kiabálja bele, hogy „halló!“ — bökkenti ki az egyik kis bölcs.

* * *

Egyik helybeli gyógyszerár tulajdonosa Kadisch Ernő ur. Mi sem természetesebb, hogy mikor a „kaddis“ imáról van szó, az első sorban ülők egyike nagy örövendve kiált fel, hogy ő már ismeri a kaddist, *patikáros az Irgalmasok-utczájában.*

* * *

Bezárásra ítéltettem egyet, valamely kisebb fajta csiny miatt. Mielőtt haza mennek a többiek, alázatosan kisompolyog hozzám a deliquens, kezében egy kis cukorskatulyáról levett képpel. „No mit akarsz?“ kérdem tőle. „Ezt a tanár urnak adom,“ mondja s átadta a kis képecskét. — „Miért adod azt nekem?“ — folytatom csodálkozva a fiu bőkezűségén. „Csak úgy,“ feleli a nébuló. „No de mégis,“ faggattam tovább. — „Hát csak azért,“ bökkenti ki a kis ravasz, „hogy ne csukjon be.“

* * *

„Hidd el fiam, hogy nekem is faj, mikor kénytelen vagyok téged megütni“ „Igen ám — morfondíroz a fiatal — de nem ott, a hol nekem!“

Sasvári Béla

EGYESÜLETI ÉLET.

Pályázat. Egyesületünk által kezelt **Gans Dávid-alapítvány** ez évi kamatai (33 korona) augusztus hóban fognak segély czimén oly tanítónak, tanító-özvegynek vagy tanító-árvának kiadatni, a ki erre a segélyre rászorul és ezért augusztus hó 6-dikáig folyamodik. Első sorban az egyesület rendes tagja vagy annak családja jöhet csak tekintetbe.

Budapesten 1901, július 25-én.

Hajnal Jakab
egyes. titkár.

Kornfeld Gyula
egyes. elnök

Választmányi ülések.

A közgyűlés napirendjére tűzött tárgyak előkészítésével ugy a közp., mint a teljes választmány behatóan foglalkozott.

A *közp. választmány* június 26-án tartott ülésében az alapszabályok módosításával behatóan foglalkozott és megállapította mindazon javaslatokat, a melyeket a közgyűlés tárgyalt. Négy be eg tagtárs részére megszavazott 250 koronát segély czimén.

A *teljes választmány* július 1-én, d. u. 4 órakor a hitközség disztermében tanácskozott, mely ülésben a vidéki tagok majdnem teljes számmal voltak jelen.

A teljes választmány állást foglalt a közgyűlés napirendjére tűzött fontos kérdések mindegyikében és majdnem kivétel nélkül mindenben a vezetőség nézeteit magáévá téve, hozzájárult a közp. választmány által előterjesztett javaslatokhoz, mellőzve az ezekkel ellentétben levő indítványokat.

Levelezés.

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi Ministertől.

41041.

1901.

Az „Eötvös-Alap“ tanító-egyesület elnökségének folyó évi június hó 10-én, 783. szám alatt kelt jelentéséből arról értesültem, hogy az orsz. izr. tanító-egyesület szegény tanítók Budapesten tanuló gyermekei közül egynek az 1900/1901. tanév kezdetétől fogva ingyen déli étkezést nyújtott.

Kedves kötelességet teljesítek, midőn a tanító-egyesületnek ezen hazafias és emberbaráti áldozatkésztségeért őszinte elismerésemet és köszönetemet nyilvánítom.

Budapesten, 1901. évi június 19-én.

A minister meghagyásából:

Gömöry Oszkár

miniszteri tanácsos.

* * *

Az „Orsz. Izr. Tanítóegyesület“ elnökségének.

Budapest.

A tanító-embernek meg kell feszítenie minden erejét, pontos számitással kell élnie, hogy fizetésével beérje. Ha ez igaz, és ki kételkednék benne, hát mennyire az, mikor baj és betegség érte a tanító-családot. Nekem itt fürdőhelyen bőven van alkalmam ennek igazságát tapasztalni; évenként számos kartárstól tudakozó sorokat szoktam kapni, a melyekben a netán nyereendő helybeli fürdőkezdvezmények iránt kérdezősködnek. Most, hogy itt némi előnyösebb fordulat állt be, kötelességemnek tartom azt egyleti közlönyünk útján kartársaim tudomására hozni. Ugyanis a helybeli megyei kórházban napi 3, vagy 2 korona lefizetése mellett (első osztály 3, II. osztály 2 korona, kinek-kinek tetszése szerint) fürdőt, lakást, *koser* kosztot, szóval mindent kapnak. Az idén, miután a kórházat kellőképpen kibővítették, a felvétel könnyebben megy, sőt majdnem biztos. Az érdekeltek vagy én hozzám fordulhatnak és én a további lépéseket megteszem, vagy pedig közvetlenül a helybeli megyei orvoshoz. Czime: Visnovszky József dr. Nyitra-megye kórházának vezető-orvosa, Pöstyén.

Legnagyobb takarékoság mellett a kórházon kívül legalább 3—4-szer annyiba kerül a fürdő használata.

Pöstyén, 1901. július 21.

Gipsz Ignác.

VEGYESEK.

Julius havában befolyt tagdíjakról szóló kimutatást a jövő számban közöljük.

Kérelem. Lapunk szeptemberi számában az ideai iskolai értesítőket kívánjuk ismertetni. De eddigelé — nem értjük, hogy miért — alig egykettőt kaptunk meg. Kérjük kartársainkat, hogy sziveskedjenek iskoláik értesítőit mielőbb czimünkre küldeni. (Sip-u. 12.)

Mellékleteink. Az eddigi szokástól eltérőleg a közgyűlési felolvasásokat ezuttal nem folytatásokban, hanem egészükben mellékletképen adjuk jelen számunkhoz. Azt hisszük, hogy evvel csak örömet szerzünk azon tagtársainknak, kik közgyűlésünkön nem jelenhettek meg. De az itt volt tagjaink is szivesebben fogják így egyszerre ismét elolvasni a kitünő felolvasásokat, mint 5—6 havi megszakítással. Ez alkalommal jegyezzük meg, hogy *Erdős* kollegánk felolvasása nemcsak a közgyűlésen, hanem a legszélesebb körben is méltó feltűnést keltett. Az „Egyetértés“ a felolvasást egész terjedelmében július hó 7-én és 14-én megjelent számainak tanügyi rovatában hozta; az „Egyenlőség“ pedig a munka egyik legszebb részét jul. 21-iki számában. Csak az akar, hogy a felolvasó remek előadási módját és kellemes férfias hangját nem adhatja vissza a nyomdafesték. Nem érdektelen megjegyezni és ez talán a munka és szerzőjének legnagyobb dicsérete, hogy az „Alkotmány“ mindjárt másnap egy irigy kifakadásban agyarkodott ellene.

Lapszemle. Olvasóink a jelen számban nélkülözni kénytelenek e rovatot. Egyrészt a belföldi szaklapok a szünetidőben nem igen jelennek meg, így tehát tulajdonképpen tárgy hiányában volnánk, másrészt a szerkesztőségi irattárt és az érkezett bel- és külföldi szaklapokat sem vehettük át, annál kevésbé foglalkozhattunk velük. Különben is e rovatra különös figyelmet kívánunk majd fordítani és olvasóinkat rövid és velős összefoglalásokban tájékoztatni mindarról, a mi őket akár a felekezeti, akár a hazai általános tanügyi szempontjából kiválóan érdekelheti azon számtalan dolgozat közt, melyeket hónapról hónapra e szaklapok közölnek. Ilyenkor a kiszemelt munkákat magvát fogjuk közölni és ahhoz megjegyzéseinket fűzni. De a napi sajtó tanügyi rovatait is ilyen módon fogjuk állandóan szemmel kíséreni, nem felejtkezve meg a hitközségeink kebelében történt tanügyi eseményekről sem, melyekre ezentúl különös súlyt fogunk fektetni. Ez utóbbiakban tagtársaink tudósításaira vagyunk kiválóan utalva és kérjük is őket, hogy adott esetben támogassanak bennünket ez irányu működésünkben is, hogy e rovat nemcsak tájékoztató legyen, hanem ismeretterjesztő is és az önművelődés eszközéül szolgáljon egyuttal.

A teljes választmányi ülés. Egyesületünk történetében egy-egy teljes választmányi ülés mindig igen fontos mozzanatot képez. Az egyesület fejlődésére üdvösen kiható munkanap az, mely mindannyiszor a zsidó tanítóság becsületére vált. Ez utolsó választmányi ülés is minden tekintetben kitűnt. Méltóbb és alkotmányosabb lefolyású, magasabb színvonalu gyűlést alig lehet képzelni, mint ez volt, akár a tanácskozás külső rendjét, a felszólalások szónoki szépségeit, vagy a végzett munka értékét nézzük. Vidéki választmányi tagjaink oly egyszerűt, higgadtságot és belátást tanusítottak ezúttal is a legkényesebb és legizgatóbb kérdések tárgyalásánál, hogy az objektív szemlélőket és egyesületünk igaz barátjait ez nagy lelki örömmel tölthette el. Mily előnyösen különbözött ez a gyűlés a közgyűlésnek némely izgatott sajnálatos jelenetétől, mikor fiatalabb kartársaink szenvedélyességükben önuralmukat veszítették el. Bár tanulnának a fiatalok higgadt buzgalmat, belátással párosult ideális egyszerűt derék öregeinktől, akkor egyesületünk nemcsak a jelenben, mikor a mostani választmány örökös felette, hanem jövőben is szilárdan állana és tovább fejlődne.

Közös vacsora. A közgyűlés estéjén a fővárosban maradt számos tagtársunk a szokott helyen közös vacsorára gyülekezett a leglelkesebb hangulatban és a jól végzett munka megelégedettségével. Szenvédélyes ellenfelek, éles ellenvélemények harcosai itt békésen ültek egymás mellett és könnyen osztozkodtak egy peccsenyén is. A délután ki-kitört szenvedélyesség itt még a fiatalabb kartársakon sem látszott meg. A hangulatot nyugodttá tette a többség döntésének bölcsességében való megnyugvás. A közgyűlés eseményei ugyan élénk megbeszélés tárgyát képezték, de az ellentétek látszatja sem volt már meg; egy-egy tréfás szó, egy-egy csipős megjegyzés emlékeztetett csak rájuk. Nagy hullámokat vert a lelkesedés, midőn a közgyűlésből kiküldött, a szavazás eredményét tudató küldöttség az ismét megválasztott elnökkel megjelent a vacsorázó kartársak közt; ekkor az üdvözlésnek se hossza, se vége nem volt. Szeretett elnökünk e nehéz nap után itt nyilván láthatta, mily szeretettel dobog feléje minden tanítónak szive és mily osztatlan tisztelettel adóznak még azok is, kik egy órával elébb ellene küzdöttek. E jelenet tanúsága volt annak, hogy a lefolyt vihar csak a felszint érintette, de az egyesület kebelében tulajdonképpen béke és egyetértés uralkodik és tagtársaink e termékeny békét és áldást hozó egyetértést az egyesület és a zsidó tanügy érdekében fenn is akarják tartani. Vacsora közben természetesen szebbnél szebb pohárköszöntőkben is volt részünk. A szónokok az egyesület vezetőségének minden tagját és tagjaink korifeusait éltették a jelen-

levők meg-megújuló tetszése mellett. Legnagyobb sikert aratott *Vajda Miksa* sonor hangon előadott szellemes beszédével, melyben az ujonnan megválasztott elnököt éltette. Beszéltek még nagy tetszés mellett Biró Samu, Erdős Jakab, Reif Jakab, Klingenberg Jakab, Lengyel Manó, Kohn Izidor, Schön Bernát és László Arnold. Csak a késő éjjel vetett véget ez emlékezetes, kedélyes lakomának.

A központi választmány új tagjai. A most választott központi választmányban a lefolyt három évi ciklust tekintve, új tagok *Csajági Béla*, *Schichtáncz Armin*, *Tolnai J. Béla* és *Erdős Adolf*. De mint olvasóink mindjárt észreveszik, igazán új e minőségben csak Erdős Adolf, fővárosi tanító, Erdős Jakab kartársunk testvéröccse, ki tényleg most lépett először a választmányi tagok közé. Remélünk benne oly becses munkaerőt találni, mint a milyen bátyja, egyesületünk ez oszlopos tagja. A többi három név régi ismerős, kiket csak az utolsó hat évben voltunk kénytelenek nélkülözni. Mindhárman hosszú éveken át vezető és munkás tagjai voltak a központi választmánynak; Csajági Béla pedig, mint tudjuk, alelnök és egyideig e lap szerkesztője is, Tolnai J. Béla pedig egyesületünk pénztárosa. Midőn őket ismét mint választmányunk új és mégis régi tagjait üdvözöljük, örömünknek adunk kifejezést, hogy munkásságukkal hozzájárulnak megint egyesületünk felvirágzásához. A póttagok között is egy új névvel találkozunk, *Dr. Braun Salamonéval*, ki fiatalabb kartársaink és tagjaink közül egyike a legképzettebbeknek és legderekabbaknak és kiben szintén becses új munkaerőt nyertünk.

Könyvkiadványaink. Az új tanév beállta előtt újra és újra felhívjuk kedves kartársainkat, kik meleg szeretettel viseltetnek egyesületünk iránt és látják, ismerik a nagy kötelezettségeket, melyeknek egyesületünk a zsidó tanítók érdekében eleget kíván tenni, hogy könyvkiadványainkat, anyagi eszközeink e legbőségesebb kútforrását, most is buzgóan terjeszszék. Igyekezettel és buzgó fáradozással sikerülhetne könyveinket minden zsidó iskolába bevinni és akkor egyesületünk anyagilag úgy megerősödhetnék, hogy telnék minden baj orvoslására, minden nyomor enyhülésére. E nemes célt szolgálja mindenki, ki fáradozik könyveink terjesztésében és ez buzdítsa egyesületünk hű tagjait akkor, midőn e könyvek terjesztése körül érdemeket szereznek.

Kartársainknak különös figyelmébe ajánljuk a folyó évben új kiadásban megjelent imakönyvünket, mely most minden tekintetben megfelel; szedése és nyomása is gondos. Az imarendi utmutatót pedig, melylyel bővült, minden tanító örömmel fogja üdvözölni. Ugyancsak figyelmükbe ajánljuk a kevésbé ismert „Német nyelv- és olvasókönyveink“-et is, melyek igen jó szolgálatot tesznek ott, hol a gyermekek kevés német nyelvi tudással lépnek az iskolába és Mózes II. könyvét, mely új, javított kiadásban jelenik meg az új tanévre. Buzgolkodjunk az egyesületért, mert avval csak magunkat és mindnyájunk közös ügyét szolgáljuk!

Vidéki köreink. Az elnökség már a legközelebbi gyűléseinek egyikén vidéki köreinkkel kíván foglalkozni és azon eszközökről tanácskozni, melyekkel egyesületünk e fontos tényezőinek munkásságát hatásosabbá, értékesebbé és élénkebbé lehetne tenni. De mielőtt ez megtörténnék, kérjük a körök eddigi elnökeit, hogy alkalmas időben, — de mielőbb — hívjanak alakuló közgyűléseket össze, melyeknek napirendjére a tisztujtáson kívül, mint főpont a fent említett, nagyfontosságú kérdés volna kitűzendő. Jelentsék be a közgyűlés napját és helyét, valamint a megállapított napirendet a központnak és mi azt szívesen közölni fogjuk. Ha majd aztán a közgyűléseken a körök állást foglaltak a felvetett fontos kérdésben, az erről szóló véleményes jelentések képezik majd az elnökség és központi választmány tanácskozásai-

nak alapját. Így reméljük, sikerül majd köreinket új életre ébreszteni, a közös munkából nekik megfelelő részt juttatni, és őket az egyesület felvirágoztatásának valódi tényezőivé tenni.

Tót-Raszlovicza. A Meisner Kálmán neve alatt ismert ügy a napokban befejezést nyert. A Tót-Raszloviczán levő új állami iskolánál megnyílt ugyan egy harmadik osztály, de a közoktatásügyi kormány oda nem Meisnert nevezte ki, hanem mivel zsidó vallású tanítót kértek, *Sebők Vilmos* kartársunkat, a taraczközi állami iskola tanítóját helyezte oda. Meisner kollegánk tehát állás nélkül maradt. De ha bajának okai felől gondolkodik, ne vessen ránk; mi minden lehetőt megtettünk, még annál is többet. Egyéb okok mellett ő maga rontotta el már alapjában az ügyét, mikor községétől végkielégítést fogadott el, és írásban adta, hogy többé semmiféle igénye sincsen. Tanuljanak ebből azon kartársaink, kik sajna, oly helyeken vannak, hol államosítás van készülöben, vagy ezt megelőzőleg az iskola szinleges felosztását tervezik, hogy mint Deák mondta, csak azok a jogaink vesztek el igazán, melyeket magunk adtunk fel. Ha tagtársaink, kik ily helyzetbe kerülnek, jogaik feladása, — vagy eladása előtt, — fordulnak hozzánk, akkor utánjárásunknak bizonyosan több sikere lesz és községek nem játszhatják majd ki ilyen módon a véglegesítésről szóló törvényt, mert a közoktatásügyi kormány az állam szolgálatába veszi majd át az iskola nélkül maradt derék zsidó tanítót.

Halász Nátán, a pesti izr. hitközség leányiskolájának igazgatója és egyesületünk most választott tiszteletbeli tagja, a közgyűlés napján adta férjhez dr. *Heller Bernát*, okl. rabbi és budapesti állami főreáliskolai tanárhoz legifjabb leányát. Érdemes tagtársunk igen szívélyes, az elnökséghez intézett levélben hívta meg ez esküvőre az egyesület vezetőségét és a közgyűlésre rándult vidéki kartársakat. A közgyűlés e meghívás hallatára elhatározta, hogy az örömapát küldöttség útján üdvözli. A soktagu küldöttséget Csukási Fülöp, alelnök vezette, ki az előkelő nászvendégek jelenlétében ékesszólóan üdvözölte Halász Nátánt, egyuttal tudatván vele, hogy a közgyűlés őt tanítói és írói elévülhetetlen érdemei elismerésül, lelkesedéssel és egyhangulag tiszteletbeli tagnak választotta. Az így kitüntetett nagyérdemű tanférfiu meghatottan köszönte meg az üdvözlést és az őt ért megtiszteltetést és biztosította a küldöttség tagjait arról, hogy minden erejéből telhetőleg közre fog működni továbbra is egyesületünk fejlődésén és felvirágzásán. Ismételten, e helyen is üdvözljük új tiszteletbeli tagunkat és neki és tisztelt családjának igaz szívből מול טוב-t kívánunk.

Vendéglátás. A pozsonyi tantestület három tagja a szünidő legelső napjait arra használta fel, hogy tanulmányutat tegyenek hazánk északi részében és ez alkalommal az ottani zsidó iskolákat és kartársaikat is meglátogatták. Besztercebányára is ellátogattak, a hol derék kartársaink szívesen fogadták őket. De a besztercebányai hitközség is kitett ez alkalommal is magáért. *Dr. Tandlich Manó*, hitközségi és iskolaszéki elnök úr, ki minden alkalmat megragad, hogy a tanítók iránti rokonszenvének kifejezést adjon, a látogatóba jött tanítók tiszteletére a besztercebányai derék iskolaszékkal egyetemben társasvacsorát rendezett, a melyre természetesen az ottani kartársakat is meghitta. Az est igen kellemesen telt el, — szebbnél-szebb pohárköszöntőkben természetesen nem volt hiány — és kedves emlékezetében marad majd minden résztvevőknek. E vendéglátás is egyik jele ama dicséretes megbecsülésnek, melyben a besztercebányai hitközség és annak érdemes vezetője a tanítói kart mindenkor részesítette.

Elismerés. A pozsonyi orthodox hitközség mindinkább örömét találja fejlődő iskolájában és annak derék tanítótestületében. A hitközség képviselő-

testülete jun. 23.-án tartott ülésén egyhangulag köszönetet szavazott a tanító-testületnek és iskolája derék igazgatójának, *Kohn Vilmosnak* elismerő oklevéllel és egy ezüst evőkészlettel fejezte ki megelégedését. Az elismerés e kifejezése utánzásra méltó példa és minden zsidó tanító házában szívesen látnák.

Az F. M. K. E. Szepes-megyei választmánya f. hó 10-én Lőcsén tartott közgyűlésében dr. Hajnóczy József kir. tanfelügyelő előterjesztésére Gottlieb Ferencz, kunfalvi izr. tanítót a magyar nyelv sikeres tanításaért és társadalmi uton való terjesztéseért 100 korona pénzjutalomban részesítette. Gratulálunk a derék kartársnak!

Szalai Dávidné. Érdemes tagtársunkat, Szalai Dávid tanárt, súlyos csapás érte. Szeretett hitvesét, gyermekeinek felejthetetlen anyját temette barátainak és tisztelőinek nagy részvéte mellett június hó utolsó napjaiban. A megboldogult számára megváltás volt a halál, mert évtizedek óta egy nehéz kór a betegágyhoz láncolta, de szenvedésekkel teli élte is oly jóságos volt, hogy emlékezete övéinek lelkében élni fog. Mi is a vigasztalók közé állunk és derék tagtársunknak és gyermekeinek szívből jövő részvétünket fejezzük ki.

Dr. Schönberger Soma. Julius hó 22-én, egy igen érdemes tanító-barát hunyt el Egerben. A megboldogult dr. Schönberger Soma, az egri hitközség tiszteletbeli elnöke és iskolaszékének 44 éven keresztül vezetője és éltető lelke, ki hosszú, munkás élete folyamán e hitközség iskolaügye körül fáradhatatlanul buzgólkodott és erkölcsi támogatása betetőzéseül jelentékeny alapítvánnyal is gondoskodott az iskolaügyek iránti érdeklődés ébrentartásáról. A megdicsőült mindenkor igazi tanítóbarát volt, ki nem egyszer szállt síkra a zsidó iskola és a tanítótestület érdekeiért. Válgék emlékezete áldássá! Egri kartársaink pedig fogadják részvétünk őszinte kifejezését az őket ért nagy veszteség alkalmából.

Családi öröm. Érdemes titkárunkat, *Hajnal Jakabot* f. hó 17.-én nagy öröm érte: leányának fia született. A derék nagyapát, ki komája is az újszülöttnek, büszkeség tölti el, ha csak beszél ez első férfiunokájáról. A pasztán a Pesten levő kartársak mind gratuláltak a boldog apának és nagyapának. Ez üdvözlőkhöz mi is és bizonyára valamennyi tagtársunk is csatlakozik azon ősrégi zsidó kívánsággal, hogy neveljék fel az ujszülöttet לתורה לחפה ולמעשים טובים!

Esküvő. Letényi Ármin, Varannón működő tagtársunk július 30.-án férjhez adta leányát Gizella k. a. Moskovits Géza úrhoz. Gratulálunk. — Bálint Dezső magyar-sóoki tagtársunk pedig aug. hó 6.-án vezeti oltárhoz Német-Prónán Kramer Stefania k. a. t. Fogadja szívélyes üdvözetünket!

Sasvári Béla „*Héber hangoztató és olvasókönyv*“ című munkájára ismételtten figyelmeztetjük a kartársakat, melynek tankönyvül való bevezetését a legmelegebben ajánljuk. Sasvári úr ezen könyv jövedelméből már eddig is szép összeget juttatott egyesületünk jótékony céljaira és ezután is gyarapítani fogja árvaalapunkat. Ezen héber ABC és könyv mellé Sasvári falitáblákat is adott ki. A könyv ára 44 fillér és a fali táblaké 2 kor. 60 fillér; mindkettő csakis a szerzőnél, Pécsen rendelhető meg.

Szépírási füzetek. Erdős Jakab, bajai elemi és polgári isk. igazgató és Erdős Adolf, budapesti székesfővárosi tanító szépírási füzeteit, nevezetesen: „*A szépírás iskolája*“ és „*A rondírás iskolája*“ címűeket, a kormány approbálta és az összes iskoláknak bevezetésre ajánlotta. Miután ezek a füzetek már a gyakorlatban is beváltak, ezeknek bevezetését a kartársaknak a legmelegebben ajánlhatjuk. Bővebb ismertetést ezen lap múlt évi 9. számában hoztunk. Megrendelhetők a szerzőknél és bármily nagyobb papirkereskedésben.

Szerkesztői üzenetek.

Rosenberg M. D. Bács-Topolya A nyugdíjaztatási kérvényhez szükséges a születési, a megyei tiszti orvosi bizonyítvány, a szolgálati bizonyítványok, a családi állapotot fel tüntető okmány, a fizetési ív. Minden okmány, ha másolatban küldi be, a közjegyző által legyen hitelesítve. Hogy mióta datálódik nyugdíjigénye, azt legközelebb megtudakoljuk majd. 29 működési év után jár a bejelentett tözsfizetés 78 százaléka, tehát 550 frt után 429 frt.

S. B. Érdekes és becses cikkét sajnálatunkra mégsem közölhetjük, mert első része félreértésekre és recriminációkra adna alkalmat.

Cs. B. Czikkecskéje nem közölhető, mert felfogása a dolgokról teljesen téves; úgy látszik, nem ismerte, vagy félreértette a helyzetet. Igéretét köszönettel vesszük.

K. B. Jól értesült; módosított alapszabályaink értelmében hivatásos hittanárok és hitoktatók, kisedővők és óvónők is lehetnek egyesületünk tagjai.

B. R. és mások. Felvételi ügyüket a központi választmány alakuló ülésében, szeptember havában fogja elintézni.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV. Egyetem-utca 4.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

NÉMET OLVASÓKÖNYV

— a népiskola felső osztályai számára. —

Szerkesztette: Klingenberg Jakab.

Második kiadás.

Ára keménykötésben 60 fillér.

A 110 oldalra terjedő könyv kitűnő eredménnyel használható különösen **osztatlan** iskolákban, a mennyiben az Abc-és könyvet pótolja és a III. és IV-ik osztálynak **rövid és könnyű** nyelvezen irt olvasmányokban teljesen megfelelő anyagot nyújt. Tanmenet: Az iskola, a család, a ház, a lakóhely, a határ, a járás, a megye, a haza, a világ.

HOROVITZ ADOLF könyvkiadó

NAGYSZOMBATBAN

a t. tanítóuraknak és iskolaszékeknek ajánlja kiadásában megjelent

חמשה חומשי תורה

Mózes I. könyve héber nyelvgyakorlatokkal.

Szerkesztette: A vágújhelyi izr. népiskola tanítótestülete.

Ára kötve 1 korona 40 fill.

Mózes II. könyve héber nyelvtani függelékekkel

Fordította: **STEIN MIKSA**, nagyszombati főrabbi.

Ára kötve 1 korona 40 fillér.

A fordításnál a Fuchs-féle biblia elrendezése és szószerinti fordítása szolgált mintául, hogy a gyermekek az iskolán kívül is fáradság nélkül gyakorolhassák az iskolában velük megismertetett biblia tananyagot. Ezen biblia bevezetésével a t. tanító urak nagyon megkönnyítik a saját és a tanulók munkáját. Nemzetiségi vidéken pedig valóságos kulturmissió teljesítésére van hivatva, mert a tanulók a fordítás és gyakori ismétlés által a magyar nyelvet már 1 év alatt biztosan el fogják sajátítani.

SINGER és WOLFNER kiadásai

Budapest, Andrásy-ut 10.

Folytatás a következő lapról:
V. és VI. osztály.

	kor. fill.
Radó, Magy. olvasókönyv (az izr. tanító egyesület kiadványa)	1 30
Mendl, Deutsches Lesebuch bekötve "	1 32
Mózes öt könyve, bekötve, kötetenkint 80 fillér, mind az öt rész egy kötetben ...	4 —
Imakönyv, (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve	— 80
Imakönyv, Deutsch Henrik fordításával, szótárral, vászonba kötve (az O. i. t. e. kiadv.)	1 20
Lakits Neiger - Kiss Áron, Földrajz bekötve	— 72
Tergina, Földrajz V. és VI. oszt. számára	— 56
Bárdos, Magyar nemzet története bekötve	— 56
Tergina, Magyar nemzet története	— 60
Füredi, Világtörténet	— 80
Székely, Számt. gyakorlókönyv bekötve	— 72
Ertl H., Természetrajz, kötve	— 64
Balázs J., Természetan, kötve	— 72
Irmey-Baló, Alkotmánytan, kötve	— 40
Pollák K., Elemi mértan	— 48
Mocnik-Orbók, Mértan kötve	— 48
Hóos, Dalkönyvecske. 2 füzet	— 30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára. 2 füzet	— 60
Orbók, Egészségtan bekötve	— 40
Kogutovicz, Magyarország térképe	— 48

Könyvkereskedésünkben kapható minden bárhol és bárki által hirdetett iskolai tankönyv.

Hittani, kézi és tankönyvek.

Elemi, polgári és középiskolák számára.

Izrael könyörgései. Magyarra fordította Deutsch Henrik. 17-ik bőv. kiad. Iskolai kötés	— 80
az Orsz. izr. tanító-egyesület kiadványa {Csinos vászonsarkú kötésben... ..	1 —
{Vászonkötésben szótárral	1 20
Imakönyv. Hazai, templomi és iskolai használatra. Rendezte és kiadta az orsz. izr. tanító-egyesület, 21-ik kiadás, imarendi utmutatóval bővitve	— 80
Imakönyv, Szombati és ünnepnapi istentiszteletre a pesti izr. hitközség ifjusági templomában, összeállították a hitközség hittantanárai, bekötve	1 —
Az izr. hitoktatás vezérfonala, közös népiskolák növendékeinek használatára szerkesztette: Halász Nátán. I. füzet I II. oszt. számára 8-ik kiadás kötve	— 50
II. füzet III IV. oszt. számára 8-ik kiadás kötve	— 72
Bibliai történet, függetlenül az izr. ünnepek és szertartások magyarázata Izr. iskolák alsó és felső osztályai részére. Irta: Lerner Vilmos, I. rész kötve	— 60
II. rész. kötve	— 60
Zsidó vallástani vezérfonal, a közép és polgári iskolák I—II. osztálya számára. Szerkesztették: Halász Nátán és Schlesinger Sámuel, az I. oszt. számára, 3 kiad.	1 30
a II. oszt. számára I. kiad. kötve	1 20
Életforrás, vagyis Mózesi vallástan. Tanítóképezdek és középtanodák felsőbb oszt. számára. Irta: Deutsch Henrik. Négy füzet. Egy-egy füzet ára	— 80
Olvasmányok a bibliából, iskolai használatra. Fordították és jegyzetekkel ellátták: Schön D. és Stern A. I. rész Zsoltárok 2-ik jav. kiad. ára	— 60
II. rész. Próféták, ára	1 20
A zsidó nép és irodalom története. Iskolai használatra írta dr. Goldberger Rafael Negyedik kiadás	1 40
Rendszeres zsidó vallás- és erkölcsstan. A pesti izr. hitközség tanterve nyomán az érett tanuló ifjuság számára írta: dr. Krausz Sámuel	2 —
Izrael énekei vagyis Zsoltárok. A klasszikai héber költészet aesztetikai méltatásával tanodai és magánhasználatra magyarra fordította Stern Mór, kötve	1 20
Josua és a bírák, iskolai használatra magyarra fordította Füredi Ignác, kötve... ..	1 —
Salamon példabeszédei, iskolai használatra. Magyarra fordította Stern Mór, kötve	— 80
Mózes öt könyve, izrael. iskolák használatára. Magyarra fordította Deutsch Henrik. 5 rész, mindegyik külön-külön bekötve. Egy-egy rész ára	— 80

SINGER és WOLFNER kiadásai.

Budapest, Andrásy-út 10.

Elemi iskolai könyvek jegyzéke osztályok szerint csoportosítva.

I. osztály.

	kor. fill.
Müller Adolf, Magyar ABC és olvasókönyv (az izr. tanító-egyl. kiadv.)... --- --- --- ---	—40
Müller Adolf, Héber ABC és olvasókönyv bekötve " " " --- --- ---	—40
Schütz Manó, Első héber hangoztató és olvasókönyv " " " --- --- ---	—40
Herzog Emil, Német ABC és olvasókönyv " " " --- --- ---	—40

II. osztály.

Barna, Magyar olvasókönyv bekötve (az izr. tanító-egyl. kiadv.) --- --- --- ---	—64
Radó, Magyar olvasókönyv " " " --- --- ---	—64
Hoffmann, Magyar nyelvtan bekötve " " " --- --- ---	—30
Mendl, Német olvasókönyv bekötve " " " --- --- ---	—64
" Deutsches Sprachbuch I. rész " " " --- --- ---	—40
" Német nyelv- és olvasókönyv a magyar ajku népiskolák számára I. rész kötve. (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve --- --- --- ---	—60
Mózes I. könyve, magyar fordítással bekötve (az izr. tanító-egyl. új jav. kiadv.) ---	—80
Imakönyv, (az izr. tanító-egyl. kiadv.) 21. tetemesen jav. és imarendi utmutatóval bővített kiadás, bekötve --- --- --- ---	—80
" Deutsch Henrik fordításával bekötve (az O. i. t. e. által eng. kiadvány) —80 és 1 —	—80 és 1 —
Székely, számtani gyakorló könyv II. oszt. számára, bekötve --- --- --- ---	—40
Hóos, Dalkönyvecske 1 füzet... --- --- --- ---	—30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára I. füzet --- --- --- ---	—50

III. osztály.

Barna, Magyar olvasókönyv bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa)... --- --- ---	—72
Radó, Magyar olvasókönyv " " " --- --- ---	—72
Hoffmann M., Magyar nyelvtan bekötve " " " --- --- ---	—40
Mendl, Német olvasókönyv bekötve " " " --- --- ---	—72
" Deutsches Sprachbuch II. rész " " " --- --- ---	—50
" Német nyelv- és olvasókönyv a magyarajku népiskolák számára, II. rész kötve (az izr. tanító egyesület kiadványa)... --- --- --- ---	—72
Mózes II. könyve, magyar fordítással bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa) ---	—80
Imakönyv, (az izr. tanító-egyesület kiadványa) --- --- --- ---	—80
" Deutsch Henrik fordításával bekötve --- --- --- ---	—80
" " " " diszesebben bekötve (az O. i. t. e. kiadványa) 1 —	1 —
Lakits - Neiger—Kiss Áron, Földrajz bekötve --- --- --- ---	—24
Tergina, Földrajz osztatlan iskolák számára --- --- --- ---	—72
Bárdos, A magyar nemzet története, bekötve --- --- --- ---	—56
Székely, Számtani gyakorlókönyv bekötve... --- --- --- ---	—48
Gönczi Kogutovicz, (az illető) megye térképe --- --- --- ---	—60
Hóos, Dalkönyvecske I. füzet... --- --- --- ---	—30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára I. füzet --- --- --- ---	—50

IV. osztály.

Barna, Magyar olvasókönyv bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa) --- ---	—90
Radó, Magyar olvasókönyv " " " --- --- ---	—90
Hoffmann, Magyar nyelvtan (az izr. tanító-egyesület kiadványa) --- --- --- ---	—40
Mendl, Német olvasókönyv bekötve " " " --- --- ---	—90
" Deutsches Sprachbuch bekötve " " " --- --- ---	—72
" Német nyelv- és olvasókönyv a magyarajkú népisk. számára II. rész bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve --- --- --- ---	—72
Mózes III. és IV. könyve, (az izr. tanító-egyesület kiadványa) kötetje 0.80 fill. összesen 1 60	1 60
Imakönyv, (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve --- --- --- ---	—80
" Deutsch Henrik fordításával bekötve --- --- --- ---	—80
" " " " diszesebben bekötve (az O. i. t. e. kiadványa) 1 —	1 —
Lakits - Neiger—Kiss Áron, Földrajz bekötve --- --- --- ---	—56
Tergina, Földrajz --- --- --- ---	—48
Bárdos F., Magyar nemzet története bekötve --- --- --- ---	—56
Székely, Számtani gyakorlókönyv bekötve --- --- --- ---	—48
Orbók, Egészségtan bekötve --- --- --- ---	—40
Kogutovicz, Magyarország isk. kézitérképe (Singer és Wolfner kiadása) --- --- ---	—40
Hóos, Dalkönyvecske 2. füzet --- --- --- ---	—30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára. 2. füzet --- --- --- ---	—60

V. és VI. osztály az előbbi lapon.

Hazánk zsidófelekezeti tankönyvirodalma,

különös tekintettel

az „Orsz. Izr. Tanítóegyesület“ kiadványaira.

Irta és az „Orsz. Izr. Tanító-egyesület“-nek 1901. július 2-án tartott közgyűlésén felolvasta:
Kuthi Zsigmond, a debreczeni izr. népiskola igazgatója.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Az országos izraelita tanító-egyesület központi választmánya részéről azon megtisztelő megbízatásban részesültem, hogy értekezsem egyesületünk közgyűlésén a „Magyar zsidó-tankönyvirodalom történetéről, különös tekintettel egyesületünk kiadványaira.“

A mily megtisztelő volt reám nézve ezen megbízatás, oly súlyosan éreztem feladatom nehéz voltát!

A magyar-zsidó tanügy történetét, fejlődését irjam meg, szorítsam be egy felolvasás szűk keretébe! Hiszen maga az egyesület, ha kellőleg akarjuk méltatni ténykedését, kitölné a felolvasásra szánt időt!

Mint a vándor, a ki egy magas hegy tetején megállva, visszatekint megtett viszontagságteljes útjára: úgy éreztem magam e sorok írásánál; itt nagy, szemfárasztó kopárság, fűszál sem disziti, amott a sziklás hegyszakadékok kietlen vidék váltja fel. És eme terméketlen pusztaság közepette kiemelkedik egy virányos pont, akár a kristálytisza forrástól itatott pálmás gyepsziget. A vándor most megfordul és útjának célja felé tekint. A szemhatáron viruló pázsit, termékeny síkságok, dús lombozatu fákkal borított magaslatokkal váltakoznak. A vándor én vagyok, a ki belemélyedtem a kútforrások tömkelegébe, a viruló gyepsziget a kietlen sivatagban törvénykönyvünk, paedagógiánk, didactikánk, ethikánk, agrár- és merkantilpolitikánk alapja, kutforrása, a Könyvek-könyve, vagyis a biblia!

A sivárság: a *mult*, a szemhatárt felvidítő termékeny rónaság: a *jelen!*

Igen, m. t. közgyűlés, „a Könyvek-könyve volt első oktatónk, vezetőnk, paedagógiánk!“ Véd be gyermekeid szívébe eme tanokat és szólj nekik róluk, mikor ülsz a házadban, mikor jársz az utadon és mikor lefekszel és felkelsz.

És mik ezek a tanok? „Legyetek tökéletesek, mert tökéletes vagyok én, a ti mindenható Istenetek!“ „Ne csalj, ne hazudjál, ne vess gáncot felebarátodnak, szeresd felebarátodat, mint temagadat!“ „Kell-e ennél szebb paedagogia? Fenségesebb ethika? Magasztosabb erkölcsstan?“

A napszámos díját ne hagyd magadnál éjszakára; a zálogot add vissza tulajdonosának a nap lenyugtával, ne végy kamatot, ne üzz uzsorát, segits a szegényen: ime a socializmus legszerencsésebb megoldása!

Az ugarolásról, a jelzalogról, a jubiláris évről szóló törvény a legszebb nemzetgazdasági elveket contemplálják.

A próféták könyvei, a zsoltárok, példabeszédek, Jehuda hanászi misnája, és a talmud, oly kincses bányája a paedagógiának, hogy még az utókor is

*

meríteni fog belőle. „Csak lapozz benne, csak lapozz; minden van benne,“ mondja a Pirke abot.

És Izrael népe lapozott és lapoz is benne: vigaszt és megnyugvást meritett belőle a sötét ó- és középkorban, valamint a jelenben is.

Mindama kimagasló alakjai a zsidó történelemnek, a kik Saulként kiemelkedtek a köznapiasság tömege felett, úgy mint Maimuni, Ibn Ezra, Jehuda Halévi, Don Jozé Abavranél, Chizdai ben Izsák, Mózes ben Nachman, Karó Józef, Salamo ben Jiczchák, valamennyi Toszefista, Menáse ben Isráel, a ki 18 éves korában Lissabonban már főrabbi volt és Cromvelltól kieszközölte, hogy a zsidók visszatérhettek Angolországba, továbbá az újabb időkben Mendelsohn Mózes, Wessely Hartwig, Bloch Mózes, Horn Ede, Löw Lipót, Chorin Áron, Hochmuth Ábrahám, Léderer Ábrahám, Dóczy Lajos, Goldziher Ignác, Kaufmann Dávid stb. stb; nem-e a talmud és héber tudomány emlőjén szivták tudásuk alapforrását?

Azt hiszem, hogy csak nyitott ajtókat döngetnék, ha a mondottak igazsága mellett még tovább is érvelni akarnék.

Állapodjunk meg azon megdönthetlen tény és igazság mellett, hogy a paedagogia első forrása a biblia, azaz: szentírásunk volt.

A keresztény világ az ó- és újtestamentomban foglalt nevelési elveket fogadták el paedagogiájuk alapelveül, a hogy azt Singer Izrael veterán kartársunk „Pflichten der isr. Schulmänner. Erziehungs- und Unterrichts-Lehren“ című művében annyi tudással és szakértelemmel bebizonyította. Calvin, Luther, Zwingli, Melancton, Comenius Amós, Bethlen Gábor szintén az ó-testamentom tanait tették a tanítás középpontjává. „Legyetek tökéletesek, mert tökéletes a ti Uratok,“ ez a katolikus világ paedagogiájának sarktétele, holott ez szóról-szóra a „kedósim tiheju, ki kodaus ani adonáj előhéchem“ isteni parancsnak mása.

De míg a református paedagogia szabad tért enged a gondolkodásnak, a bibliamagyarításnak, addig a katolikus világ egyedül a hitelemzőnek engedi meg azt. Vallásunk egyenesen kötelességévé teszi a kutatást: vedorasto — és kutass — vehogiszó bó jómam velajlo, fürkészszed éjjel-nappal. Innen van az, hogy a zsidóknál a paedagogiai elvek sokkal hamarabb szűrődtek le és jegecedtek, mint más felekezetnél.

Nevelésünk sarktétele: Thóra, avódá és gemilósz chaszódim. Tanítás, istentisztelet és jótékonyság.

Innen van az, hogy mihelyt 2—3 zsidó család letelepedett valamely községben, első dolguk volt gyermekeik neveltetéséről gondoskodni. Természetes, hogy úgy hazánkban, mint más országban a Chéder és Talmudthóra iskola volt az első nevelő és oktató intézet, valamint a keresztény világ első iskolája, a Miatyánk, a hiszekegyet, a szentháromság, a káté, az egyházi ének tanítására szorítkozott.

De ne kicsinyeljük azt a Chédert, mert valamint az alkímia retortáján szűrődött le a világot uralkodó kémia és fizika; valamint a naiv asztrologia bölcsőjében nőtt nagyra az asztrologia: úgy a Chéder és Talmudthóra a dargedé melamedje volt uttörője a mai modern iskolának.

Előadásom folyamán rámutatok azon uttörő egyénekre, a kik megvetették a magyar zsidó iskolának alapját, akik egyengették a magyar zsidó tanügy ösvényét; mennyi gyomot kellett azoknak irtani, mennyi akadályt e'háritani, mennyi elöitéletet legyőzni, míg a Chéder álcájából a mai himes szárnyú, szabadröptű pillangó — modern iskola — fejlődött! Hősök voltak ők és martirok. Mert nemcsak az a hős, a ki csatákat nyer vagy vesz és nyomort okoz így is, amúgy is, hanem az is, aki alapvető munkát végez és előbbre viszi a felvilágosodás szövétnekét. És én boldognak érzem magam, hogy eme diszes helyről az ország zsidó tanítóságának színe-java előtt az elismerés babérkoszoruját fonhatom eme hősöknek!

Igen tisztelt közgyűlés!

II. József császárig hazánkban nyilvános iskoláról vagy magyar tanügyről szó sem lehet. A türelmi parancs megváltoztatja a helyzetet. Ezen — korát legalább is egy évszázaddal megelőzőtt filozofus uralkodó — azon jogokért, miket a türelmi parancsban a zsidóknak nyújtott, kötelességeket is háritott reájuk: részt kell venniök a haza védelmében és iskolákat kell szervezniök. Ámde a „haza“ más fogalom volt II. József császár előtt, mint a magyarnál és a magyar zsidó előtt.

Vegyük még hozzá azt is, hogy a magyar zsidó mindig nagyobb védelmet talált a megyei municipiumok védbástyái közt, mint az uralkodó védőszárnyai alatt, önként értetődik tehát, hogy II. József császár visszahatást szülte rendeleteit a zsidók sem siettek végrehajtani. Mindazonáltal II. József tolerans edictuma új korszakot nyit a tanügynek általában és a zsidó tanügynek különösen.

Derengni kezdett egész Európában!

II. József után a reactió, később a mukerek, a kik a szellemet béklyókba akarták verni, ideig-óráig elfojthatták a szabad szellemet, de az még a korporsóból is kikelt és eget kért.

Valamire való hitközség csak volt, az mind iskolát nyitott. A tanerőket Cseh-, Morva- és Németországból hozták, de a magyar jesivákból kikerült bachurok is szép contingensét nyújtották a tanítóknak. És ezen tanítók önmivelődése, kötelességtudása, eszessége megteremti nemcsak a törvénynek is megfelelő mai zsidó népiskolát, hanem a többiek fölé is emeli azt ugy paedagogia-didactikai szempontból, mint hazafiság dolgában is. A magyar-zsidó iskola mindig mentsvára volt a hazafiságnak.

Nagy érdeme a zsidó tanítósnak, hogy nemcsak az iskolát teremti meg, hanem annak eszközeit is: a tankönyvet, a mely mig egyrészt szolgálja a felekezeti specialis célokat, az általános paedagogiai elveknek is teljesen megfelel.

De mennyi idő, mennyi fáradság, mennyi kísérletezés kellett ahhoz, míg pl. a Lengyelországból importált Alefbészből a mai Müller-féle biblia lett, a melyből a 6 éves gyermek játszva tanulja meg a héber olvasást 3 hónap alatt!

Az első tankönyvirők főleg a hittanokat, biblia-történeteket, imafordításokat, héber grammatikákat irtak, mivel belátták, hogy mig az a zsidó gyermek majdnem könyv nélkül tudja a Chumust, addig saját népe történelméből fogalma sincs, de még az események chronológiájával sincsen tisztában. A leány megtanulja ugyan a ritust, a chalot, a hadlókasz hanért, a boszer vecholov szabványait, de azonkívül semmi szellemi tápláléka nincsen. Az egyedüli zsidó szellemü táplálék a „Czenorenu,“ Reb Chaje biblia commentárja volt, jargon nyelven fordítva.

Hozzáfogtak tehát a hit- és erkölctan — bibliatörténet — és a zsidó nép történetének megírásához. Nagy lökést adott eme irodalmi termékeknek Németországban Mendelsohn Mózes német nyelvre lefordított és Biurral ellátott bibliája, nálunk pedig Bloch Mózes magyarított bibliája új korszaknak volt a pirkadó hajnala.

Különös felfogás uralgott, hogy a Chumist csak jargonban szabad lefordítani. Mendelsohn és Blochnak ezen balfelfogás ellen kellett küzdenie. Bloch bibliája után Zilcz Mór pesti hitoktató hit- és erkölctana jelent meg. Ezen katekétikus modorban megírt tankönyv félévszázadon át forgott közkézen és egy egész generáció meritett belöle zsidó szellemet. Kohn Salamon lipótszentmiklósi tanító Bibelschatzja még mai napig is szivesen látott könyv a jámbor asszonyoknál; kár, hogy le nem fordítják magyarra.

A 19. század második felében, mint a zsilipet szakított ár, úgy lepte

*

el a könyvpiacot a sokféle hittan és bibliatörténet. Itt is a budapesti hitközséget illeti az érdem és dicséret, a mely első sorban sietett szakemberekkel megíratni a héber oktatásra szükséges tankönyveket.

Nagyon visszaélnék az igen t. közgyűlés türelmével, ha 1843 tól a mai napig hazánkban megjelent 84 féle bibliatörténetet, hittant és a zsidók történetét elősorolnám.

Csak a jelesebbekre szoritkozhatom.

Első sorban kell kiemelnem a már jelzett Ziltz Mór művét. Lőw Lipót „Ben Chananja“ czimű folyóirata, a melyben tanítóink jelesei véleményt cseréltek, szintén hozzájárult az e szakba vágó irodalom fejlesztéséhez. Zilcz után Hochmuth Ábrahám miskolczi igazgató-tanító, majd veszprémi rabbi hit- és erkölcsstana az első nagyobb szabásu magyar hittani kézikönyv. Zsengeri Samu dr. „Chuthamsulós“-a sok kiadást ért el és közkézen forog. A Bar-miczvo könyve, a mely alkalmi beszédeket tartalmaz a bármiczvo fiuk számára, ugyancsak Zsengeri tollából ered. Hochmuth hit- és erkölcsstanának nyomán sok ily irányu és ily generben irt könyv jelent meg.

A hatvanas évek elején Rosenmayer Vilmos jeles paedagogus, a ki Homonnán és S.-A.-Ujhelyen működött, kitünő bibliatörténetet irt *hit- és erkölcsstan* kapcsán, a mely eddig 9 kiadást ért el. Magyarra fordította Árvay József volt Zemplénmegyei tanfelügyelő. A művecske hézagpótló volt.

Előkelő helyet vivott ki magának Csukási Fülöp és Schön József biblia- és a zsidó nép története. Előbbi 3 részből áll, még pedig: I. rész a teremtéstől Mózes haláláig, II. rész Józsuától a II. templom elpusztulásáig terjed, végre III. rész a zsidóság összes törvényeit, ritusát, kötelességeit magában foglaló hittan. A zsidó nép története felkarolja a zsidó nép történetének összes eseményeit. Stilusa folyékony, magyaros, értelmes és könnyed. Kiadja a Franklin-társulat.

Említésre méltó vallástani és bibliatörténeti műveket irtak még: Mannheim József Bajáról. Baja Bpest után az első hitközség, a hol magyarra fordították a bibliát az iskolában. Vogel Ignácz Székesfehérvárról derék művet irt a zsidó hit- és erkölcsstanról. Reich Ign. Nagyváradról a Bészél szerzője. Kiváló mű Dr. Bárány József és Stern Ábrahám bibliatörténete és szemelvények a tenachból. Tanulságos és hézagpótló Dr. Schreiner és Dr. Kelemen Adolf rabbik zsidók történetei és hittana. Buxbaum Jakab Kismártonból két kötetből álló hit- és erkölcsstana egész kincses háza a tudnivalóknak. Dr. Goldberg Rafael zsidók története számos iskolában használatos. Dr. Kohut Sándor, Schön David, Dr. Back, Dr. Krausz Sámuel számottevő történeti kézikönyveket irtak.

Bibliatörténetet és vallástant irtak még; még pedig jókat: Schön Bernát Győr 2 kötet. Lerner Vilmos Gyöngyösön, Friedl József Szikszón, Guttmann S. Nyiregyházán, Pfeifer Mór és Szégyi G. Vilmos Győrött, Lévai Izor, Szabó Adolf, Klauber János Ceva hoávódo czim alatt. Kitünő mű, a mit Weber Soma, Kondor Ignácz, Révai Miksa és Győri Adolf produkáltak a bpesti hitközség megbízásából. A 4 részből álló mű az elemi iskolák 1—4 osztálya számára a legnagyobb szakavatottsággal van szerkesztve. A héber olvasás tanítására szolgáló hangoztató módszerben irt héber abécé is szép számban jelent meg az utolsó években. Magyar nyelven irt első rendszeres abéczé Schütz Manó bpesti tanítótól jelent meg, a mely sok kiadást ért el és ma is közkézen forog, Müller Adolf fibliája kitünő tankönyv, melyet számos iskolában jó sikerrel használnak. Sasváry Pécsről uj nyomon halad, fibliája számottevő mű. Berger és Kaufmann Chinoch hamikrohja, Rosenmayer fibliája mind derék művek.

A biblia fordítás terén Ballagi után nagy szünet állott be. Ballagi-Károli gönczi pap, nyomán haladt a stilust illetőleg. A fordításnál a Septuaginta a Vulga'a, továbbá Maimuni és Rasi voltak vezetői. Ballagi fordítása kincsét

ér a biblia tanulmányozóra nézve, valamint Mendelsohn és Hirsch bibliája is remekművek. Gyermekek kezébe azonban nem valók. Belátta azt az orsz. izr. tanítóegyesület is, és nagyon helyesen — praktikus paedagogusokkal fordította le a bibliát. Führer és Stern képezdei tanárok derekasan feleltek meg feladatuknak. Ők szerencsésen oldották meg azt a nehéz feladatot, hogy ámbátor biblia-stilust használnak fordításukban, de az mégis magyar zamatú és a gyermek felfogásához mért. Deutsch Henrik volt képezdei igazgató bibliája és haftóra fordítása ismét egy fokkal előbbre vitte a biblia magyar fordítását. Deutsch a héber nyelv egész ethimológiáját vezeti le fordításában. Kincses ház az ő bibliája azok számára, a kik a bibliát tanulmányozzák. Deutsch Henrik a szidurt is kitünően magyarította, megjelölvén egyuttal minden imadarabnál, hogy honnan veszi származását. Imakönyvet fordítottak még magyarra Schwartz Márton, Stern Ignácz, Führer (Füredi), a ki a Machsórokat is fordította. Magyar imádságos könyvet irtak: Löw Immánuel, Kiss József, Kiss Arnold, Manheim József stb. Teljesen gyermekkézbe való imakönyvünk azonban csak akkor lesz, ha egyesületünk fog ilyet magyarra fordítani. Biblia-kivonatokat, nyelvtani gyakorlatokkal ellátva, elemi iskolák számára irt Handler Mór „Vajuvini bamikru“ czim alatt; jó és hasznavehető mű, a mely hézagpótló. Szótárt a bibliához irt Stricker Bajáról, a magyar zsidó tankönyvirodalomban páratlan mű. Imafordításokat a népiskolák számára irtak: Knopfler Sándor és Rosenmayer Ujhelyből. Knopfler műve kiválik a sablonból és nagy sikerrel használható az elemi iskolákban. (A művet kiadja Lövi Adolf.)

Igen t. közgyűlés!

A magyar tankönyvirodalom az egyenjogositási törvény előtt nehezen indult meg. A hol meg is indult, az mind német minták után készült és annak szolgálai utánzata vagy fordítása volt.

Az 1867-iki, az egyenjogusításról szóló törvényczikk, valamint az 1868. 38-iki, a népoktatásról szóló törvény új lökést adott magyar tanügyi irodalmunknak. A magyar zsidó tankönyvirodalmat azonban csak az országos izraelita tanítóegyesület teremtette meg. És ez nem volt könnyű dolog! Maga a kormány kénytelen volt pályázatokkal és saját kiadványaival utat törni és csak a nyolczvanas években lendült fel az általános tankönyvirodalom a magánvállalatok versenye által. Igaz ugyan, hogy a zsidó felekezeti tankönyvirodalom is igen gyöngén indul az alkotmányos aera első időszakában, de már a legelső kísérletezés magánvállalkozás dolga és nem idegen minták után indul, hanem a specialis magyar viszonyokat veszi figyelembe, természetes, hogy először is a felekezeti szempontokat keresi. De örök dicsősége marad az az úttörő zsidó tankönyviróknak, hogy még a felekezeti szempontokban is a magyarságot, a magyar nemzeti aspiratiókat, a tiszta hazafiságot szolgálják. Csak így működhettek közre ők is abban, hogy a zsidó iskola már az aera első éveiben is a magyarság terjedésének hatalmas eszköze lett. Az első tankönyvirók — amint már jelezni volt szerencsém — főleg vallás-erkölcsan- és biblia-történeti tankönyvet irtak. De találkoztunk már az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején több jeles zsidó tankönyv- és tanügyiíróval.

Elismerés és hála illeti azon jeles és derék tanférfiakat, akik nekünk egyengették ez utat és előre vitték a tudás világitó szövétnekét. Szép nagy gárda ez, kiknek műveit névszerint mindannyit nem sorolhatom fel, mert az maga töltene ki egy könyvet.

Hogy székesfővárosunk e tekintetben is előre járt, magától értetődik. Wahrman, Chorin, Löw Lipót, rabbik előharczosai voltak a magyar zsidó iskolaügynek. Budán 1804-ben Bing Dávid már rendszeresen tanítja a gyermekeket. Fochs L. M., a nagy filantrop atyja, továbbá Lövinger J., Rotten-

*

berg József, Kohlmann Károly, Feuchtmann Simon és Heller Dávid már irodalmilag működnek. Feuchtmann 1810-ben már „Obernationallehrer“-ként szerepel. 1826-ban Ruzicska már a magyar nyelvet tanítja az iskolában. Rosenzweig és Reich az 1838/39-es években irodalmilag működnek. Rosenzweig kitűnő nyelvész volt, Reich kitűnő fordító. Koref Hermann, Treuer Dániel, Kohn Salamon, Ziltz Mór, Bauer L. M. és Ehrentheil szintén irodalmilag működtek. Bauer német nyelvtana 32 kiadást ért el és nincs az a tanító a hazában, a ki 50–60-as években nem tanult volna Bauer könyvéből. Ehrentheil magyar nyelvtant írt, a mely első magyar nyelvtani kézikönyv volt zsidó szerzőtől.

Budapest után Pápa az első város, a hol rendszeres iskolát találnak. 1798-ban Singer Manó első okleveles zsidó tanító, a ki a Chéderből rendes iskolát teremt. Singer kiváló praktikus tanító, aki a kereskedelmi könyvvitel-tan és levelezés terén nagy sikert ért el. Egész generációját nevelte a szak-képzett és művelt kereskedőknek. Singer nem írt könyvet, csak kéziratból tanított.

Liptó-Szent-Miklóson Schlesinger Ábrahám a „Kochbe Jiczchák“ szerzőjét találjuk az iskola élén; ezen jeles tanító az egész tenacht tudta könyv nélkül. Zirndorf dr. „Kassandra“ szerzője, kiváló történész, Kobak József, a „Jesurun“ című folyóirat szerzője.

Steiner Alexander Petőfit fordítja, Mandl Dávid a „Szipurim“ zsidó történetek gyűjteményének munkatársa. Schick Vilmos kiváló fizikus, ki fizikai művével magára vonta az akkori kormány figyelmét.

Nagy Kanizsán Eichberg Jakab megveti a későbbi keresk. iskolának alapját. Löw Lipót, a ki *Csernahorán* született 1811-ben, 1835-ben mint kiváló talmudtudós már az egyetemet látogatja és 1839-ben Bécsben nyer tanképesítést. Ezen tudós pap működése úgy N.-Kanizsán, mint Pápán és Szegeden áldásdús volt az iskolaügyre nézve. Löw egy fél évszázaddal vitte előre iskolaügyünket. Paedagogiai elve: neveljünk első sorban embert, embeileg tökéletes embert. Neveljünk vallásos embert, és jó hazafit.

Löw hozta be az iparos-tanonczok iskoláját és azzal megelőzte a törvényhozást fél évszázaddal. Hochmuth Ábrahám Veszprémben buzgólkodik az iskola körül. A szabadságharcz — természetes — tanügyünket is megakasztja és hátráltatja iskoláinkat fejlődésében. Ennek lezajlása után a Bach és Thun regime alatt az osztrák kormány rendezi iskolaügyünket. Kitűnő olvasókönyvet írat Wernaléken, Herman Benisch és sok más jeles cseh és morva paedagogussal. Ezen olvasókönyveket Reich, Rosenzweig és azt hiszem Léderer átdolgozták a zsidó iskolák számára. Kedélyképzés dolgában ezen könyvek páratlanok voltak. 1850–1865-dik években az absolut kormány a létező zsidó iskolák közül 29-et mintaiskolák rangjával ruházta fel. Ezen minta iskolákban találjuk a jelesnél jelesebb tanerőket. Így a prosniczi születésű Schönau miskolczi tanító, később New-Yorkban a „Hobokén“ nevű híres egyetem profeszora lesz, a hol Kant és Schlegel filosofiáját adja elő. Heilprin S.-A.-Ujhelyből New-Yorkba kerül, a hol a tudományos akadémia adja ki a „Poesie of Bibel“ című bölcséleti munkáját. Heilprin 3 hónap alatt tanult meg magyarul, még pedig oly sikeresen, hogy Szemere példaképpen hozta fel őt a magyar parlamentben. Bun Samu N.-Károly, Scheer Baján, Roth Zsigmond Miskolczon, Bloch Mór Pápán, Weisz Vilmos és Peizner Adolf Ungváron, Knopfler Sándor S.-A.-Ujhelyen, Klingenberg Székesfehérváron, majd Pécsett, továbbá Hoffmann Mór, Zsengeri Samu, Brett Mór, Buxbaum Lipót, Schön Bernát, Szirmai József, Bányai Jakab, Barna Jónás, Horovitz Sámuel, Schäfer, Klauber, Führer, Stern stb. a vidéken, Halász Náthán, Szántó (Seligmann), Kornfeld, Ózer, Csajági, Csukási, Morgenstern, Schön stb. a fővárosban terjesztik a magyar nyelvet.

Az országos izraelita tanítóképezde felállításával új lendületet vesz

zsidó tanügyünk. A képezde élére Léderer Abrahám kerül, mint annak első igazgatója. Magyar zsidó tanító emelje le kalapját, ha Léderer nevét kiejti. Léderer nemcsak egyetünk, hanem az egész magyar nemzet tanítóságának büszkesége. Mintaképen ő az idealista tanítónak, nemes szívű, mint Péterfy. Egyénisége, altruizmusa csak saját egyéniségével hasonlítható össze. Az ő neve maga egy tanügyi program! Ő fizikus, matematikus, természetbuvár, filozófus, nyelvész, historikus, és mindenben egész ember, mindenben modern és tökéletes. Kedélye örökké ifju. Ha olvassuk a „Rózsa a népdalban“ című cikkét, úgy a poetát a botanikussal egyesítve látjuk benne. A „Hosszu életre való nevelés“ című dissertációjában a bölcsész áll előttünk. A „Miniszter ujévi köszöntője“ a publicistát árulja el benne. A türelem, a kísértés, a nagy figyelt árulja el, míg az „Időszámítás és a kalendárium“ a nagy matematikust mutatja be. A „Heimatskunde“ című művének megjelenésétől mai napig Léderer egy egész könyvtárra valót irt. Sokat utazott, sokat látott és a mit látott, a mit tapasztalt azt hangyaként gyűjtötte össze és mint a mézelő méh — az emberiség javára fordította. Ő mindenét nekünk adta! Mi pedig tiszteletünk és szeretetünkkel csak viszonzhatjuk az ő nagyrebecsült barátságát.

Léderer méltó társa Deutsch Henrik, a képezde második igazgatója. E nagy hebraista sok jeles zsidó tanítót nevelt, a kikkel megkedveltette a héber tudományt. Léderer és Deutsch mellé Radó Vilmos, e kiváló paedagogus sorolható. Radó neve egybeforrt a zsidó iskolával és egyesületünkkel, mert korszakalkotó számba megy az az esemény, midőn az orsz. izr. tanító-egyesület a hetvenes években mondhatni arra a merész elhatározásra jut, hogy olvasókönyveket irtat a zsidó iskola számára. Két nehézség előtt állott az egyesület és a szerző: 1-ször, hogy az zsidó magyar-nemzeti olvasókönyv legyen, 2-ször, hogy az olvasókönyv kelendőségnek örvendjen. Thun olvasókönyvei, miket Reich, Rosenzweig és úgy hiszem, Léderer a zsidó iskolák számára átdolgoztak, kitünő kedélyképző olvasókönyvek voltak, a felekezeti speciálitásnak is megfeleleltek, de nagyon természetes, hogy a magyar nemzeti aspirációkat nem elégíthették ki. Az új aera kormánya által szerkesztett Gáspár-féle olvasókönyvek inkább falusi iskoláknak feleltek meg, mivel tulnyomó részök földmiveléssel, gazdasággal és házi iparral foglalkozik. A concentrikus módszertől pedig legtávolabb esnek. A kedélyképzést illetőleg azonban még a Wernaléken-féle olvasókönyveket is felülmulják. A kis és hármastükör, Indáli olvasókönyve, valamint a Sz. István társulat által kiadott Bárány Ignác féle olvasókönyvek sem szolgálhattak mintaképül vagy vezérzsinóru a zsidó iskolák számára szerkesztendő olvasókönyveknek. És Radó mind ama nehézségeket sikeresen legyőzte és oly olvasókönyvet adott a magyar zsidó iskolának, a mely egy negyedszázadon át szolgálta a magyar zsidó tanügyet.

Radó olvasókönyvei a Herbart-Ziller összpontosító tanmódszer elvén készültek. Azelőtt olvasókönyvek ötletszerűen szerkesztettek; itt egy kedélyképző, amott egy leiró, reá egy, a természet világából szóló olvasmány következett. Az az elv uralkodott, hogy a gyermeknek a legjobb is alig jó és összehordtak az olvasókönyvbe egy csomó ismeretterjesztő dolgot, elv és rendszer nélkül. Radó a Kármán által kifejtett Herbart-Ziller-féle concentrikus módszer nyomán szerkesztette az egyesület megbizásából ama magyar zsidó olvasókönyveket, a melyek egy negyedszázadon keresztül a zsidó iskolának hatalmas nevelés-oktatási eszközét képezték. Ha az egyesület semmi egyebet sem tett volna, csak azt, hogy magyar hazafias, a modern paedagogia elvén szerkesztett zsidó szellemű olvasókönyvet adott iskoláinknak, már ezen egyetlen egy ténynyel is örök hála kötelezte le magának a magyar zsidó tanítóságot.

Az említett 3 kiváló tanügyi író mellé sorolható Halász Nátán, a ki az ifjusági irodalom terén szép nevet vivott ki magának. Vallástani könyvei is számottevő művek.

Kiváló munkásságot fejtett ki a tankönyvirodalom terén a fővárosban, Füredi Ignác, a ki sok jeles tankönyvvel gazdagította irodalmunkat; történeti kézikönyve, szótára, héber grammatikája stb. mind jeles művek. Ő ültette át magyar nyelvre Rousseau Emiljét. Méltó társa Stern képezdei tanár, kiváló hebraista. Mendel Lajos kitűnő német nyelvész. Ugy német olvasókönyvei, mint nyelvtanai kitűnő művek. Csukási József és Schön József műveit már méltattam; Schön tanügyi cikkei mindig figyelemre méltók. Ózer Zsigmond, Csajági, Stern Abrahám, Mandl Bernát, Müller Adolf, Hajnal Jakab, Bárd Rezső, továbbá Kondor, Révai, Pfeifer, Faludi, Györi, stb. mind tevékenységet fejtettek és fejtenek ki a tanügyi irodalom terén. Mandl Bernát a zsidóiskolák történetét írta meg kiváló szakértelemmel, mi által nagy szolgálatot tett a magyar zsidó tanügyi irodalomnak.

Ha nem is közvetlenül, de mégis nagy befolyással voltak kiváló tudásuk és tanácsadásuk által tankönyvirodalmunk fejlesztésére dr. Kármán Mór, Alexander Bernát, dr. Goldzieher Ignác, dr. Munkácsi Bernát, dr. Bánóczy József, Dr. Málnai, Bein Károly és Reif Jakab tudós tanárok. Beinnak természettani kézikönyvét sok zsidóiskolában használják kitűnő sikerrel. Waldapfel tanár „A tanítók hibái” című műve figyelemre méltó. Kohányi Sámuel megteremtette a kisdédóvodák irodalmát. Új korszakot jelent egyesületünk azon ténye, midőn engedve a közóhajnak, Barna Jónással iratta meg új olvasókönyveit. Hogy az egyesület Barnát bizta meg ezen nagyfontosságú ügygel, erre Barna irodalmi multja nyújtott garantiát, hogy az olvasókönyvek jók lesznek.

Sretvizerrel szerkesztett olvasókönyvei a székesfővárosban és a vidéken egyaránt elterjedtek. A magyarok története és nyelvtani kézikönyve kitűnő iskolai tankönyvek. Figyelemre méltók azon magvas tanügyi cikkek is, miket Barna a „Néptanítók Lapja”-ba és más tanügyi lapokba tett közzé, defínálóan a Herbart Ziller-féle módszert.

Barna éveken át zsidóiskolában működén, ismerte a zsidóiskola minden fázisát, ismerte a hilközségek, a tani ók kívánalmait, erényeit és hibáit egyaránt. Mindezeknél fogva sikeresen oldhatta meg feladatát.

Az egyesület, nagyon bölcsen, meghallgatta az ország tanítóinak színejavát és a szakvélemények eme becses anyagát szerző rendelkezésére bocsátván, az nagy ambícióval hozzálátott az új olvasókönyvek szerkesztéséhez, a melyek egy év alatt elkészültek. A mi dicséretet mondunk az egyesület új olvasókönyveiről azok megjelenése alkalmával, azt most csak reprodukálhatjuk; azok didactikai, methodikai és ethikai szempontból egyaránt jók. Biblia történeti részének nyelve szerencsésen van megválasztva: folyékony, zamatos, szabatos, értelmes és világos. Az ismeretterjesztő része sehol sem mulja felül a gyermek szellemi niveauját. Versei élénkek, gondosan megválogatvák, a gyermek lelkéhez szólanak. A zsidó családból vett képek elevenek, megkapók; szóval jók. Az itt-ott becsüszott jelentéktelen hibák az új kiadásban könnyen reperálhatók.

És most hadd térjek át a vidéki tanítói gárda irodalmi működésének méltatására. 1. Kezdjük a tanítók nesztorával, Klingenberg Jakabbal, a pécsi iskola érdemes igazgatójával. Klingenberg 40 év óta műveli a zsidó tanügyet, mint tankönyviró 1875-től 1899-ig nyolcz jelesnél jelesebb tankönyvet szerzett. Műveit a Franklin-társulat adta ki. Magyar nyelv- és irálytana több kiadást ért el, ugyszintén német nyelv- és olvasókönyvei is. Már 1869-ben irt feltűnést keltő tanügyi cikkeket. Cikkei mind egytől-egyig irodalmi becsesel birnak. Egyesületünknek régi kipróbált hive és érdemei révén disztagja.

2. Az ötvenes évek végén Bauer M. L. német nyelvtant ír, a mely vagy 30 kiadást ért el, a miről már fentebb szóltam.

3. Neuman S. a magyarok történetét írta meg kérdések és feleletek-

ben, m. p. I. Ferencz Józseftől kezdve visszafelé Attiláig. Kitünő művecske volt és uttörő egyaránt.

4. Erentheil magyar nyelvtanából német ajku tanítóink tanulták meg a honi nyelv szabályait.

Bún Samu N.-Kanizsáról kitünő tankönyvet irt a kettős könyvvitelről.

5. Hoffmann Mór, Nagy-Kanizsáról, magyar és német nyelvkönyvei, szótára, tanügyi, aesthetikai hirlapi cikkei révén az egész országban ismert tanügyi író. „Jesurun“ czim alatt szép zsidó verseket irt. Hoffmann elsőrangú tankönyvíró, ő fordította Dittes Frigyes paed. irod. történetét.

6. Knopfler Sándor S.-A.-Ujhelyből termékeny tankönyvíró. Lövi Adolf kiadásában megjelent tőle: Zemplénmegye földrajza; Magyarország kapcsolatban Európa államaival és a többi 4 földrészszel, továbbá természetrajz, természettan, irányfeladatok példatára és vezérfonal az irányfeladatok példatárához. Héber imák. Végre Kuthi Zsigmonddal szerkesztette a Magyarok történetét, kapcsolatban a világtörténelem főbb eseményeivel zsidó iskolák számára. Hézagpótló mű.

7. Singer Izrael S.-A.-Ujhelyből a zsidó iskola ügyének egyik legkiválóbb előharczosa. Nagy tudással, ritka kitartással sarkalja, buzdítja, oktatja az iskolafentartókat áldozatkészségre. Két kötetből álló „Pflichten der jüdischen Schulmänner“ und „Erziehungslehre“ kincses háza a tudnivalóknak. Kár, hogy nem jelent meg magyar fordításban is.

8. Bányai Jakab Nagybecskerekéből fordította Pestalozzit és kitünő cikkeket irt tanügyi lapjainkban.

9. Schön Bernát Győrből 30 év óta műveli és ülteti a tanügyi irodalom szőlőjét. Könyvtárra valót irt eddig. Méltó társai Szógyi G. Vilmos és Pfeifer Mór Győrből; Szógyi sok jeles tankönyvet irt, u. m. földrajzt, nyelvtant, biblia történetet, kalendáriumokat stb.

10. Szirmai József Vágújhelyről kitünő olvasókönyveket, nyelvtant és rajzfüzeteket szerkesztett. Haester után a Szirmai-féle olvasókönyvek a legjobbak; sok iskolában el vannak terjedve.

11. Gabel Jakab Nagyváradról olvasókönyveket szerkesztett.

12. Stricker Bajáról kitünő szótárt szerkesztett a bibliához.

13. Erdős Jakab, testvéreivel Adolffal hézagpótló szépírási füzeteket szerkesztett.

14. Sproncz Dávid Miskolcraól kitünő szétszedhető és néma térképeket készített.

15. Kuthi Zsigmond Debreczenből 1880 – 82-ben szerkesztette Kiss Rezsővel a „Gyermekvilág“-ot; Spitz I. Gy-vel „Izr. történeti könyvtárt.“ Irt egy kötetnyi gyermekmesét, „A vallástan reformját,“ a fiu- és leánytanuló pszichológiáját. Réalizmus és idealizmus a nevelésben, Leánynevelésünk reformját stb. stb. Knopflerrel szerkesztette a Magyarok történetét zsidó iskolák számára.

16. Schönbrunn Márk Miskolcraól kiváló tanügyi író. Fischer Sámuel ugyancsak Miskolcraól lefordította Arany Jánost héberre. Oly remek classikus hebraista, mint a milyen Fischer, ritkán akad már ma.

17. A szegedi tanítótestület, mint tudjuk, ugyszólván irodalmi kört képez. Egyik lelkes tagja volt e körnek Deutsch Samu, az örökké jókedvű, vigkedélyű Samu barátunk, kit a kérlelhetlen halál oly korán ragadott el körünk-ből. Isten nyugtassa meg őt haló poraiban! A szegedi tantestület német olvasókönyveket szerkesztett zsidó iskolák számára, továbbá kitünő segédkönyveket a vallástanhoz és héber grammatika tanításához.

18. Weisz Vilmos, Fleischmann Mór Eperjesről, Löwy Izidor Szántóról, Lerner Mór Egerből, Lerner Vilmos Gyöngyösről, Fleischer Lipót Besztercebányáról, Schwartz Lipót Kassáról, Seltman Lipót Szarvasról, Weisz Miksa Galgócraól, Munk Béla Trencsénből, Baumhorn Ede Szolnokraól, Leitner Samu Homonnáról, Blum Samu Uj-Verbásraól, Nagy József Bezdánraól, Brett Mór

Balassa-Gyarmatról, Pfeifer Mór Győrből, Bodrogi Ignácz Zentáról, Lövi Mór Iglórról, Braun Mór Székesfehérvárról, Polgár József Zólyomból, Schlesinger Lipót Makóról, Katz Henrik Liptó-Sz.-Miklósról, Schick Vilmos, ki az első tanfelügyelők közt segédtanfelügyelő volt, Buxbaum Lipót, Berger és Freyer Pozsonyból, Scheer Bernát Bajáról, Auspitz Adolf N.-Váradról, Margaréthen Izrael Ungvárról, Vinkler Sopronból, Rosenthal Körösről, Weisz Miksa Galgóczi-ról, szakszerű tanügyi czikkeikkel gazdagították tanügyi irodalmunkat, egyik-másiknak tanügyi működése kis könyvtárra rüg.

Hogy iskoláink kivétel nélkül magyar nemzeti iskolákká fejlődtek; hogy a magyar zsidó tanító megszűnt játszó labda lenni a zsidó hitközségek kezében; hogy a magyar zsidó tanító immár hivatalos egyéniség, a kinek nem lehet kénye-kedve szerint a vándorbotot kezébe adni: azt az országos izr. tanítóegyesületnek köszönheti a magyar zsidó tanitóság.

Szeretnék a haragnak zúgó hangjával, Demosthenes ékes szóló nyelvvel birni, hogy kellőleg tudjam méltatni ama derék kis elszánt, lelkes, ügybuzgó csapatnak ténykedését, áldásos működését, a mely lelkes csapat életre hozta egyesületünket és — mint Mózes átadta a thórárt Józsuának, az pedig Izrael véneinek, kik viszont a szent tant a prófétáknak, ezek pedig Izrael nagy gyülekezetének adák azt át — ugy eme jeleseink megalapíták egyesületünket, a kiktől mi — a jelenkor — tanítói szent hagyományként birjuk és igazi szeretettel dédelgetjük és ápoljuk.

Az országos izr. tanítóegyesület Buxbaum Henrik, a pozsonyi primár iskola igazgatójának a Löw Lipót által szerkesztett Ben Chananja czimű folyóiratában megjelent gyujtó cikkére jött létre 1866-ban. Bölcsője körül nevezett Buxbaum, Lederer Ábrahám, Seligmann Eleazár, Kohn Salamon, Bauer L. M., Manheimer Frigyes, Flesch Miksa, Fischer Márk és Náthán, Neuhausz Mátyás, Reich Ignácz, Oblath Mór, Ózer Zsigmond, Singer (Zsengeri) Samu, Müller Adolf, Kohányi Samu, Kornfeld Gyula, Weinberger Armin stb. állottak. Később Morgenstern Jakab, Barna Jónás, Schön József, Csukási Fülöp stb. tanítók, illetve tanárok a fővárosból; Klingenberg Jakab, Schön Bernát, Brett Mór, Knopfler Sándor, Führer Ignácz, Stern Mór, Singer Izrael, Scheer, Stricker, Walder, Horovitz Samu, Buxbaum, vagyis Pozsony, Szeged, Arad, Temesvár, Győr, Pécs, Baja, Miskolcz, S.-A.-Ujhely, Liptó-Szt.-Miklós, Eperjes, Nyitra, Kassa, Vágújhely, Pápa, Veszprém, Nagykanizsa stb. hitközségek tanítói siettek és gyültek zászlója alá. Nem kisebb kapacitások, mint dr. Kohn Sámuel, dr. Goldziher Ignácz, dr. Bánóczi József, dr. Munkácsi Bernát, dr. Simon József, dr. Weiszbürg Gyula, dr. Bacher Vilmos, dr. Kayzerling, továbbá az ország valamennyi neves rabbija, hitközége, nőegylete disziti egyeletünk gárdáját.

Nagy hálával tartozik az egylet Bpest székes főváros izr. hitközségének, mely minden alkalommal csak jóakarátát és rokonszenvét érezteti vele. Csak a fölötte tapintatos vezetésnek, kiváló ügybuzgalomnak köszönhető, hogy az egyletnek már eddig is 141 alapító, 94 pártoló és 520 rendes tagja van. Nem czélom egyeletünk történetét megírni, megtették azt annak 25 éves jubileuma alkalmával és megteszik majdan 50 éves fennállásának évfordulóján. Ugy a volt, mint a jelenlegi vezetőség arany betűkkel irták be neveiket és tetteiket egyesületünk évkönyveibe.

Hogy iskoláinkra már ma büszkeséggel tekinthetünk, hogy tanítóink közt egy egész gárda, a jelesnél jelesebb tanügyi író terjeszti a kulturát, abban oroszánrésze van az egylet által megindított tankönyv-szerkesztésnek és a Tanügyi Értesítő folyóiratunknak. Az előbbi pezsgő életet keltett tanítóink közt, az utóbbi a tanügyi írók egész gárdáját nevelte! Nem egy tanító, a ki Értesítőnkben kezdte írói szárnypróbálgatását, már ma kiforrt, jeles tanügyi író.

Korszakalkotó azonban egyeletünk életében a könyvkiadóvállalat. Ez

oly auspiciumok közt indult meg, a mely nagyon kétes sikerrel kecsegtette az egyesületet. De a szerencsés és bölcs vezetés, a mely meg tudta válogatni az írókat és a kiadót: meghozta úgy az erkölcsi, mint anyagi sikert. Első sorban 1873-ban kiadatta az egylet a héber imakönyvet, a melyet később a Deutsch-féle magyarra fordított imakönyvvel együtt terjesztett; eddig körülbelül 140,000 példányt hozott forgalomba. Az imakönyvet követte a biblia, Führer és Stern fordításával, melyhez a Deutsch Henrik-féle bibliája és Haftórái járulnak, 1879-től mai napig körülbelül 100.000 példányban bocsátott a könyvpiacra. Csak az a tanító, a ki már a 60-as években tanított, tudja méltányolni a maga teljességében, hogy mily nagy megkönynyebbülésre szolgált az egyesület által kiadott fordított biblia a tanítás sikerére! A Bloch-féle biblia csak tudományos szempontból tért el a Károli-félétől. Irálya, szóösszefüzése ugyanaz. A sok „vala“ és „mondá“-féle kifejezések pedig sehogysem járulhattak hozzá, hogy a tőzsgyökeres magyar gyerek megkedvelje a biblia ilyen módon való fordítását. A Stern és Führer féle fordítás, ha nem is a legjobb, de óriási lépéssel haladt előre. És hogy iskoláink megmagyarosodtak — vagy mondjuk — hogy sok iskola megmagyarosodott, azt az egylet által kiadott magyar fordításu bibliának köszönheti. A rendes, módszeres, gyermek kezébe való magyarra fordított Szidur sem késhetik soká. A bibliát — természetesen — követte a biblia-történet. 1880-ban jelent meg Müller Adolf ABC-je egészen a Kármán Mór elve szerint; azaz azon nagyjelentőségű és fontospaedagogiai elvet juttatván érvényre, hogy a mese legyen a kisdéd tanuló tanításának központja. Hogy Müller ABC-je kitünő mivolta mellett még sem terjedt el oly progressiv módon, ahogy el kellett volna terjednie, azon egy nagyon is kijavítható hibának tudható be, hogy az egyes betűk és hangok begyakorlására kevés az anyag. 1879-ben jelentek meg Radó olvasókönyvei, miket már méltatni volt szerencsém. Radó olvasókönyvei a II., III., IV., V., VI. osztály számára két évtized alatt 140.000 ezer példányban forogtak a zsidó iskolákban.

A magyar olvasókönyveket követték a német olvasókönyvek. Mendl Lajos kitünő paedagogus szerkesztése alatt, a melyek 100.000 példányban hódítottak a zsidó iskolákban. Herzog német ABC-je minden tekintetben bevált, valamint Müller és Schütz héber bibliája is. Ismét új korszakot nyitottak Barna Jónás olvasókönyvei. Csak ismétlésekbe esném, ha itt újból méltatnám azokat.

A tanítóegyesület kiadásában 1873-tól mai napig közel 800.000 kötetnyi tankönyv jelent meg. Eltekintve azon nagy erkölcsi és szellemi sikertől, melyet eme tankönyvek révén iskoláink elértek, ha minden egyes könyv után az egyletnek csak 5 krnyi haszna volt, már akkor is 40.000 frtra rug az az összeg, melyet egyletünk kiadványai révén vett be. Mennyi nyomort enyhített az egylet ezen összeggel! Hány beteg tanítót adott vissza családjának!

És ha mindazt fontolóra vesszük, kérdem, nem vétkezik-e azaz iskola, az a tanító önmaga és társai ellen, ha be nem vezeti egyesületünk kiadványait? Vajjon van e oly róm. kath. iskola, a hol mást mint a Szent-István-társulat kiadványait használnák?

Pedig a Szt-István-társulat csak a felekezetiség — és nem egyuttal a jótékonyosság szolgálatában — áll. Egyesületünk pedig a felekezetiség mellett a jótékonytságot, a magyar nemzeti szellemet is ápolja, fejleszti és azonkívül a zsidó tanító ügyes-bajos dolgaival is foglalkozik. Hasson tehát oda minden egyes tagja ezen egyesületnek, hogy működési körében az egyletet úgy erkölcsileg, mint anyagilag támogassa. Olyan a mi egyletünk, mint a jó anyaföld, mindig többet ad, mint a mennyit kapott. Egyesületünk vezetősége pedig ne állapodjék meg az eddigi kiadványai mellett.

Most folyamatban van a Bárd Rezső által szerkesztendő nyelvtani kézikönyvek és a Csukási Fülöp által megírandó vallástan és bibliatörténet

kiadása. Részemről csak köszönetet mondok a központnak, hogy indítványomat magáévá tette és bibliatörténetet, illetve vallástant írat.

Csukási és Bárd urak garanciát nyújtanak, hogy az általuk szerkesztendő könyvek jók lesznek. Hátra volna még a „Magyarok története,” kapcsolatban a magyar zsidók történetével, továbbá földrajz, számtan stb. kézikönyvek a kiadása. Mert világos, hogy minél több kézikönyv felett rendelkezik az egyesület, minél több iskolában minél több egyesületi tankönyvet frequentálnak, annál inkább terjed a zsidó szellem, a zsidó érzület és annál inkább jut az egyesület abba a helyzetbe, hogy magasztos missiójának fokozottabb mértékben eleget tegyen.

És most végezetül legyen szabad még pár szót szólanom egyesületünk Értesítőjéről.

Értesítőnk tavaly érte el fennállásának 25-dik évfordulóját. Ez a kis lap, mely havonként csak egyszer jelenik meg, a zsidó tanítóság igazán dédelgetett gyermeke a szeretetben, meghitt barátja az ügyes-bajos dolgok elpanaszolásában, tanácsok kérésében, a jogok feltékeny megőrzésében. E kis lap 25 év óta serkenti, buzdítja, bátorítja, sarkalja a magyar zsidó tanítóságot kitartásra, tovaképzésre, a jogok megőrzésére, a kötelességek teljesítésére. Negyedik szerkesztő kezében van most az Értesítő; de csak a személy változott: az elv, a cél, melyet e lap maga elibe kitűzött, megmaradt és kell, hogy megmaradjon, t. i. magyarrá tenni iskoláinkat.

Igen t. közgyűlés!

Hézagos volna előadásom, ha meg nem emliteném ifjusági irodalmunk buzgó terjesztőit. Ilyenek: Halász Náthán, Radó Vilmos, Hoffmann Mór, Barna Jónás, Schön Bernát, Kuthi Zsigmond, Spitz Gyula stb. tanférfiak. Továbbá: Ágai Adolf dr., Haber Samu, Szomaházy, Bródy Sándor, dr. Halász Ignác publicisták, illetve tanárok. Az iskolai kézügyesítő Slöjd-féle háziipart Gutenberg tanár vezette be iskoláinkba. Az iskolai zene-ének-irodalom terén megb. Friedmann, volt bpesti főkántor, továbbá Major Gyula képezdei tanár és Schor szegedi kántor szereztek érdemeket.

Nagyon visszaélnék a t. közgyűlés türelmével, ha mindama zsidó tanférfiak és egyének neveit felsorolnám, a kik az iskolaügyre közvetve vagy közvetlenül befolyást gyakoroltak és gyakorolnak.

Igénytelen előadásomban csak contourját festettem a hazai zsidó tanügyi irodalomnak. Amennyiben itt-ott tévedések csusztak volna be értekezésembe fölvelt adatokba, vagy tévedésből lényeges dolgok kimaradtak volna, csak hálára köteleznek mindama igen tisztelt kartársak, ha erre figyelmeztetnek.

Parlag még az a mező, a melyen mezeréltem, nem csoda, ha itt-ott egy csomóba sokat markoltam, amott pedig talán a legszebb kalászt hagytam kicsuszni. Köszönet illeti a központot, hogy a témát napirendre hozta, mely szerény előadással is csak az volt a célunk, hogy megmutassuk a nemzetnek, hogy a szerény és lenézett zsidó tanító miként teremtette meg a magyar zsidó iskolát és annak éltető eszközét: a tankönyvet. Egyesületünk és bölcs vezetőié az érdem, hogy már ma büszkeséggel tekinthetünk vissza a multa és nyugodt lélekkel nézhetünk a jövőbe!

Adja a Mindenható, hogy egyesületünk virágozzék és gyarapodjék! Az egyetértés és szeretet szelleme lengje át egyesületünket és minden tagját! A szeretet és egyetértés csodákat művel, erőssé teszi a gyengét, bátorrá a csüggedőt, gazdaggá a szegényt és boldoggá a boldogtalant. A szeretet isteni forrás, melyből élet fakad. Isten áldása lebegjen egyesületünk bölcs vezetőin és tagjain. Amen!

A MAGYAR ZSIDÓ ISKOLA

A FELEKEZET

ÉS A NEMZET SZOLGÁLATÁBAN.

IRTA

ÉS AZ „ORSZ. IZR. TANÍTÓ - EGYESÜLET” 1901. JULIUS 2.-ÁN BUDAPESTEN TARTOTT

KÖZGYÜLÉSÉN FELOLVASTA

ERDŐS JAKAB,

A BAJAI IZR. ELEMI ÉS POLG. ISKOLA IGAZGATÓJA.

MELLÉKLET

AZ „IZR. TANÜGYI ÉRTESITŐ” 1901. AUGUSZTUSI SZÁMÁHOZ.

BUDAPEST, 1901.

NYOMATOTT NEUWALD ILLÉS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

I.

Csodálatos az az átalakulás, melyet néhány évtized óta közéletünk minden terén észlelhetünk. Ez az átalakulás, mint a fejlődés proceszszusa, az egészséges szervezetnek követelménye, mely csak addig életképes, míg meg vannak benne a fejlődés feltételei. Mert tökéletes csak az, a mit a világalkotó bölcsesége hozott létre. Állandóak és örökké változatlanok a természet törvényei; de amit emberi kéz alkotott, a mit emberi elme kigondolt, az ingatag és mulékony.

A romba sülyedt városok omladékai fölött ujak épülnek föl, régi igazságok, a társadalmi rend alapelvei megdőlnék és valamint az anyagiak világában bámulattal szemlélhetjük a lassan bár, de folytonosan működő természeti erők romboló és újjáalakító hatását, úgy a szellemiekben is föltartóztatás nélkül tör előre az emberiség a tökéletesbülés útján az igazság felé. Ez a küzdelem az élet, és a mely perczben megszűntünk küzdeni, élni is megszűntünk. Küzdelem nélkül nincs élet, nincs haladás a kulturában, hanem megmerevedése a szellemnek, a társadalmi, gazdasági, politikai és erkölcsvallási életnek megsemmisülése.

Kölcselynk az emberiséget örökké virágzó növényhez hasonlítja, melynek egyfelől hervadó virágai mellett, másfelől szünet nélkül ujak és ujjabbak fakadnak s nyílnak ki. A történelem tanúsága szerint az emberi nemnek, eme örökké tenyésző fának tovafejlődésében nincs megállapodás és ha egyes népek nem tartanak is lépést, vagy visszamaradnak más kulturnépek mögött, az emberiség a maga egészében tenyészik, fejlődik, folyton halad előre a tökéletesbülés felé.

Természetes, hogy az a tudomány is, mely azzal a nehéz problémával foglalkozik, mikép neveljük és képezzük a serdülő nemzedéket, hogy élet-hivatásának, rendeltetésének legjobban megfeleljen, az uralkodó eszmék áramlatai szerint más-más alakot ölt; de a lélektani és anthropologiai alapon fölépült tudományos pedagogia, midőn vizsgálódása tárgyává teszi az egyedet, valamint az ó- és ujkor kulturnépeinek fejlődési menetét, egyuttal megjelöli azt az utat is, melyen haladva megközelíthetjük — ha nem érhetjük is el — a tökéletesről alkotott ideálunkat.

Ez az ut — a fejlődésnek soha sem szünetelő törvényénél fogva — az idők végtelenjébe, beláthatatlan messzeségbe vész el. Ezer nemzedék száll sirba anélkül, hogy bejuthatna ebbe az ígélet földjébe; de a kulturnépek nagy versenygésében azé lesz a dicsőség pálmája, mely legelől viszi a tökéletesedés útján a haladás szent és magasztos zászlaját; abban a tusában, melyet a létért való küzdelemnek mondott egy mélyeszü bölcs, az a nép lesz a győztes, melynek legjobb iskolái vannak. Ezért lett korunknak mindent domináló jelszava: „Akié az iskola, azé a jövő.“ Valamint az egyednek, úgy az egész társadalomnak, az államoknak életében nem a durva, nyers erő, hanem a közműveltség lett a domináló elem, az uralkodó vezérelv. Ez nem holmi nagyhangu, üres frázis, hanem nagy és fontos igazság, melyet hangoztatni ne szünjünk meg, míg csak a köztudatba át nem megy és a társadalom minden rétegét áthatva, a legnagyobb erő kifejtésére sarkalja.

A kié az iskola, azé a jövő! — Akarod tudni a jövőt? Nézd meg azt a műhelyet, a hol gyurják, idomitják, csiszolják, nevelik a jövő nemzedéknek emberanyagát, nézd meg az iskolákat, tanulmányozd azt a szellemet, a mely ezeket áthatja, azt az ideált, melynek megvalósítását czélul tüzték ki maguknak, figyeld meg a nevelés módját, irányát, czéljait, eszközeit, és tiszta képet nyersz a jövőről.

Melyek hát a modern iskola czéljai? A tudományos pedagógia erre a kérdésre ezt a feleletet adja: Az iskolának az a feladata, hogy felvilágosodott, értelmes, igazi vallásosságtól, nemes erkölcsi érzelmektől áthatott nemzedéket neveljen, hogy a zsenge, fogékony szivekbe beleoltsa a szép, jó és nemes iránti szeretetet, hogy alkalmas eszközök által vallásos érzületét fejlesztve, értelmességét növelve, testileg és szellemileg erős, a szónak nemesebb értelmében szabad emberekké, a haza hasznos polgáraivá, isten igazi képmásává nevelje.

Állami életünk, a társadalmi rend, a vallás és erkölcs oszlopain nyugszik; minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs. Ha ennek igazságát elismerjük — és van e ember a ki megdönthetetlen igazságnak el ne ismerné — ebből természetesen következik, hogy az iskolának nemcsak tanító, hanem kiválóan nevelő-intézetnek kell lennie.

Ha a gyermekek fogékony szívébe beleoltjuk az erény szeretetét, az Isten, a haza, az emberszeretet nemes érzelmeit, akkor jó polgárok is lesznek és a jó polgárok az államnak legbiztosabb őrei és támaszai. Jehuda rabbiról olvassuk, hogy három kiváló tudóst bizott meg az összes zsidóiskolák látogatásával. Egy községbe érve, a hol sem iskola, sem tanító nem volt, fölszólitják az előljárókat, hogy mutassák be a város őreit. Ezek a fegyveres őrséget vezetik elő. „Nem ezek a város őrei,“ mondák a bölcsek. „Hát kik?“ kérdik álmélkodva az előljárók. „A város őrei a tanítók és iskolák, ha az Úr nem őrzi a várost, a fegyveres őrök nem képesek azt megvédeni. A város jólétének legszilárdabb alapköve a vallásos szellemtől áthatott jó iskolák.“

Legyen az iskola a közműveltségnek terjesztője. A gondjaira bizott növendékek tehetségeit, értelmét fejlesztve, arra képesítse, hogy gondolkozó, ítélő, művelt emberekké legyenek, hogy az élet nagy küzdőterére lépve, derekasan megállhassák helyüket; hogy megadja nekik az ismereteknek azt a mértékét, mely a továbbképzésre képesíti, akár önképzés, akár magasabb intézetek látogatása által.

Az iskola közvetítője az általános emberi kulturának, mely az egész emberi nem közös tulajdona; de hogy az merő abstrakcióvá ne merevedjék, szükséges, hogy nemzeti irányban, nemzeti formában történjék a nevelés, mert nemcsak derék, hasznos, értelmes és vallásos embereket akarunk nevelni, hanem első sorban e hazának hazafiságtól áthatott lelkes polgárokat.

Azt mondhatjuk tehát: a vallás-erkölcsi alapon nyugvó nemzeti irányú iskola az az ideál, mely szemeink előtt lebeg, melynek megvalósításán közös erővel, vállvetve, lelkesedéssel és kitartó munkával kell dolgoznunk. Tanítanunk kell szívósan és kitartással, hogy értelmes embereket neveljünk az oktatás, szoktatás és példaadás eszközeivel, hogy jó és erkölcsös nemzedéket, hazafias polgárokat képezzünk.

A magyar hazában élő zsidóság, melyet ez országot és népét érintő átalakulások sohasem hagytak érintetlenül, mert egynek érezte és érzi magát vele gondolkozásban, érzésben, becsületesen kiveszi e munkából részét és lelkes rajongással követi a nemzeti eszme fennen lobogó zászlaját.

Egyesületünk elnökségének megtisztelő megbízásából csekélységemnek jutott az a feladat, hogy egy rövid felolvasás szükre mért keretében kifejt-

sem, hogyan teljesítette a zsidó felekezeti iskola missióját a nevelés-oktatás terén a nemzet és a felekezet érdekében.

Az évszázadok folyamán hatalmas államszervezetek alakultak földrészünkön. Nem mindig homogén elemek voltak azok, melyek egy államtestté forrtak össze. A győztesek, vagy néha az erősebb kulturával bíró legyőzöttek, egybeforrasztották a különféle heterogén elemeket, a melyek egyesek lettek nyelvben, gondolkodásban, érületben. A magyar nemzetnek államalkotó ereje egy évezred viszontagságai és küzdelmei közepett fényesen bevált; de a haza földjén lakó különféle nemzetiségek tulnyomó részben nemcsak föl nem szivódtak, hanem gyakran utját is állják a magyar nemzeti nagy állam kialakulásának. Nem lehet feladatunk, hogy e helyütt behatóan foglalkozzam azoknak az okoknak kutatásával, melyek ezt hátráltatták; de annyi bizonyos, hogy százados mulasztást kell e téren pótolnunk, bizonyos, hogy az erős magyar nemzeti állam gyors kiépítése mindent felülmuló politikai érdek és elsőrendű kormányzati kötelesség. Nem a kényszerítés és erőszak fegyvereivel, hanem szövetségtársul fogadva az iskolát, a magyar kultúra hódító erejével.

Minden iskolának elengedhetetlen követelménye, legkiválóbb kötelessége, hogy nemzeti irányban neveljen. Hogy ezt tehesse, a tanításnak olyan anyagával kell rendelkeznie, mely nemzeti szellemtől lévén áthatva, a magyar fajnak nyelvében, gondolkodása módjában nyilvánuló sajátos faji jellegét tükrözti vissza és a gyermeki lélekbe e faji sajátosság bélyegét kitörülhetetlenül bevésse. A természettudományok, a matematika, a felekezeti hitoktatás közvetlenül alig, vagy csak nagyon csekély mértékben járulnak hozzá a nemzeti szellem ébresztéséhez és fejlesztéséhez; hanem első sorban és kiválóan a nyelv és mint ennek kiegészítője és hathatós támogatója: az ének. Fontos tényező továbbá a hazai történelem és honismeret.

„Haza, nemzet és nyelv három egymástól válhatatlan dolog, s a ki az utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatra kész lenni nem igen fog.“ Nyelvében él a nemzet. Ezt kell ápolnunk fejlesztenünk. Nagy költőinknek hazafias, lelkesítő költeményei, valamint a népdalok is hatalmas benyomást tesznek a gyermeki lélekre; s mikor a gyermek lelki szemei elé varázsoljuk a hazai történelem kimagasló alakjait: párduczos Árpádot, kürtös Lehelt, az érczkaput döngető Botondot, a daliás Bélát, Szent István és Szent László dicső alakjait, a nagy Hunyadit, az igazságos Mátyást és még számtalan mást, kikről a költő azt zengi: „Nem tudom én, ki volt nagyobb, ki volt dicsőbb?“ nem fog-e gyönyörűséggel elmerengni a multakon és nem kél-e szívében az a vágy, hogy e nagy ősohöz méltó legyen erényekben és hazafias tetteiben?

Mindazt a hazai zsidó tanítótság nemcsak tudja és átérzi, hanem hirdeti is, és szíve egész melegével, rajongással éleszti a hazaszeretet szent tüzét a gondjaira bizott nemzedék szívében, úgy, hogy visszatekintve félszázados munkásságára, büszkén és a hűn teljesített kötelesség fölemelő tudatával számolhat be a közvélemény, a haza színe előtt,

A zsidó tanítótság hazafias szelleme minden kétségen felül áll és a felekezeti zsidó iskola a hitélet hű ápolása mellett a hazai, nemzeti kultúra terjesztése körül — bátran ki merem mondani — elévülhetetlen érdemeket szerzett magának. Tudjuk, hogy még mindig vannak fogyatkozásai és ezek előtt korántsem akarunk szemet hunyni; tudjuk, hogy felekezetünknek nem minden rétegét hódította meg még a hazafias eszme, de gondoljuk meg: bármily gyorsan haladnak is a billió kilométernyi távolságban levő fényforrásokból a rezgő hullámok az étheren keresztül, mégis évek, évszázadok, sőt évezredek szükségesek, míg szemünkbe jutnak. Ha volnának olyan eszközeink, melyeknek segítségével — teszem — a centauroson végbemenő eseményeket és állapotokat szemlélhetnők, nem a mostani, hanem az év-

századok előtti eseményeket és állapotokat látnók. A szellemi felvilágosodottság fénysugarai, melyek a mostani állapotok képét tüntetik föl, egy emberöltő előtt indultak ki fényforrásukból: az iskolából. Nem a mostani, hanem a 30—40 év előtti zsidó iskola működésének eredményét, hatását a közszellemre látja tehát szemünk a jelenben, valamint a mostaninak csak egy emberöltő múlva fogják látni hatását. Mindazok pedig, kik nem ebből a forrásból, hanem másunnan kapták a fényt, a kik idegenből hoztak idegen szellemet, vagy egyáltalában szellemi sötétségben tévelyegnek: a zsidó iskola működésének mérlegelésénél számba vehető tényezőkként nem szerepelhetnek.

Mikor az „Országos izr. tanítóegyesület“ hazánk ezredéves ünnepének és a zsidó vallás reczipiálásának kegyeletes emlékére a magyar-zsidó felekezet elemi és polgári iskoláinak monografiáját megíratta, az a czél lebegett szemei előtt, hogy a felekezet iskolaügyének fokozatos fejlődését feltüntető, kulturhistóriai becsesel bíró müben tükröztesse vissza a zsidó iskola működését az utolsó században; mert mint jeles tollu írónk, B. J. a „Monografiák“-hoz írott előszavában helyesen megjegyzi: „Csak akkor fogjuk kellőleg méltányolhatni az izr. felekezeti népiskola ama üdvös működését, melyet mint kulturintézmény hazafias és felekezeti irányban kifejtett, ha az egyes részleteket ismerjük, ha minden egyes népiskolai intézetünk működésének eredményében ama képet tárja elénk, miként érlelte az utolsó században felekezetünk nemzedékeinek mind szélesebb rétegeit a nagy társadalom számára, miként képesítette őket arra, hogy a nemzeti közélet törekvései iránt kellő fogékony-sággal birjanak; ha megfigyeljük, hogy a felekezet viszonyaiban beállott külső változásokkal szemben majdnem észrevétlenül, minden erőszakos meg-rázkódtatás nélkül, mily nemesítőleg tudott hatni a népiskola, hogy hitéletünk hű ápolása mellett lelkesülni tudjon felekezetünk magyar nemzeti voltáért.“

Forgassuk e monografiák lapjait és azt fogjuk látni, hogy oly vidékeken, a hol ritka volt a magyar szó, mint a fehér holló, a tót nemzetiség lakta megyékben, a zsidó iskolába már évtizedekkel ezelőtt bevonult a magyar szó; hogy még a felekezeti hitoktatás is, melyről azt mondtuk volt, hogy a nemzeti szellem ébresztéséhez alig járul hozzá, szintén ennek szolgálatába szegődött, a mennyiben a biblia héber szövegét magyarra fordították, s így a magyarosodást hatalmasan elősegítették; csodálattal látjuk, hogy olyan emberek, kik idegen szellemben nevelkedtek, mint rázták le ez idegen szellem béklyóit és jutalmat nem várva, az elismerés reménye nélkül, pusztán az eszme magasztosságától ihletve, mint lettek napszámosok, készséges munkások, lelkesült harczosok a magyar nemzeti állam szolgálatában.

A fiatalabb tanító-gárdáról nem is szólva, nézzük azokat a tanító-veteránokat, kik majdnem félszázados munkásságra tekinthetnek vissza, hány van csak ezek közt, a ki nem az anyatejjel szívta magába a magyar szellemet és mégis magyarrá lett izig, vérig, magyarul gondolkodik, magyarul beszél, magyarul ir, magyar szellemben nevel.

Abban a helységben, a hol én nevelkedtem, mely pedig a tőzsgyökeres magyar Czegléd-től nem messze esik, magyar szót tiz éves koromig csak elvéve hallottam. Lakosai tulnyomó részben tótul, mi zsidó gyerekek pedig ékes német-zsidó zsárgonban beszéltünk. A szellem, mely iskolánkban uralkodott, a chéder szelleme volt, vagy az a szellem, a melyet a félevenként egymást felváltó tanítók vittek bele; minden, csak magyar nem. Egyszer aztán valami rendkívüli dolog történt: kaptunk egy „Oesterreicher“ nevű tanítót és ez a tanító magyar volt, magyar minden izében, olyan sóviniszta magyar, hogy még magyar zsinóros nadrágban és atillában is járt. És azt hiszik talán, hogy az érdeemes hitközségi elüljáróság és a község jámbor és tudós rabbija megbotránkozott ezen? Épenséggel nem. Több mint

negyven éve annak, mikor ez a kis epizód történt, mely mélyen bevésődött emlékezetembe. Derék ember, kitűnő tanító lehetett az az Oesterreicher. Nemcsak a magyar szót hozta be iskolánkba, hanem a magyar dalt is. Egy szép napon, mikor a helységünkben lakó magyar nemes — Irsai volt a neve — a zsidó iskola mellett elhalad, szokatlan hangok ütök meg fülét. Ámulbámul, megáll és hallgatódzik, majd oda jön az ajtóhoz, hát tisztán hallja, a mint a zsidógyerekek karban énekelik: „Jaj de hunczut a német.“ No, ilyent még a legmerészebb fantázia sem gondolt volna ki. Szépen kérte a tanító urat, ismételtesse meg az éneket, aztán kezét nyujtva neki, megkérte, engedje meg nekünk, hogy aznap vendégei legyünk egy kis ozsonnára. Hogy ne engedte volna meg! Odamentünk mindnyájan és Irsai bácsi prédára bocsátotta nekünk gyümölcsös kertjét és kedvvel nézte, mint fosztogatjuk a fákat és visszük el egy évi termésének nagy részét.

Nem hivalkodásból mondtam el ezeket. Sem én, sem társaim nem rójuk fel magunknak érdemül magyar voltunkat. Kötelességünket teljesítettük, semmi egyebet. De valami, valami készlet hangsúlyozva kimondanom: „Hitvallásra zsidók vagyunk, azok is akarunk maradni. A zsinagógában dogmánk: Adonáj egy; az államban hitvallásunk: Hazádnak rendületlenül!“ Lángoló hazaszeretet hatja át szívünket. Magyarok vagyunk szívvel-lélekkel. Ennek a hazának zengzetes nyelve a mi nyelvünk is, édes-bus zenéje a mi szívünk hurjait is megvibráltatja. Bánatának, örömeinek részesei vagyunk. Ennek a lobogó hazaszeretetnek szent tüzét oltjuk a kisdedek szívébe, hogy valóvá válják a költő-király szava:

S vér, veríték vagy halál az,
Mit kíván.
Áldozatként rakjuk azt le
Zsámolyán.
Hogy mondhassuk csend — viharban:
Szent hazánk!
Mégfizettünk mind, mivel csak
Tartozánk.

Hű egyesség tartsa össze
Fiait,
Hogy leküzdje éjszak rémes
Árnyait:
Künn hatalmas, benn virágzó
És szabad,
Bizton álljon sérthetetlen
Jog alatt.

II.

Az állampolgárok értelmi és szellemi miveltisége kiváló államérdek. Természetes, hogy az államra nézve nem lehet közömbös, milyen szellem uralkodik az iskolákban, mert hisz ezekből kerülnek ki a leendő állampolgárok. Az államnak az a joga, hogy ott, a hol szükségét látja, maga állítson iskolákat, hogy a felekezetek és községek által fõntartott iskolákat ellenõrizze, hogy a tanítás tervét és az oktatási irányt megszabja, kétségbe nem vonható.

Nemcsak joga, hanem kötelessége, hogy olyan iskolákat, melyek az állami érdekekkel ellentétes szellemben, vagy épen államellenes irányban működnek, föl-oszlasson. Vajjon célszerű-e, hogy az állam magát olyan áldozatra kész munkatársaktól, a milyenek némely felekezetek és községek, megfoszssa és az iskolákat egyáltalában államosítsa, az olyan kérdés, melyet nálunk is, másutt is megvitattak, tisztáztak, elvben eldöntöttek. Az állam, mint a polgárok összessége, természete-

ténél fogva felekezeti jellegű nem lehet, az állami iskolának, mely minden vallásfelekezet gyermekeit egyesíti, ebből kifolyólag teljes paritáson kell fölépülnie, teljes jogegyenlőségen kell nyugodnia. Az iskola falain belül elnémul a felekezeti villongás, elsimulnak az ellentétek, megszűnik az idegenkedés és gyűlölet, megszűnnek a felnőtteknek áldatlan, vallási türelmetlenség szülte harczai; az iskola tetején a szeretet és türelmesség fehér zászlója leng, kapuin a béke olajága lebeg. A gyermekek tanulják meg már a legzsengőbb korokban, hogy azok az ellentétek, melyek az egyik felekezetet a másiktól elválasztják, elenyészően kicsinyek és eltörpülnek ama nagy közös érdekekkel szemben, melyek e hazának minden gyermekét egy nagy államcsaládban egyesítik. Elismerem, ez a jövő iskolája. Mely jövőé, ki tudná azt megmondani?

A teljes jogegyenlőség, a testvériség, a türelmesség, a szabadság az emberiségnek magasztos ideáljai, melyekért küzdöttek és küzdenek legjobbjai, és nagy diadala a mi századunknak, hogy törvénybe iktatta, szentesítette. De ne áltassuk magunkat: az élet, a rideg, mindennapi élet még nem szentesítette őket. Ezért nem látjuk még elérkezettnek azt az időt, hogy a zsidó felekezet megnyugvással adhatná föl iskoláját, mely „felekezetünknek legbecsesebb intézménye, hitközségeink legdrágább kincse, egyetlen kulturális intézete, gyermekeinek oktató temploma, felekezetünk tagjainak majdnem legerősebb, széttéphetetlen kapcsa, mely a zsidó gyermek szívét felekezetéhez forrasztja az élet minden csábjai és kísértései közt.“

Nem adhatja föl, mert a többi felekezet is szívéssal ragaszkodik iskolájához; ennek feladásával felekezeti jelentőségünk is csakhamar veszendőbe menne.

Nem adhatja föl jövőjének veszélyeztetése nélkül ma kevésbé, mint valaha, mert iskoláink képezik felekezeti életünk alapját, a valláserkölcsi nevelésnek ugyszólván utolsó mentsvárát.

Megyénk tanfelügyelője egy ízben meglátogatta iskolánkat. Épen a világtörténetből, nevezetesen az ókori népekről feleltek a növendékek. „Ki tudná nekem megmondani — így szólt — hogyan van az, hogy hatalmas államok dőltek romba, világhódító, hatalmas népek tűntek el nyomtalanul a világ szinpadáról, és a maroknyi zsidó nép — szétszórva bár — de az évezredek viszontagságaival daczolva fentartotta magát?“ — A növendékek azt felelték, hogy a zsidó nép vallása, Istenbe vetett rendületlen bizalma volt az a bűvös erő, mely megóvta a zsidóságot a végpusztulástól. — „Mindenesetre sok igaz van ebben — így felelt ő — az Istenbe vetett bizalom, az igazi vallásos érzület vigasztalói az embernek a szerencsétlenség napjaiban; szegénynek drága kincs a hit, tünni és remélni megtanít, mondja a költő. A szerencse kedvezései közt gyakran megfélemedezik az ember Istenéről. A hatalom és gazdaság nyomán járó erkölcsi süllyedés, az élvezetek hajhászása, az elpuhultság döntött meg sok világbirodalmat. A zsidó nép sokáig járt a szerencsétlenség iskolájába és a szenvedések izzó kohójában akarateréje megizmosodott, ellenálló képessége megerősödött; azonban véleményem szerint fenmaradásának titka első sorban abban keresendő, hogy minden időben kitűnő iskolái voltak, nem a nyilvános iskolákat értem, hanem az az ezer és ezer iskola minden egyes család kebelében, melynek tanítója a családapává volt, a ki legszentebb kötelességének tartotta, hogy fiait tanítsa és a vallás parancsolta oktatásban részesítse.“

E szavakban nagy és mély igazság, fontos nevelési elv rejlik. Ki tagadhatná, hogy az a szellemi és erkölcsi atmoszféra, melyben az ember él és nevelkedik, a kedély képzésére, jellemének kialakulására döntő befolyással van? A család, a környezet, a társaság, a korszellem, sőt az állami intézmények is nevelő hatásuk a gyermek jellemére, mert valamint az

esztetikailag rutnak gyakori szemlézése a szépérzékét eltompítja, úgy az erkölcsileg rossznak szünet nélkül való látása megmételtyezi a szívet. Ezért olyan fontos a családi nevelés, mert életének azt a szakaszát tölti a kised a család körében, mikor kedélye, szíve, lelke benyomások fölvételére legfogékonyabb.

A szülék szeretete és a gyermekszeretet legelső alapja az erkölcsnek és ezért a család melegágya minden erénynek. A családi nevelés, hol az apa oktat és szeretettel Isten imadására tanít, példájával hat és serkent hasznos munkára és a hasznosnak és üdvösnek gyakorlására szoktat, hol az anya, mint a szeretet angyala örökös és a szépnek és jónak magvait hinti el, örök mintaképe minden nevelésnek. „A ki szerencsés vala művelt emberek közt születni; ki már gyermekéveiben azon magvakat maga körül teljes virágzásra fejtve láthatja: mi könnyü annak önkeble mozdulatait s mások példáit követve, magának az erkölcsiség legtisztább kívánatai felől való ismeretet szerezni?”

Sajnos, nem úgy van már ma. A nevelés súlypontja eltolódott, központja többé nem a család, hanem az iskola. Kiválóan a vallásos nevelés egész súlya és felelőssége nehezedik az iskolára. — A zsidó apát az élet keserves küzdelmei kötik le, lenyüggözik; töri magát, küzd, fárad éjjel-nappal, hogy a mindinkább fokozódó igényeknek eleget tegyen. Fáradtan, fásultan tér otthonába. Sem ideje, sem kedve, hogy gyermekeinek tanítója legyen.

Az anyát, a gyermek legtermészetesebb, Istentől rendelt nevelőjét a háztartás gondjai, no meg egyéb gondok foglalják el. Örül, ha mások veszik át a nevelés nehéz feladatát. A gazdagok bonneokra, idegenből hozott nevelőnőkre bizzák gyermekeiket. A vallás nyűg nekik, feszélyezi őket.

A művelt középosztály a vallási nihilizmusnak hódol. A nagy tömeg, melyből az álműveltség nem ölte még ki a vallásos érzést, néha néha ürességet érez szívében és szükségét érzi, hogy Istenéhez forduljon és ha már elmulasztja ő maga szent kötelességeit gyermekeivel szemben, örül, ha látja, hogy mások, a tanítók iparkodnak pótolni az ő mulasztását. De a műveltnak haszontalan czafrang, teher a hitoktatás, melynek nincs célja, nincs kézzelfogható haszna. Ő a hasznossági elvnek hódol, szerinte tanítóműhely az iskola, a hol mennél több hasznos ismeretet kell elsajátítani.

Igaz, korunk sok ismeretet kíván és a közgazdasági, politikai és társadalmi élet fölvirágzásának elengedhetetlen föltételei: értelmes, művelt, de tegyük hozzá, igazi vallásosságtól áthatott polgárok. Nem akarjuk kutatni, vajjon képzelhető-e igazi erkölcsiség, nemes gondolkodásmód, erényes, Istennek tetsző élet pozitív vallás nélkül; másrészt nem vagyunk olyan elfogultak, hogy, teszem, a természetbuvártól azt kívánjuk, hogy azokat a sövényeket, melyekkel bölcseink jónak látták bekeríteni a vallás nemes fáját, ezzel egyenlő értékűeknek tartsa; de az a szent meggyőződésünk, hogy nevelve csak akkor tanítunk, ha a vallásos nevelést tesszük a tanítás központjává. Ép olyan határozottan tagadjuk, hogy a műveltség össze nem fér benső vallásossággal.

„A tudatlan nem lehet igazán jámbor,” tartják bölcseink. Mikor a tudást, a műveltséget terjesztjük, nem a vallásosság rovására tesszük ezt, hanem ennek támogatására. Viszont azok a hibák, melyeket a kultura kinövéseinek, ugyszólván melléktermékeinek szeretnek némelyek föltüntetni, a mindinkább terjedő vallástalanság, erkölcsitelenség, atheizmus, szocializmus, nem a kulturából, hanem a mi gyarló emberi voltunkból sarjadzanak és megvoltak azelőtt még nagyobb mértékben. A kulturának éppen az a föladata, hogy ha már végkép meg nem szüntetheti, legalább mérsékelje Emberi kulturát terjeszteni, a vallást ápolni egyaránt föladata az iskolának és mivel a család nem teljesíti ez irányban kötelességét, a felekezeti iskolára hárul kétszeres súlylyal az intenzív vallásos nevelés nehéz és fontos feladata.

Nem kell hozzá valami nagy pesszimizmus, ha azt valljuk, hogy ha mihamarabb nem áll be kedvező fordulat, ha a jövő nemzedéknek, a leendő apáknak és anyáknak nevelését hathatós módon és eszközökkel a helyes útra nem tereljük, bizony szomoru jövőnek nézhet elébe felekezetünk.

Ilyen szomoru viszonyok közt vajjon nincs-e igaza azoknak, kik az iskolát tekintik felekezetünk mentsvárának, a melyet mindenáron, a legnagyobb áldozatokkal is védelmeznünk, fentartanunk kell? Nem kell-e azoknak, kiknek a hitélet ápolása élethivatásuk, a papoknak a tanítókkal vállvetve azon fáradozniok, hogy ne engedjék elzúlni a zsidó iskolát? Templom és iskola rendszerint egymás mellett épül, annak jeléül, hogy a törvény tanulmányozása és istennek szolgálata egymást kiegészítik, mert ezek bölcseink szerint a jótékonyság gyakorlásával egyetemben a világrend fentartó cszlopszata. Az Isten félelme minden bölcseség kezdete. De ha az iskola romba dől, romjai alá temeti a templomot is. „Jeruzsálem is azért pusztult el, mert elhanyagolták az iskolát,” így szól bölcseink mondása.

Mi államellenes tanokat nemcsak nem hirdetünk, hanem, mint már kimutattam, szívvél-lélekkal a magyar nemzeti eszme szolgálatába szegődtünk; felekezetünknek a hitélet pangása miatt föltétlenül szüksége van iskoláira; az államnak is az az érdeke, hogy nemcsak értelmes, hanem vallásos, hitbuzgó polgárokat neveljünk; jogosan vonhatjuk le tehát ebből azt a következtetést, hogy mind az államnak, mind a felekezetnek jól fölfogott érdeke egyaránt azt követeli, hogy a zsidó felekezeti iskola ne csak fennálljon, hanem megizmosodjék és viruljon.

Eddigelé a zsidó iskola nagy missziójáról szoltunk. Hát az igaz, mondhatná valaki, de ha a mostani állapotokat olyan sötét színben festettük, csak nem hihetjük, hogy e szomoru állapotok előidézésében semmi része sincs az iskolának? Ha a bomlás folyamát nem volt képes föltartóztatni, ha a kórt okozó, bomlasztó erőket, melyek a hitélet fáját sörvasztják, nem volt képes leküzdeni, akkor hol maradt az iskolának nevelő hatása? Hiszen a mostani romlott, elkorcsosodott, vagy legalább vallásos meggyőződésében megtántorodott nemzedék is a zsidó iskolából került ki?

Nem könnyü erre a kérdésre a felelet. Hosszu tanulmányt kellene írni, ha valaki megakarná világítani és megállapítani e kóros tünetek minden tényezőjét. Ehhez sem időm, sem alapos készülségem nincsen. Röviden és minden elfogultság nélkül akarom véleményemet, ha csak vázlatosan is, előadni. A midőn ezen új generáció került a hitközségek élére, a zsidó iskola sok helyütt az új kor áramlatával haladt és ellentétbe került a régi zsidó iskolával, mely utóbbi kizárólag a legmagasabb vallás-erkölcsi célok szolgálatában állott, de az új befolyások folytán a másik szélsőségbe esett, az utilitarizmusnak hódol és az ismeretek elsajátítására helyezi a fősúlyt. Örvendetes tény, hogy még nem mindenütt van ez így. Ismerünk sok községet — és itt első sorban azt kell kiemelnem, hol magam működöm — hol sok ugynevezett modern családban a gyermek vette át azt a szerepet, melyet a szentírás és az okszerű nevelés az apának szánt, tudniillik ő neveli az apát. Sok esetet mondhatnék el, mikor az értelmes, okos apa, nehogy ellenkezésbe jöjjön az iskolában tanított elvekkel, szorgalmas látogatója lett a templomnak, tartózkodott vallásellenes cselekedetektől gyermeke kedvéért.

Ismételve kell azonban hangsúlyoznom: hogy mindenek fölött a legjobb, leghatékonyabb nevelő eszköz a példa. A modern pedagógia elismerte a szemléltetés rendkívüli fontosságát. Szemléltetés nélkül észszerü oktatás nem is képzelhető, és mi más a példa, mint szemléltetés? A mese, az allegória, a példázat is azért hatnak oly közvetlenséggel az emberre és kiválóan a gyermekre, mert példában mutatják be az eseményből levonható tanúságot. Ez nevelő hatásra nézve százszorosán fölülmulja a száraz oktatást. A példázat

értékes keretje, foglalhatja a drága gyémántnak, a tanulságnak, mely a nélkül könnyen elkallódnék, elveszne. Hát még az élő példa! Mily közvetlenséggel hat ez a gyermekre!

Kimondom nyíltan és bátran, hogy a zsidó tanítótság egy része, legkivált a fiatal generáció, a vallásosság, a vallásgyakorlat mezején nem nyújtja azt a példát, melyet nyújtania emberi és hivatásbeli kötelessége volna. Mert nem elég, hogy a tanító az iskola falain belül teljesíti kötelességeit, elismerem, buzgalommal, odaadással. Kell, hogy a zsidó tanító mindenütt, a hol megjelenik, példát nyújtson arra nézve, hogyan lehet az ember művelt ember, művelt tanító és zsidó tanító egy személyben; kell, hogy mintaképpül álljon tanítványai előtt, a kire tisztelettel tekintenek, mint magasabb lényre, a kin szeretettel csüggnek, mert a szeretetnek, a jóakaratnak, a jóságnak megtestesítője.

Igaz, hogy a zsidó tanítóknak ez a lanyhasága nem egészen a zsidó tanítótság bűne. Régen az ifju héber ismeretekkel ellátva lépett a tanítói pályára, telve hittel, vallásos buzgalommal. Idők múltán azonban, mikor mindig több-több tanítóra lett szükség és az állásokat jobban is kezdték dotálni, a tanítóktól több általános tudást követeltek és tanítókká lettek olyanok is, kik csak tiz éves korukig látogatták a zsidó iskolát, azután középiskolába léptek s mire tanítókká lettek, sokkal inkább voltak tanítók, mint zsidó tanítók. Nagy mentség ez, de teljes mentségnek elfogadni nem lehet, mert a férfiuban legyen — kell, hogy legyen akarat, a mely akadályokat le tud győzni, ha akar legyőzni. Nem feszegetem tovább e kérdést, melynél ugy lehet kelleténél tovább időztem, csak rá akartam mutatni, hogy kiki vessen egy pillantást önmagába és legyen elfogulatlan, szigoru bírása saját tetteinek.

Ezzel kapcsolatban rá kell mutatnom azon fonákságra, a tanítóképzés azon elszomorító tényére, hogy az összes állami és felekezeti tanítóképzők éppen ugy képesítenek hittani oktatásra az ő heti két óráikkal, melyben minden évfolyam növendéke egyszerre vesz részt, mint a zsidó tanítóképző. Ezen az anomálián segíteni kell.

Egy másik fogyatékosága ügyünknek a bábeli zavar, a mely a felekezeti iskola legfontosabb tárgya, a hitoktatás körül észlelhető. Minden iskola maga szabja meg tananyagát és a tőle megszabottat tartja legjobbnak. Valóban szükségtelennek tartom, hogy e kérdést, mely egyesületünkben annak fennállása óta nyílt kérdés, feszegetsem és ha szóvá teszem, ez csak azért történik, hogy meg ne feledkezzünk róla. Mindaddig, mig szervezetünk és ennek révén kötelező hittani tanítási tervünk nem lesz, oktatásügyünk nyomorék marad. Mert az kész nyomoruság, ha folyton-folyvást azon kell vitatkoznunk, hogy a felekezeti zsidó iskoláknak legfontosabb tárgyából mit és mennyit kell tanítani.

Végezetül szükségesnek tartom, hogy kezet fogva derék papjainkkal, hívjuk fel hitfelekezetünk nagyjainak figyelmét iskoláinkra. Az a híres zsidó jótékonyosság, mely évezredek óta erejében nemcsak meg nem fogyatkozott, hanem az utóbbi években mind nemesebb-nemesebb gyümölcsöt terem, hadd nyilatkozzék meg iskoláink érdekében, hogy azok fönnállását, időktől és körülményektől való függetlenségét biztosítsa, hogy a magyar zsidó tanító békében és gondoktól menten munkálkodhassék és vethesse el a vallásosság, a hazafiság és emberszeretet magvait.